

Ma'rifat

МАЪРИФАТ • ХАЛҚ ЗИЁЛЛАРИ ГАЗЕТАСИ •

1931 йилдан чиқа бошлаган

2001 йил 21 апрель, шанба

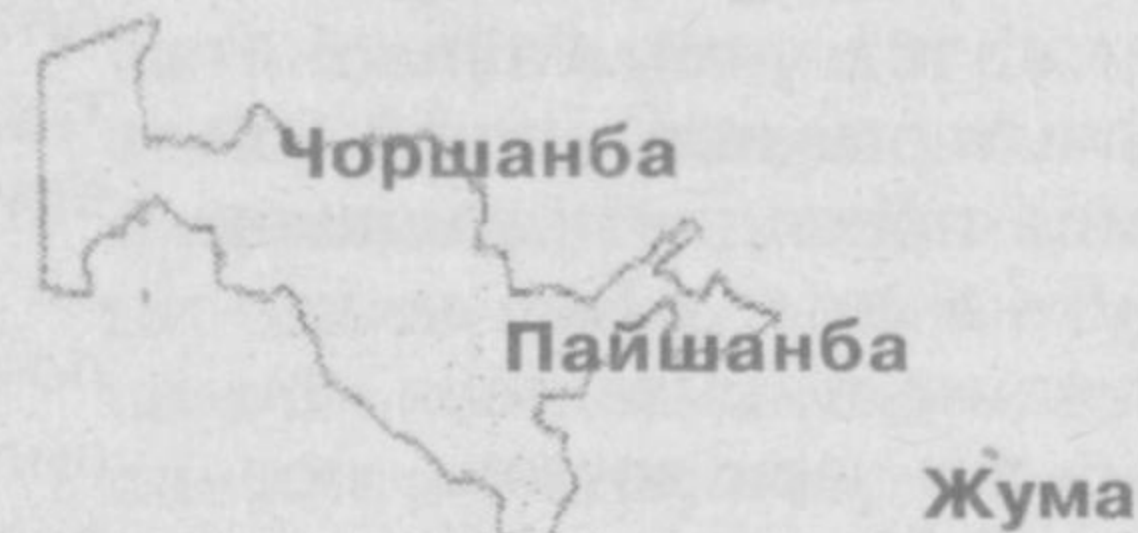
Баҳоси сотувда эркин нархда

№ 31 (7330)

2001 YIL — ONALAR VA BOLALAR YILI

СЎНГГИ УЧ КУН МУЖДАЛАРИ

ТАБРИК

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримовнинг Тошкент шаҳрида трамвай ҳаракати ташкил этилганига 100 йил тўлиши муносабати билан Тошкент шаҳар йўловчи транспорти давлат уюшмасининг меҳнат жамоасига табриги матбуотда эълон қилинди.

ОКСАРОЙДА ҚАБУЛ

Президент Ислам Каримов Оксаройда "Бритиш Американ Табако" компанияси директорлар кенгаши раиси Мартин Броутон ҳамда ушбу компания билан ҳамкорликда тузилган "Бритиш Американ Табако — Ўзбекистон" қўшма корхонаси бош директори Рене Айзельстайнни қабул қилди.

ҚЎШМА МАЖЛИС

Тошкентда Ўзбекистон—Озарбайжон ҳукуматлараро комиссиянинг икки томонлама ҳамкорлик бўйича тўртинчи қўшма мажлиси бўлиб ўтди.

ҲАМКОРЛИК

Тошкент метрополитенининг навбатдаги йўналиши қурилишига Хитойнинг "Citic" корпорацияси инвестиция ажратадиган бўлди. Метро ишга тушгач, бу ерда Чанчун вагон-созлик заводида ишлаб чиқарилаётган "Метро—трамвай" русумидаги вагонлар ҳаракатлана бошлайди.

ТАНЛОВ

Мустақиллигимизнинг 10 йиллиги муносабати билан республика Байналмилал маданий маркази, "Халқ сўзи" ва "Народное слово" газеталари, Ўзбекистон "Халқ бирлиги" ҳаракати Марказий Кенгаши ўзаро ҳамкорликда "Ўзбекистон—умумий уйимиз" мавзусида ижодий танлов эълон қилди.

Қашқадарё
вилоятида тест
якунлари

4-бет

Меҳмонхона

«Кўшиқ ҳам тарбия
воситасидир»

5-бет

Сув
яшнатувчидир

8-бет

АЛИШЕР НАВОИЙ ИЖОДИ ВА ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ

Мустақиллиқнинг дастлабки кунлариданоқ ҳукуматимиз халқимизни Алишер Навоийнинг бой адабий ва маънавий меросидан баҳраманд қилиш учун бекиёс ишларни амалга ошириб келмоқда. Айниқса, истиқлол даврида алломанинг асарларида тараннум этилган умуминсоний ғоялар моҳиятини тўғри англаш халқимизнинг миллий кадриятларини тиклашга эришиш учун маънавий асос бўлиб хизмат қилмоқда. Куни кеча Навоий шаҳридаги

"Фарҳод" маданият саройида Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Навоий вилояти ҳокимлиги, Навоий шаҳар ҳокимлиги ҳамда Навоий Дав-

Ehtirom

лат педагогика институтини ҳамкорлигида Алишер Навоий таълим ва маънавий таракқиёт масалалари мавзусига бағиш-

ланган республика илмий-назарий конференцияси бўлиб ўтди. Анжуман иштирокчиларини ва меҳмонларини кириш сўзи билан вилоят ҳокими ўринбосари Дўстмурод Холикулов самимий табриқлар экан: "Алишер Навоий ўз асарларида мукаммал инсоний ғояларни илгари сурганлиги истиқлол даврида ёшларимизни баркамоллик сари етаклаб бормоқда", деб таъкидлади.

(Давоми 2-бетда)

Bolalar uchun
yozadigan oqin

9-бет

Ғожеалар
мукаррарлиги
ёхуд муайян нуктадаги
геофизик резонанс ҳақида
биласизми?

12-бет

Тиниб-тинчимас
Полинг

13-бет

АЛИШЕР НАВОЙ ИЖОДИ ВА ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ

(Давоми. Боши 1-бетда)

Шундан сўнг Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги ўринбосари У.Мусаев анжуман қатнашчиларини қутлаб, конференциянинг муваффақиятли ўтишида омадлар тилади. Шундан сўнг «Алишер Навоий ижоди ва бугунги маънавий-маданий тараққиёт» ҳақида ЎЗР ФА вице-президенти, Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институти директори, филология фанлари доктори, профессор Т.Мирзаев, «Алишер Навоий ижодининг замонавийлиги» ҳақида филология фанлари доктори И.Ҳаққулов, «Алишер Навоий ва Лутфий» мавзусида СамДУ ўзбек адабиёти тарихи кафедраси мудири Б.Валихўжаев, «Алишер Навоий ва адабиётнинг ижтимоий вазифаси» ҳақида филология фанлари доктори, Тошкент вилояти ДПИ ректори Х.Қудратуллаев, «Алишер Навоийнинг бухоролик шоирлар маънавий-маданий ривожига ўрни» ҳақида Шарқшунослик институтининг катта ил-

мий ходими, профессор С.Фаниеваларнинг маърузалари конференция иштирокчиларида катта таассурот қолдирди. Шундан сўнг конференциянинг шўъба йиғилишлари НДПининг Она тили ва адабиёти, тарих, фалсафа кафедраларида давом этди. Айтиш жоизки, конференция кун тартибидаги мавзу тўлақонли ёритилди. Конференция сўнгидан анжуман қатнашчиларига вилоятдаги бадий ҳаваскорлар ва вилоят халқ таълими муассасалари жамоалари томонидан тайёрланган Алишер Навоий газаллари асосида тузилган концерт дастури намойиш этилди. Ушбу конференция ишидан 500 нафар иштирокчи маънавий озуқа олишди ҳамда Навоий шахри марказида қурилаётган Алишер Навоий номидаги маданият ва истироҳат боғида бўлишиб, олиб борилаётган бунёдкорлик ишлари билан яқиндан танишишга муяссар бўлишди.

Ўткир ПҲЛАТ
Навоий вилояти

Халқимиз азал-азалдан кексаларимизни улуғлаб, уларга ҳурмат-эҳтиром кўрсатиб келишади. Зеро, қариси бор уйнинг файзи, шукуҳи ўзгача бўлади, дейди доноларимиз.

Куни кеча Андижон вилоятининг Марҳамат туманида кексаларимизга яна бир бор эҳтиром кўрсатилди. Тумандаги 40 нафар фахрийларнинг бир кунлик саёҳати ташкил этилди. Улуғларимиз шу

БИР КУНЛИК САЁҲАТ

куни «Чимён» санаторийсида дам олишиб, мириқиб ҳордик чиқаришди.

Саёҳатдан олам-олам қувонч ва бой таассурот билан қайтган кексаларимиз, уруш фахрийси Аҳмадкул ота Мамажонов, Аҳмаджон Бозоров, Набижон Жалилов, меҳнат фахрийларидан Қамбар ота Мингариев, Уктамон Назарова, Башоратхон Саидамедова, халқ ўқитувчиси Раҳматулла Жўраевлар бу ғамхўрликка самимий миннатдорчилик билдиришди.

Одил САЙФУТДИНОВ,
туман халқ таълими
тизимидаги
фахрийлар кенгаши раиси

ФИДОЙИЛАР БЕЛЛАШУВИ

Куни кеча Андижон вилоят педагог ходимлар малякасани ошириш институтида бўлиб ўтган мактаб кутубхоначиларининг вилоят танловида кутубхоначиларнинг биз билган ва билмаган ташвишлари, масъулият ва меҳнатлари борлигини ҳис этдик. Туман ва шаҳарлар мактаб кутубхоначилари беллашувда ғолиб чиққанлар танловнинг вилоят босқичида иштирок этдилар.

Танлов 5 шартдан иборат бўлиб, кутубхоначининг ҳақиқий меҳнатини, фаоллигини, интилиш ва қизиқишларини белгиловчи мезон бўлиб хизмат қилди.

Барча шартлар яқунлангач, умумий натижалар эълон қилинди. Ҳамма шартларни муваффақиятли бажарган Булоқбоши туманидаги 21-ўрта мактаб ку-

тубхоначиси Фаридахон Оқболаева кўрик-танлов ғолиби бўлди.

Андижон туманидаги 44-мактаб кутубхоначиси Хадичахон Исоқова 2-ўринни эгаллади. 3-ўрин эса Хўжаобод туманидаги 5-ўрта мактаб кутубхоначиси Мунаввархон Тўлановага насиб этди.

Ғолибларга вилоят халқ таълими бошқармасининг Фахрий ёрликлари ва эсдалик совғалари топширилди. Вилоятда «Йилнинг энг яхши мактаб кутубхоначиси» номига сазовор бўлган Фаридахон Оқболаева энди Республика танловида вилоятимиз шарафини ҳимоя қилади.

О.СИДДИҚОВ

“БАЛЛИ, ҚИЗЛАР”

“Биозкосан” ўқув-услубий мажмуаси тизимидаги «Ёшларни оилага тайёрлаш» клуби аъзолари Юнусобод тумани «Машинасозлик» коллежида, «Гигиена ва саломатликка риоя қилайлик» мавзусида «Балли қизлар» кўрик-танловини ўтказди. Танлов шартларига кўра иштирокчи қизлар экология муаммоси, миллий ғоя ва миллий мафкура тушунчаси, соғлом авлод учун яратилган имкониятлар, қашандалик, ичкиликбозлик ва ғиёҳванд моддаларнинг ёшлар организмга салбий таъсири, ёшларнинг шахсий гигиенаси, одоб-ахлоқи ва гўзаллик ҳақидаги ўз фикрларини баён этдилар.

Қизлар уй-рўзғор ишлари, пазандачилик ва санъат соҳасидаги қобилиятларини намойиш этиб, ҳаммани ҳайратда қолдирдилар.

Иштирокчи қизлар «Биозкосан» ўқув-услубий мажмуасининг «Фахрий ёрлик»лари билан тақдирланди.

И.МАМАСОЛИЕВА

Сурхондарёнинг Денов туманида 79-ўрта мактаб бор. Ўқитувчилари оддий, самимий, болажон.

Раҳима Зиқирова шу пайтга қадар 11 та бошланғич синф ўқувчиларининг саводини чиқариб, таянч таълимга узатди. Унинг ўқувчилари опани бирор марта хижолатга қўйгани йўқ. Зеро, 1998 йилда «Ўзбекистон халқ ўқитувчиси» унвонига сазовор бўлган Раҳима Зиқирова бу мактабнинг фахридир.

Б.РИЗОҚУЛОВ олган сурат.

УСТОЗ ВА ШОГИРДЛАР УЙИ

Денов туманида Устоз ва шогирдлар уйи ташкил этилди.

Узоқ йиллардан буён қаровсиз ётган клуб биноси туман ҳокимлиги ва халқ таълими бўлимининг ташаббуси билан таъмирланиб, халқ таълими ходимларининг маънавият ва маърифат масканига айлантирилди. Устоз ва шогирдлар уйида жиҳозланган 160 ўринли зал, «Маънавият ва маърифат» хонаси, Мустақил она диёримизни мадҳ этувчи кўргазмалар мавжуд. Эндиликда бу ерда халқ таълими тарихи музейи ҳам ташкил этиш режалаштирилган.

—Мустақиллигимизнинг 10 йиллигига тайёргарлик кўрилаётган шу кунларда орзуларимиз ушалганидан беҳад хурсандман, — деди меҳнат фахрийси Қорабой Ашадов, ушбу бинонинг очилиш маросимида, — энди бу ерда турли хил маънавий-маърифий тадбирларни ўтказиш имкони яратилди. Шу билан бир қаторда туманимиз халқ таълими тарихини ўрганиш, яхши ишларимизни келажак авлодга қолдириш имкони туғилди.

Бўри ФАРМОНОВ

Ҳозирда экологик, ҳуқуқий, иқтисодий билимларни ўргатиш боғчаданок бошланади. Бу каби тушунчалар, албатта, болажонларга турли хил расмлар, кўргазмалар, топшимоқлар тарзида берилади. Пойтахтимиздаги 534-ҳамда 444-болалар боғчасига борганимда, ана шундай машғулотлар намунали ташкил этилганининг гувоҳи бўлдим. Хусусан, «Табиат — бизнинг онамиз», «Иқтисод нима?», «Коммунизм — номусимиз» номлари остидаги бурчаклар учун алоҳида хоналар ажратилган бўлиб, у ерда барча маълумотлар болаларнинг ёш хусусиятларига мос тарзда ҳар хил кўриниш ва шаклларда ифода

БИР ОИЛАДАН УЧ ДЕЛЕГАТ

Юртимиз мустақиллигининг 10 йиллиги арафасида ўтказиладиган ўқитувчилар анжуманига жойларда катта тайёргарлик кўрилиб, тадбирлар ўтказилмоқда. Яқинда Тошкент шаҳар Собир Раҳимов туманида ҳам халқ таълими ходимларининг сьездолди конференцияси ўтказилди. Бу конференцияда менга бошланғич синфда таълим берган устозим Зулфия Комилова ҳам қатнашиб, шаҳар конференциясига делегат этиб сайланди. Шуниси қувонарлики, Зулфия опада

O'zbekiston Respublikasi o'qituvchilarining birinchi anjumani oldidan

ташқари яна у кишининг 2 нафар сингиллари ҳам конференцияга делегат этиб сайланибди. Бир оиладан 3 делегат, қандай қувончли хабар.

—Оилада 9 фарзандимиз, шулардан 8 нафари халқ таълими ходими, келинларимиз ҳам ўзимизга тортган. Раҳматли отамиз Тохиржон Соипов ҳам узоқ йиллар (45 йил) педагогик қилганлар. Онамлар ҳам бошланғич синфларда дарс берганлар. Бир сўз билан айтганда, оиламиз педагоглардан таркиб топган. Кейинги авлодларимиз ҳам ўқитувчи бўлишини жуда истардим, — дейди Зулфия опа.

Зулфия Комилова кўп йиллардан бери 134-мактабда бошланғич синф ўқитувчиси бўлиб ишлаб келмоқда. Иш жараёнида у киши ўзининг ижодкорлиги билан ажралиб туради. Дарсларни ноанъанавий, ранг-баранг усулларда ўтади. Дарсдан ташқари ўтказилган учрашувлар, баҳс-мунозаралар, эртакликлар ва кечаларни жуда қизиқарли ташкил этиб, ўқувчилар дунёқарашини шакллантиришга катта ёрдам беради.

Машаққатли ишингизда Сизга зафар ва омад тилайман, азиз устоз!

Наргиза ХОЛМИРЗАЕВА,
Тошкент шаҳар 134-мактаб ўқувчиси

ГЕОГРАФИЯ ВА ҚАДРИЯТЛАР

Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий Университетида географларнинг «География ва қадриятлар» деб номланган икки кунлик илмий-амалий анжумани бўлиб ўтди. Т.Долимов, А.Солиев, А.Ра-

фия илмининг бугунги янгиликлари, минтақавий иқтисодиёт, география ўқитиш муаммолари ва экология, ўзбек географларининг бой маънавий-илмий мерослари, мустақил Ўзбекистоннинг аҳолиш-

Anjuman

каби олимлар ҳозир бўлган бу анжуманда география илмининг Ўзбекистонда таркиб топиши ва унинг бой маънавий мероси, ершунослик илмининг бугунги муаммолари хусусида сўз борди.

Илмий-амалий анжуман иштирокчилари 5 та секцияда геогра-

нослик ва демография соҳаларидаги қизиқарли илмий маърузаларни тин-

гладилар.

Анжуманда олимлар, аспирантлар, магистрлар ва бакалаврият соҳасидаги илму толиблар ҳам қатнашиб, соҳа билан чуқурроқ танишиш имкониятига эга бўлдилар.

Муборакхон МАХМУДОВА

ВАЗИРЛИКЛАР ҲАМКОРЛИГИДА

Тошкент Давлат Шарқшунослик институтида республика Ички ишлар, Соғлиқни сақлаш, олий ва ўрта махсус таълим вазирликлари ҳамкорлигида «Соғлом ёшлар—Ўзбекистон келажаги» мавзусида семинар бўлиб ўтди.

Бу ерга йиғилганларнинг асосий диққат —эйтибори юртимиз ёшларини миллий истиқлол руҳида тарбиялашнинг долзарб муаммоларига қаратилди. Асосий маърузачилар, милиция подполковниги Темур Иминов ҳамда милиция капитани Иброҳим Аҳмедов ёшлар ўртасида учраётган салбий ҳодисалар сабабини таҳлил қилиб беришди.

Баҳодир РАҲИМОВ

ОЛИМЛАР ИЗЛАНИШИ

Ўзбекистон Фанлар Академияси Электроника институти ўзининг илмий ва амалий тадқиқотлари билан физикавий электроника соҳасидаги ютуқларни жаҳонга танитиб келмоқда. Институтида 4 та бўлим ва 10 тадан ортиқ лабораториялар мавжуд бўлиб, 10 га яқин фан доктори ҳамда 50 фан номзоди илмий иш олиб бораёпти. Шуниси эътиборга лойиқки, у ерда олиб бориладиган илмий ишлар, электрон физикага боғлиқ бўлиб қолмай, бошқа соҳалардаги муаммолар ва камчиликлар ечимига ҳам боғлиқ.

Айниқса, математика фанлари номзоди Бахтиёр Отабоев раҳбарлиги остида қаттиқ жисм сиртида электрон ва ион

жараёнлари ўрганилаётган тажрибалар фикримизнинг далилидир. Шу билан биргаликда космик материаллар устида ҳам илмий тадқиқот ишлари олиб борилиб мақсадга эришиш йўлида Россия, Америка Қўшма Штатлари, Франция каби етакчи давлатлар билан ҳамкорлик қилинмоқда.

Маълумки, ҳозирда ҳар бир давлат ва жаҳият қора оғу-турли хил наркотик моддаларга қарши курашишга ҳаракат қилади. Академик Ўткир Расулов томонидан наркотик ҳамда руҳий таъсир этувчи моддаларни узоқ масофадан сезувчи қурилмани бунёд этиш мақсадида илмий иш олиб боришмоқда.

Гулноза ҚҲЛИЕВА

САМАРАЛИ ВОСИТА

этилган. Қувонарли жиҳати шундаки, иккала боғчада ташкил этилган бурчакларда кўргазмалар материаллар билангина қиёяланиб қолмай, маҳаллий материаллардан ҳам жуда чиройли фойдаланишган. Шу ўринда таъкидлаб ўтиш жоизки, бундай бурчаклар мактабларимизда ҳам кенг микёсда ташкил этилса, энди униб чиққан ниҳолга берилган озиқ сингари бўларди. Чунки, боғчада шакллانган тушунчалар мактабда чуқурлаштирилади, ривожлантирилади. Яъни бошланғич синфларда «Атрофимиздаги олам», «Конститу-

ция алифбоси», «Иқтисод алифбоси» дарс соатлари ўтилади. Худди мана шу дарслар ва ўқувчиларнинг ўзлари учун боғчалардаги каби алоҳида бурчаклар ташкил этилса, айти мударо бўлур эди.

Зеро, давр узлуксиз таълимда берилаётган билимлар доираси юқори савияда бўлишини тақозо этмоқда. Бундай натижага эришиш мақсади эса ҳар бир қилаётган ҳатти-ҳаракатимизда намоён бўлмоғи лозим.

Насиба ЭРХОНОВА

Инсониятнинг ўз тараққи-ёти мобайнида эришган энг улкан ютуқлари, оламшумул кашфиётлари илм билан боғлиқдир. Коинот сирларидан хабардор бўлишдан тортиб, ўзлигини англашгача, турмуш тарзини тубдан ўзгартиришдан токи мислсиз куч-қувват манбаларини очишга қадар бўлган жамики ихтироларни одамзод илм орқали кашф этаётир. Шу боис билим қадриятлар ичида энг афзал хисобланади. Мустақиллигимизнинг ўн йиллигини муносиб кутиб олишга ҳозирланаётган озод Ўзбекистонимизнинг иқтисодий тараққиётини, ижтимоий-сиёсий раўнақини, маънавий юксалишию, жаҳон ҳамжамиятидаги обрў-эътиборини илм-фан ривожисиз тасаввур этиб бўлмайди.

Аслида ҳам ҳазрати инсон билим билан муҳтарам, унинг улуғлиги ҳам илми туфайлидир. Жамият воқеа-ҳодисаларини, қолаверса, одам ва унинг кадр-қимматини билимсиз англай олиш мумкин бўлмаганидек, комил инсон бўлишнинг гарови ҳам илм биландир. Демак, билим — ҳаётий зарурат. Ота-боларимизнинг қадим-қадим замонлардан бери интилиб, уни эгаллаш йўлидаги ҳар қандай тўсиқларни, қийинчиликларни енгиб келишгани боиси ҳам шундир. Билимсиз одам мисли қўл, оёқсизки, у ҳар қадамда хато қилади, янглишади, ишида унум бўлмайди, машаққатларга дучор бўлади, зиён кўради. Диний ва дунёвий адабиётларда илмни эгаллашга тарғиб этиб “Бешиқдан қабргача илм изла”, “Илм ўрганиш ҳар бир мусулмон учун фарздор” каби ҳикматларнинг зикр этилгани бежиз эмас. Жаҳон тарихида илмда кучли халқлар, давлатларнинг қўли баланд бўлган. Тафаккури теран, аллома сотлар ўз билимларини фақат эз-

гулик йўлида ишлатишган. Шунинг ҳам унутмаслик керакки, дунёда рўй берган жохилликларнинг замирида нодонлик ётади. Хўш, билим нима ўзи? Билим — инсоннинг олами билиш натижаси. Амалиётда текширилиб, синаб кўрилгач, у жамият ҳаёти ҳамда раўнақига хизмат қилувчи кудратли кучга айланади. Мустақил Ўзбекистонимиз тараққиётининг муҳим омилларидан бири — бу билим эканлигини Президент И.Каримовнинг “Баркамол авлод — Ўзбекистон тараққиётининг пойдеворидир” в

а бошқа асарларида ҳаётий далил ва мисоллар восита-

салар ҳамма нарсани пул, мол-дунё билан ўлчади. Аммо улар оддий ҳақиқатни билмайдилар: мол-дунё ишлатган сари озаяди, билим эса ортиб, бойиб боради, кишини улуғвор қилиб, умрини безайди. Аҳмад Ясавийнинг “Ишонмағил мол-лингга, бир кун қўлдан кетаро” деган мурожаати худди шундай гофил бандаларга айтилганга ўхшайди.

Мамлакатимизда мустақиллик йилларида таълим соҳасида улкан ишлар қилинди. Ўқув юртлари кўпайди, янги типдаги мактаб, умумтаълим масканлари ривожланди. Ҳозир кўплаб академик лицей, касб-хунар коллежлари иш-

Ta'kid

таълим тизимини ислоҳ қилишга киришилди ва билимнинг янги соҳалари бўйича кадрлар тайёрлаш бошлаб юборилди. Ўқувчи-талабаларнинг билим даражасини рейтинг усулида назорат қилиш асосида баҳолашнинг илғор усуллари ўз самарасини бермоқда. Иқтидорли ёшларни излаб топиш, уларга кўмаклашиш, давлат таълим сиёсатининг асосий йўналишига айланиб бормоқда. Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари университетида “Таълим тўғрисида”ги Қонун, “Кадрлар тайёрлашнинг миллий дастури” талаблари асосида таълим-тарбия тизими ислоҳ қилиниб, талабаларга 22 тил сирлари ўргатилмоқда. Бу республикаимизда хорижий тилларга бўлган эҳтиёжни қондиришга ёрдам беради. Айни вақтда университетда талабаларга она тили ҳақида ҳам чуқур билим берилмоқда. Университетни битирувчилар она тилидан ҳам давлат имтиҳони топширмоқдалар. Президентимиз Ислам Каримов айтганларидек: “Жамики эзгу фазилатлар одам қалбига она тилининг бетакрор жозибаси билан сингади. Она тили — бу миллатнинг руҳидир”. Шунинг учун ўз фикрини она тилида раўвон ва гўзал ифода эта олмайдиган мутахассисни мутлақо оқлаш мумкин эмас.

Хуллас, XXI аср мустақил юртимиз учун илм-фан асри бўлади. “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”даги таълимнинг барча йўналишларини қамраб олган вазифаларни бажаришнинг 2001-2005 йилларга мўлжалланган иккинчи босқичида илм-фан янада раўнақ топади. Ватанимизнинг илмий салоҳияти ортади.

С.ОБЛОҚУЛОВ,
ЎЗДЖТУ доценти,
фалсафа фанлари
номзоди

САХОВАТ

Наманган вилояти Чортоқ тумани Бештол қишлоғида яшовчи хусусий тадбиркор Неъматжон Хожибеков кўп йиллардан буён 27-ўрта мактабга яқиндан ёрдам бериб келмоқда. 2000 йил сентябр ойида у яна бир савобли ишни бошлади. Кам таъминланган оилаларнинг 36 нафар фарзандига ҳар ойда моддий ёрдам тайинлади.

Чин кўнгилдан кўрсатилган саховат эса кўпчиликнинг олқишига сазовор бўлди. Неъматжон ўз шахсий фермасидан мактабга битта бузоқли соғин сигир совға қилди. Энди кам таъминланган оилаларнинг фарзандлари нонуштада сут ичишмоқда.

Ўрмонжон МҲМИНОВ

ИҚТИДОРЛИЛАР БЕЛЛАШУВИ

Халқ таълими соҳасида яхши ном қозониб, келажагимиз пойдевори бўлган ёшларимизга ўз билим ва тажрибаларини сингдириб келаётган ўқитувчилар кўплаб топилади. Уларнинг бу машаққатли меҳнатларини муносиб тақдирлашда эса жойларда ўтказилаётган тадбир ва ҳар хил кўрик-танловларнинг ўрни бекиёс.

Шу ўринда яқинда Жарқўрғон туманидаги 7-мактабда ўтказилган “Йил ўқитувчиси—2001” танлови ҳам худди ана шу мақсадга қаратилгани аҳамиятли. Танловда 14 нафар ўз касбининг энг билимли ва фидойилари иштирок этишди.

Шу кунни кўрик-танлов иштирокчилари ўзларининг ҳакамлар ҳайъати ҳукмига тақдим этган мавзуларнинг кўплаб қирраларини очиб беришди. Айниқса, 19-мактаб она тили ва адабиёт ўқитувчиси Зарифа Чориеваннинг “Тест-рейтинг асосидаги феълнинг шарт майллари” номли, 7-мактаб инглиз тили муаллимаси Малоҳат Бердинованинг “Берфдат” байрам ва ўйин шаклидаги дарси, 3-мактабнинг физика фани ўқитувчиси Зиёда Мустанованинг “Ўтказгичларни улаш” ҳамда 5-мактаб муаллимаси Гулолим Бекназарованинг бошланғич синфлар учун “Ўйлашни ўрганиш” мавзуларидаги ўтган ноанъанавий дарслари қизиқарли ва ўқувчиларга тушунарли эканлиги қайд этилди.

Ғолиблик 27-мактабнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси Солияхон Тожиевага насиб этди. Ўқитувчиларнинг ўзига хос бундай йиллик изланишлари сарҳисоби уларнинг заҳматли меҳнатига берилган муносиб баҳодир.

Ойнаҳол ЖУМАНБЕРДИЕВА

БЕЛГИЯЛИКЛАР ЎЗБЕКЧА КЎЙЛАШДИ

Тошкент Давлат Юридик институтига қадам ранжида этган белгиялик меҳмонлар ўзбек талабаларининг хорижий тилда сўзлашларини кўриб, ҳайратда қолдилар. Ўзбек халқининг миллий урф-одатларини ўрганиш мақсадида келган хорижлик меҳмонларни кутиб олишга, тўғриси, жиддий тайёргарлик кўрилган эди. Чет тиллари кафедраси доценти Холида Абдуҳмонова, катта ўқитувчилар С.Акобиров, Р.Муҳаммадиевалар саъй-ҳаракати билан ташкил қилинган учрашувда белгияликлар ҳам қараб туришмади. Улар ўзбекча “Ёр-ёр”ни ижро этганларида, “Осиё булбули” дея эътироф этилган Ўзбекистон халқ артисти Муножот Йўлчиева ҳам тан берди. Мумтоз кўшиқлар ижрочисининг чиқишлари тадбирга яна ҳам ўзгача руҳ бағишлади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларни ўрганиш жараёнида ёшлар онгига миллий истиклол ғоясини сингдиришнинг йўллари ва воситалари” қандай бўлади?

Тошкент Молия институтида пойтахт олий ўқув юртларининг тегишли кафедра мудирлари ва ўқитувчилари иштирокида шу мавзуда ижодий мулоқот уюштирилиб, кун тартибидан

ИЖОДИЙ МУЛОҚОТ

ги масала бўйича бир қанча таклифлар билдирилди.

Институт ректори, академик М.Шарифхўжаев кириш сўзидан сўнг, олимлар мунозараси давом этди. Йиғин ниҳоясида иштирокчиларга “Миллий истиклол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар” фанини таълим муассасаларида ўқитиш бўйича услубий тавсиялар тарқатилди.

Х.САЙФИДДИНОВ

ЯНА ШУ МАВЗУДА

Тошкент вилоят давлат педагогика институтида ҳам Мустақилликнинг 10 йиллигига бағишланган “Миллий истиклол ғояси” мавзуда профессор-ўқитувчилар ва талабалар иштирокида илмий-назарий семинар бўлиб ўтди. Семинарни институт ректори, филология фанлари доктори Х.Қудратуллаев очар экан, ўн йил ичида Ўзбекистон ўз мавқеини топганлигини таъкидлади.

Семинарда ўқитувчи-талабаларнинг ўнга яқин маърузалари тингланди. Жумладан, институт ректорининг маънавий ва маърифат ишлари бўйича муовини Ф.Ўсаровнинг “Ўзбекистон халқ маънавий қиёфасини миллий истиклол ғояси асосида шакллантириш”, профессор В.Собировнинг “Фан ва илмий муассасаларнинг миллий истиклол мафкурасини шакллантиришдаги роли”, талаба Ш.Маматкуловнинг “Истиклол менга нима берди?” каби маърузалари кўпчилик эътиборини тортди.

Қ.САФАРОВ

ҚАШҚАДАРЁ ВИЛОЯТИДА ТЕСТ ЯКУНЛАРИ

Қашқадарё — халқ таълимини ривожлантиришда ўзига хос вилоят ҳисобланади. Бу вилоятдан кўплаб битирувчи синф ўқувчилари ўқиш истагини билдиради. Вилоятда 2 та олий ўқув юрти, 7 та ўрта махсус билим юрти ва 800 га яқин ўрта мактаб мавжуд. 2000 йилда вилоятдаги мавжуд 2 та олий ўқув юртига режадаги 2035 та ўринга 10557 абитуриент даъвогарлик қилди. Вилоятда аввалги йилларда абитуриентларнинг имтиҳондаги жавоблар самарадорлигида ўсиш кузатилган эди. Лекин, 2000 йилда пасайиш содир бўлди. Қашқадарё вилояти абитуриентлари тестда 1997 йилда 44,04%, 1998 йилда 40,52% ва 1999 йилда 36,48% самарадорлик билан еттинчи, олтинчи ва бешинчи ўринни эгаллаган бўлса, 2000 йилда 32,89% натижа билан еттинчи ўринга тушиб қолди. Агар тест имтиҳонидаги самарадорлик кундузги бўлим абитуриентларини умумий контингенти бўйича олинса 34,22% бўлиб, саккизинчи ўринга тўғри келади. Вилоят бўйича 2000 йилда 15465 абитуриентдан 1795 нафари Республикадаги олий ўқув юртларига грант бўйича қабул қилиниб, абитуриентларнинг тайёргарлик коэффициенти 0,12 бўлган. Бундай ахволнинг сабабларини чуқур таҳлил этиш зарур.

Қашқадарё вилояти абитуриентларининг фанлар бўйича 2000 йилдаги жавоблар самарадорлиги 1999 йилга таққослаб ўрганилганда қуйидаги натижа кузатилди.

Қашқадарё вилояти абитуриентларининг фанлар бўйича жавоблар самарадорлиги (ўзбек гуруҳлари)

Фан номи	1999		2000		
	Самар.	Ўрин	Самар.	Ўрин	
Она тили ва адабиёти	32.27	6	28.61	7	Камайган
Математика	36.87	4	37.74	4	Ўзгармаган
Физика	31.77	3	29.80	4	Камайган
Биология	41.99	4	34.70	8	Камайган
Кимё	39.60	4	33.31	7	Камайган
Тарих	42.05	2	33.67	2	Ўзгармаган
География	40.84	12	36.30	14	Камайган
Инглиз тили	36.09	11	35.54	6	Ўсган
Немис тили	30.31	5	29.31	5	Ўзгармаган
Француз тили	32.99	7	29.94	8	Камайган

Жадвалдан кўриниб турибдики, вилоятда 2000 йил тест натижалари 1999 йилга нисбатан таққосланганда, 6 фандан пасайиш ва фақат 1 та фандан (инглиз тили) ўсиш содир бўлган.

Вилоят туман ва шаҳарларидан Республикадаги нуфузли олий ўқув юртларига кирган абитуриентлар таҳлил қилинганда қуйидаги натижалар аниқланди. Мисол учун, Тошкент юридик институтига -19, Ўзбекистон миллий университетига -118, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетига -6, Тошкент молия институтига -33 ўқувчи ўқишга кирган.

Вилоятдаги Шахрисабз, Қамаш, Китоб, Муборак шаҳарлари юқори кўрсаткичларга эришганлар.

Вилоят туманларидан Китоб, Шахрисабз, Яккабоғ, Ғузор туманлари ҳам юқори кўрсаткичга эришганлар. Аммо, вилоятнинг Косон шаҳри, Касби, Деҳқонobod, Қарши туманларининг абитуриентлари паст натижага эришганлар. Қуйидаги 2-жадвал ва гистограммада бу ҳақида маълумот келтирилган.

N	Шаҳар ва туман номлари	Рейтинги
1.	Қамаш шаҳри	47.39
2.	Китоб шаҳри	41.96
3.	Ғузор шаҳри	38.43
4.	Муборак шаҳри	37.72
5.	Яккабоғ шаҳри	34.52
6.	Шахрисабз шаҳри	33.91
7.	Китоб тумани	32.57
8.	Шахрисабз тумани	31.59
9.	Ғузор тумани	31.13
10.	Яккабоғ тумани	30.97
11.	Баҳористон тумани	30.79
12.	Чироқчи тумани	29.79
13.	Муборак тумани	29.67
14.	Усмон Юсупов тумани	29.58
15.	Қамаш тумани	29.23
16.	Нишон тумани	29.00
17.	Қарши шаҳри	28.95
18.	Косон тумани	28.62
19.	Қарши тумани	28.51
20.	Деҳқонobod тумани	28.48
21.	Косон шаҳри	28.02
22.	Касби тумани	27.87

Қашқадарё вилояти халқ таълимига қарашли юқори самарадорликка эришган шаҳар ва туманлар ўрганилди. Шахрисабз шаҳрининг абитуриентлари ўзбек тили ва адабиёти фани бўйича 35.95 фоиз натижа билан Республика бўйича юқори натижага эришган. Лекин бошқа шаҳар ва туманлар Республикадаги илғор шаҳар ва туманлардан 9 фоизгача орқада қолганлиги маълум бўлди.

Вилоятнинг бу соҳадаги кўрсаткичлари қуйидаги жадвалда берилган.

Вилоят кўрсаткичлари				Республика кўрсаткичлари			
Фан	Шаҳр, туман	Қатн. сони	Самарадор.	Вилоят номи	Шаҳр, туман	Қатн. сони	Самарадор.
Ўзбек тили ва адабиёти	Шахрисабз шаҳри	154	35.95	Қашқадарё вил.	Шахрисабз шаҳри	154	35.95

Математика	Шахрисабз шаҳри	78	46.44	Бухоро вил.	Ғалаосиё шаҳри	22	48.86
Физика	Муборак тумани	50	34.61	Хоразм вил.	Ҳазорасп тум.	70	40.20
Биология	Китоб тумани	346	39.55	Самарқанд вил.	Каттакўрғон шаҳри	19	48.54
Кимё	У.Юсупов тумани	76	42.51	Самарқанд вил.	Каттакўрғон шаҳри	21	48.15
Тарих	Шахрисабз шаҳри	61	43.03	Сурхондарё вил.	Денов шаҳри	20	43.19
География	Ғузор тумани	30	43.52	Бухоро вил.	Жондор тум.	31	55.20
Инглиз тили	Шахрисабз шаҳри	81	46.67	Бухоро вил.	Когон шаҳри	40	53.75
Немис тили	Яккабоғ тумани	177	33.60	Жиззах вил.	Фориш тум.	37	43.32
Француз тили	Чироқчи тумани	25	34.00	Бухоро вил.	Ромитан тум.	34	48.69

Шунингдек, вилоятнинг тестда паст натижага эришган шаҳар ва туманлари ўрганилди. Шу нарса кўзга ташлангани, вилоятнинг паст кўрсаткичга эришган шаҳар ва туманлари Республиканинг шундай паст натижага эришган шаҳар ва туманларидан атиги 3-6% юқори бўлган. Бу қуйидаги 4-жадвалда берилган.

Вилоят кўрсаткичлари				Республика кўрсаткичлари			
Фан	Шаҳр, туман	Қатн. сони	Самарадор.	Вилоят номи	Шаҳр, туман	Қатн. сони	Самарадор.
Она тили ва адабиёти	Қамаш тумани	1229	29.69	Самарқанд вилояти	Каттакўрғон шаҳри	22	21.21
Математика	Касби тумани	391	33.08	Навоий вил.	Томди тум.	28	26.29
Физика	Касби тумани	206	27.36	Сурхондарё вил.	Бандихон тум.	35	21.27
Биология	Қарши шаҳри	295	30.76	Навоий вил.	Конимех тум.	40	26.46
Кимё	Қарши шаҳри	197	29.84	Сирдарё вил.	Оқолтин тум.	31	21.86
Тарих	У.Юсупов тум.	69	30.23	Қорақалпоғистон Рес.	Тахиятош тум.	19	27.19
География	Қамаш тумани	24	31.83	Сурхондарё вил.	Қизилқорғон тум.	21	28.84
Инглиз тили	Деҳқонobod тум.	78	28.10	Сирдарё вил.	Ш.Рашидов тум.	37	22.82
Немис тили	Касби тумани	42	22.88	Жиззах вил.	Дўстлик тум.	17	19.12
Француз тили	У. Юсупов тум.	37	26.35	Сирдарё вил.	Мирзаобод тум.	21	20.77

Вилоят абитуриентларининг тўплаган баллар бўйича тақсимланиши қуйидаги гистограммада берилган.

Гистограммдан кўриниб турибдики, вилоят абитуриентларининг тўплаган баллар бўйича тақсимланиши 2279 нафар абитуриент юқори натижаларга эришган холос, 7000 га яқин абитуриентлар эса паст натижаларга эришган.

Вилоятдаги бир қатор мактабларнинг ўқувчилари тестда юқори натижа кўрсатганлар. Демак, шу мактабларда таълим ишларини мукаммаллаштиришга ҳаракат қилинган.

Буни қуйидаги жадвалда аниқ кўриш мумкин.

Фан	Туман номи	Мактаб	Абт. сони	Самарадор.
Она тили ва адабиёти	Қарши шаҳри	36	3	41.67
Математика	Яккабоғ тумани	33	5	60.00
Физика	Яккабоғ тумани	13	9	53.40
Биология	Яккабоғ тумани	50	4	70.83
Кимё	Касби тумани	24	5	63.33
Тарих	Қарши тумани	26	4	54.17
География	Ғузор тумани	2	4	41.67
Инглиз тили	Қарши шаҳри	5	17	60.46
Немис тили	Ғузор тумани	4	4	61.81
Француз тили	Деҳқонobod тумани	23	5	62.22

Вилоят бўйича паст кўрсаткичга эришган мактаблар ҳам мавжуд. Бу мактабларнинг ўқувчилари тестда эришган натижалар қуйидаги жадвалда берилган.

Фан	Туман номи	Мактаб	Абт. сони	Самарадор.
Она тили ва адабиёти	Касби тумани	20	4	13.89
Математика	Яккабоғ	53	8	18.75
Физика	Қарши тумани	34	5	16.67
Биология	Шахрисабз	5	4	12.50
Кимё	Нишон	24	4	16.67
Тарих	Нишон	9	4	18.06
Инглиз тили	Деҳқонobod	22	4	13.19
Немис тили	Қарши тумани	22	4	15.28
Француз тили	Шахрисабз	21	4	18.75

Вилоятдаги 408 ўқувчининг аттестатидаги ўртача баҳоси "4" дан юқори бўлган, улар тест имтиҳонида 150 баллдан юқори натижа кўрсатганлар. Уларнинг кўпчилиги олий ўқув юртларига грант асосида қабул этилганлар. Шундай натижага эришган ва республикадаги нуфузли ўқув юртига ўқишга кирган ўқувчиларнинг маълум қисми ҳақидаги маълумот қуйидаги жадвалда келтирилган.

Тил	Ўқув юрти номи	Туман номи	Мактаб номери	Аттестат баҳси	Тест бали
1	Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари ун-ти	Яккабоғ тум.	75	5.0	258.60
1	Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари ун-ти	Шахрисабз тум.	4	5.0	248.00
1	Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари ун-ти	Ғузор тум.	50	4.9	224.40
1	Ўзбекистон Миллий ун-ти	Китоб тум.	3	5.0	217.80
1	Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатияси ун-ти	Китоб тум.	3	5.0	212.60
1	Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатияси ун-ти	Яккабоғ тум.	33	4.9	209.70
2	Тошкент молия ин-ти	Шахрисабз тум.	90	5.0	206.60
1	Тошкент молия ин-ти	Шахрисабз тум.	3	4.9	205.50
1	Тошкент иккинчи тиббиёт ин-ти	Китоб тум.	1	4.9	205.30
1	Тошкент давлат иқтисодиёт ун-ти	Муборак тум.	68	4.5	205.20
1	Тошкент молия ин-ти	Яккабоғ тум.	50	5.0	204.30
1	Тошкент давлат иқтисодиёт ун-ти	Китоб тум.	64	4.6	199.10
1	Тошкент давлат иқтисодиёт ун-ти	Чироқчи тум.	1	5.0	197.80
1	Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатияси ун-ти	Яккабоғ тум.	59	4.9	196.80
1	Тошкент давлат иқтисодиёт ун-ти	Ғузор тум.	68	4.7	196.60
1	Тошкент иккинчи тиббиёт ин-ти	Китоб тум.	1	5.0	195.80
1	Тошкент давлат техника ун-ти	Шахрисабз тум.	3	5.0	195.60
1	Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари ун-ти	Яккабоғ тум.	75	4.7	195.00
1	Тошкент иккинчи тиббиёт ин-ти	Ғузор тум.	68	5.0	193.80
1	Тошкент давлат иқтисодиёт ун-ти	Ғузор тум.	68	4.7	191.50
1	Тошкент биринчи тиббиёт ин-ти	Китоб тум.	1	5.0	191.30
1	Тошкент давлат иқтисодиёт ун-ти	Қарши тум.	58	5.0	190.40
2	Ўзбекистон миллий ун-ти	Ғузор тум.	6	5.0	189.80

Қуйидаги 8-жадвалдан ўқувчиларнинг аттестатдаги ўртача баҳоси юқори бўлиб, уларнинг тест имтиҳонларида тўплаган баллари паст бўлганлигини кўриш мумкин.

Тил	Ўқув юрти номи	Туман номи	Мактаб номери	Аттестат баҳси	Тест бали
1	Тошкент давлат педагогика университети	Қамаш тумани	34	3,6	29.8
1	Қарши муҳандислик - иқтисодиёт институти	Ғузор тумани	1	4,10	29.6
1	Қарши давлат университети	Чироқчи тумани	111	4,2	29.6
1	Қарши давлат университети	Ғузор тумани	3	4,8	29.5
1	Тошкент автомобиль-йўллари институти	Яккабоғ тумани	13	4,4	29.5
1	Тошкент электротехника алоқа институти	Қамаш тумани	4	4,5	29.4
1	Қарши давлат университети	Яккабоғ тумани	60	4,4	29.4
1	Самарқанд қишлоқ хўжалик институти	Шахрисабз тумани	74	3,9	28.5
1	Қарши давлат университети	Қамаш тумани	17	4,1	28.5
1	Қарши давлат университети	Косон тумани	22	4,7	28.4
1	Қарши давлат университети	Ғузор тумани	11	3,0	28.4
1	Қарши давлат университети	Қамаш тумани	15	4,2	28.4
1	Қарши давлат университети	Қарши тумани	34	5,0	28.3
1	Қарши муҳандислик - иқтисодиёт институти	Қарши тумани	12	4,3	28.3
1	Тошкент давлат аграр университети	Шахрисабз тумани	8	4,3	28.3
1	Қарши давлат университети	Касби тумани	9	4,0	27.9
1	Тошкент фармацевтика институти	Шахрисабз тумани	48	4,6	27.8

Бундай ҳол ўқувчилар билимини баҳолашда ягона талаб мезонига амал қилинмаганлиги натижасидир. Бу номуносаблик учун вилоят халқ таълими бошқармаси ва унинг жойлардаги бўғинлари мактаблардаги таълим жарёни баҳолаш мезонларига эътиборларини жалб қилишлари керак.

Хулоса қилиб шуни айтиш керакки, Қашқадарё вилояти абитуриентларининг жавоблар самарадорлигини янада ошириш, аввалги йиллардагидек юқори ўринларга кўтариш учун вилоят халқ таълими бошқармаси ва унинг жойлардаги бўғинлари мактабларда фанларнинг ўқитилиш савиясини кўтарिशга, моддий техника базасини яхшилашга, битирувчи синфларни ўқишга кириш учун тайёрлашга жиддий эътибор бермоқлари лозимдир.

Вилоят халқ таълими раҳбарияти, ҳар бир мактаб ўқитувчиси, халқ таълимига мутассадди бўлган раҳбарлар тест натижаларини диққат билан ўрганишлари, йўл кўйилган камчиликлар сабабларини аниқлашлари керак. Абитуриентларни тестга тайёрлаш мураккаб жараён эканлигини унутмасликлари керак.

М.МУХИТДИНОВ,
Давлат Тест маркази директори

Сухбатдошимиз Ўзбекистон халқ ҳофизини, «Эл-юрт ҳурмати ордени» соҳиби Ўлмас Саиджонов. Ўлмас ака 1951 йилда Қашқадарё вилояти Китоб туманидаги Туябоши қишлоғида деҳқон оиласида таваллуд топган. Тумандаги Абдулла Қаҳҳор номи 48-ўрта мактабда таҳсил олган. Сўнгра Қарши Давлат педагогика институти (ҳозирги университет)нинг жисмоний тарбия факультети ҳамда Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш инженерлари институтини тугатган. Вилоят педагогик ходимлар малакасини ошириш институтида жисмоний тарбия кабинети мудирини ва сув хўжалиги тизимларида турли лавозимларда меҳнат қилган.

Ўлмас Саиджоновики санъат оламига кириб келишига мактаб, у вояга етган оилавий муҳит, қишлоқ ёшларининг ҳар бир нарсасига ҳавас билан қарашлари сабаб бўлган. Унинг истеъдоди аста-секин ривожланиб, сайқалланиб борди, турли кўрик-танловларда совринли ўринларни эгаллаб бошлади. Эл таҳсинига сазовор бўлган таниқли ҳофиз Туркия, Франция, Япония, Бельгия каби давлатларда хизмат сафарларида бўлиб, мумтоз кўшиқларни намойиш этган. Ўлмас Саиджоновики билан таълим-тарбия, устозлар ибрати, қалбларни сеҳрлаб жумбушга келтирувчи кўшиқлар ҳақида суҳбатлашдик.

— Мактаб давридаги бирон-бир воқеа ёдингизда қолганми? Санъат даргоҳига кириб келишингиз, умуман, мамнуният билан эслайдиган ўқитувчиларингиз ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Тил ва адабиёт ўқитувчимиз Муҳаммаджон Аҳмедов санъат соҳасига ҳавас уйғотганлардан бири. Адабиёт дарсларида шеърлар ёдлаб келиш топширилди. Катта-катта ғазаллар, рубоийларни бир кунда ёдлаб, ифодали қилиб айтиб берардим. Бир кун ўқитувчимиз: ана шу ғазалларни кўшиқ қилиб айтиб берсангиз "5" баҳо қўярдим, дедилар. Мен "Сайдинг қўябер, сайёд", "Суратинг", "Кўзларинг" каби ғазалларни имкон қадар ашула қилиб куйлаб бердим. Кўшиқни тинглаган ўқитувчимиз: "Ашулани яхши айтдинг. Сенда ноёб истеъдод бор" деб, менда кўшиқ айтиш қобилияти борлигини таъкидлаган эдилар.

Падари бузрукворим Саиджон эски илмдан хабардор, уларнинг оталари — бувам Мулла Зариф Бухоро мадрасасини тугатган, ўқимишли, обрў-эътиборли кишилар эди. Шунинг учун ҳовлимиздаги меҳмонхонага таниш-билишлар, қўни-қўшни, бирор юмуш билан қишлоққа келган зиёратчилар йиғилишиб, эски китоблар ўқишар, китобхонлик ва шеърхонлик кечалари ўтказилар, ашулалар хиргойи қилинарди. Ёизни ҳам кўшиқ куйлашга ундашарди. У пайтларда чиқок қайда дейсиз, лампа бўларди ўртада. Атрофида ўтириб суҳбат қуриларди. Биз ҳам баъзан радио ва пластинкалар орқали эшитган кўшиқларимизни куйлаб берардик. Шунингдек, мактабда ташкил этилган бадиий ҳаваскорлик тўғрисида қатнашардим. Ашула ўқитувчимиз ҳамда тўғрақ раҳбаримиз Луқмон Бадалов ва Асадулла Шомансуровлар кўшиқ куйлашнинг ўзига хос назоратларини ўргатдилар. Кўшиқларимни дастлаб мактабларда, сўнгра туманлар, вилоятлар миқёсида ўтказилган кўрик-танловларда ижро этдим. 1969

йили эса яккахон хонандалар республика кўрик-танловида Маъмуржон Узоқов ижро этган "Кўзларинг", Таваккал Қодиров ижро этган "Чўпон" кўшиқларини куйлаб совринли ўринни эгалладим.

— Санъатнинг ўзи нима? Ўғил-қизларимиз тарбиясида куй-кўшиқнинг ўрни ҳақида нималар дея ола-

сиз?

— Санъат — бу нафосат, у инсонни жаҳолатдан, ёвузлик ва ваҳшийликлардан, ёмонлик ва адолатсизликлардан асрайди. Санъат тарбия ҳамдир. У инсонни раҳмат, шафқат, меҳр-муруват каби фазилатларга ошно қилиб, иллатлардан баҳоли-қудрат асрайди. Ёшлар тарбиясида кўшиқнинг роли бекиёсдир. Кўшиқ руҳини тарбиялайди, дейишади. Кўшиқдан сел бўлиб дунёга эзгулик кўзи билан қаралади. Шунинг учун мен: кўшиқ — яхши онадек гап, у яхшиликларга чорлаши, гўзалликка муҳлис қилиши мумкин, деб айтган бўлардим.

— Устоз-мураббийларингиз ва шогирдларингиз ҳақида нималар дея оласиз?

— Фаттоҳхон Мамадалиев, Абдуҳошим Исмоилов ва асосан сеvimли ҳофиз Маъмуржон Узоқов устозларимдир. Маъмуржон акани кўрмаган бўлсам-да, ширали овози, юракка яқин кўшиқларини радио, пластинка, магнит тасмаларидан ўрганиб (у киши даражасида айтолмасам-да) ижро этишга ҳаракат қилмоқдам.

Бугунги кунда Жўраҳон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Комилжон Отаиёзов, Ҳожиабдулазиз Абдураҳимов, Одилжон Юсупов номлари билан ўтаётган республика ёш хонандалар кўрик-танлови (учинчи бор ўтапти) ҳайъати раисман. Марғилон, Хоразм, Самарқандда ўтказилган танловларда ёш истеъдодли хонандалар

Mehmonxona

аниқланди. Улардан Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Оролмирза Сафаров, Ўзбекистон телевидениеси суҳандони Шўҳрат Қаюмов, Зарифжон Азизов, Оғабек Собиров, Гулсара Гойиповалар шогирдларимдир.

— Қайси шоир ва бас-такорлар билан ижодий ҳамкорлик қиласиз? Мумтоз шоирлардан-чи?

— Абдулла Орипов қаламига мансуб "Фурқат нидоси", Шамсиддин Садоийнинг "Беминнат", Олимжон Холдорнинг "Раъно кулиб" ва "Дилдорлар" шеърларини кўшиқ қилиб куйлайман.

халқимизда. Кун кечириш, рўзгор юритиш учун шу соҳага нолойиқ ёшлар ҳам кириб келмоқда. Санъаткор кўпайса, унинг ривожига ўз хиссасини қўша нур устига нур. Лекин ўзбек миллий эстрадасига хорижий мамлакатлар санъатидан ё мусиқа, ё сўзини олиб, миллат-руҳига тўғри келмайдиган ҳар хил кўшиқлар куйлаш, ёшлар тарбиясига салбий таъсир кўрсатади. Истардимки, бугунги кунда чиқиб келаётган ёш ижрочиларимиз ҳаётдан ўтиб кетган устоз санъаткорлар сингари ва айни кунларда халқимизга хизмат қилиб келаётган миллий эстрада хонандалари — Фаррух Зокиров, Юлдуз Усмонова, Козим Қаюмов, Мансур Тошматов, Азим Муллахонов каби қатор санъаткорларимиздан ўрнат олиб, ўз ижодларини бойитсалар.

— Истеъдодли ҳофиз сифатида хорижий мамлакатларда хизмат сафарига бўлгансиз. Санъат ихлосмандлари сифатида қайси мамлакат томошабинлари Сизда кўпроқ таассурот қолдирган?

— Япония, Туркия, Фран-

этиборлилик, ҳар бир нарсасига аҳамият беришлик, алдамаслик мужассам бўлса, ҳаёт жуда ҳам гўзал бўлади. Икки оғиз ширин сўзи билан суҳбатдоши кўнглига таскин бериб, дардига малҳам бўладиган, яхши-ёмон кунингда ёнингда ҳамроҳ бўладиган кишиларни ҳурмат қиламан.

— Ҳаётингиз давомида қайси воқеа ёки сана қалбингиздан чуқур жой олган?

— 1972 йилдан "Мархабо, талантлар!" республика телефестивалида "Баёт IV" кўшиғи билан қатнашиб, ушбу мусобақа лауреати бўлдим. Телефестивал якуний босқичи "Баҳор" концерт залида ўтказилди. Кўшиқнинг ижрочилик йўллари ўргатган нуфузли санъаткорлар — Тамарахоним, Мукаррама Турғунбоева, Муҳаммаджон Мирзаев (охиратлари обод бўлсин), Ҳалима Носирова, Ориф Алимахсумовлар мени бағриларига босиб: "Ажойиб гавҳар топдик. Болам, худо умрингни берсин", дея истеъдодимни юқори баҳолашди. Ана шу сана менинг илк бор халқ олқишига сазовор бўлган кунимдир.

Ҳаётимда ўчмас из қолдирган воқеалардан яна бири Юртбошимизнинг "Ўзбекистон халқ ҳофизини" унвони билан мукофотлаган кунларидир.

— Фарзандларингиз орасида санъат соҳасига қизиққанлари борми?

— Фарзандларимнинг барчаси ўзлари қизиққан соҳалар бўйича ишлашади. Тўрт қиз, икки ўғилнинг отаси, жажжигина икки набиранинг буvasимиз. Катта қизим Севара юридик институти бу йил битиради. Дилафрўз республика саноат-қурилиш банкида ишлайди, молия институти битириш арафасида. Зебунисо Ўзбекистон Миллий университетининг тарих факультети талабаси, Адлия вазирлигида хизмат қилаёттир. Азизжон ҳам ЎзМУнинг 2-курс талабаси. Наргиза Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия институти қошидаги академик лицей талабаси. Алишер 41-мактабнинг 4-синф ўқувчиси. Турмуш ўртоғим Саодат Муродова — уй бекаси. Фарзандларимизни эл-юртга муносиб инсон қилиб вояга етказиш, уларнинг оғирини енгил қилишда у кишининг хизматлари бекиёс.

— Санъаткор ва педагог сифатида муҳлисларингизга истакларингиз.

— Ўқитувчилар ҳаётда ҳалол, покиза инсонлардир. Оқ-қорани, яхши-ёмонни танитиб, ҳар соҳадан хабардор қиладиган заҳматкаш инсон бу ўқитувчидир. Ўсиб келаётган авлодни шарқона урф-одатларга мос равишда тарбиялашларига тилақдошман. Муҳлислар борки, санъаткор керак. Томошабин бўлмаса, санъаткор кимга керак? Халқимизнинг қувончли кунлари, байрамлари, тўю томошалари халқ билан, санъаткор биландир. Ўртимиз тинч, осмонимиз мусаффо, халқимиз хотиржам бўлса, санъаткорнинг бахти шу.

Дилбар ХҲЖАЕВА
суҳбатлашди.

Ўлмас Саиджонов: "КЎШИҚ ҲАМ ТАРБИЯ ВОСИТАСИДИР"

Шунингдек, Навоий, Оғаҳий, Машраб, Фузулий каби мумтоз шоирларнинг ғазаллари ва шеърларини севиб ижро этаман.

— "Фарғона тонг отгунча", "Гиря", "Гулузорим", "Сарви гулрў келмади" каби кўшиқлар қалбларни сеҳрлайди. Бунинг боиси нимада?

— Жуда тўғри фикрни билдирдингиз. Сиз номларини қайд этган кўшиқлар, халқнинг улкан дарди, армонлари ва фожеавий қисматидан ҳикоя қилувчи кўшиқлардир. Тарихни муҳокама қилиб бўлмаганидек, бу кўшиқларни ҳам муҳокама қилиб бўлмайди.

— Бошқа соҳа кишилари ҳам санъат соҳасига кириб келишяпти, уларга фонограмма бўлса бўлди, деган гаплар қулоққа чалиниб қолади. Бу ва ҳозирги замон ёш кўшиқчилари ҳақидаги фикрингизни билдирсангиз.

— Ҳозир бозор шароитида яшаймиз, деб айтаямиз. Бу жуда тўғри гап. Ҳар бир сотувчи бозорга ўз молини олиб чиқади. Ва сотувчиларнинг ҳаммаси ўз молини "яхши" деб пулламоқчи бўлади. Санъатга ҳам шундай кайфият таъсир қилган. Бунини очиб айтиш керак. Ҳар бир хониш қилувчи шахс ўз кўшиғини яхши деяпти. Эндиги гап харидорда қолган. Биз хонишчи-сотувчини эмас, харидор-шинавандани тарбиялашимиз керак.

Чумчуқ сўйса ҳам қассоб сўйсин, деган нақл бор доно

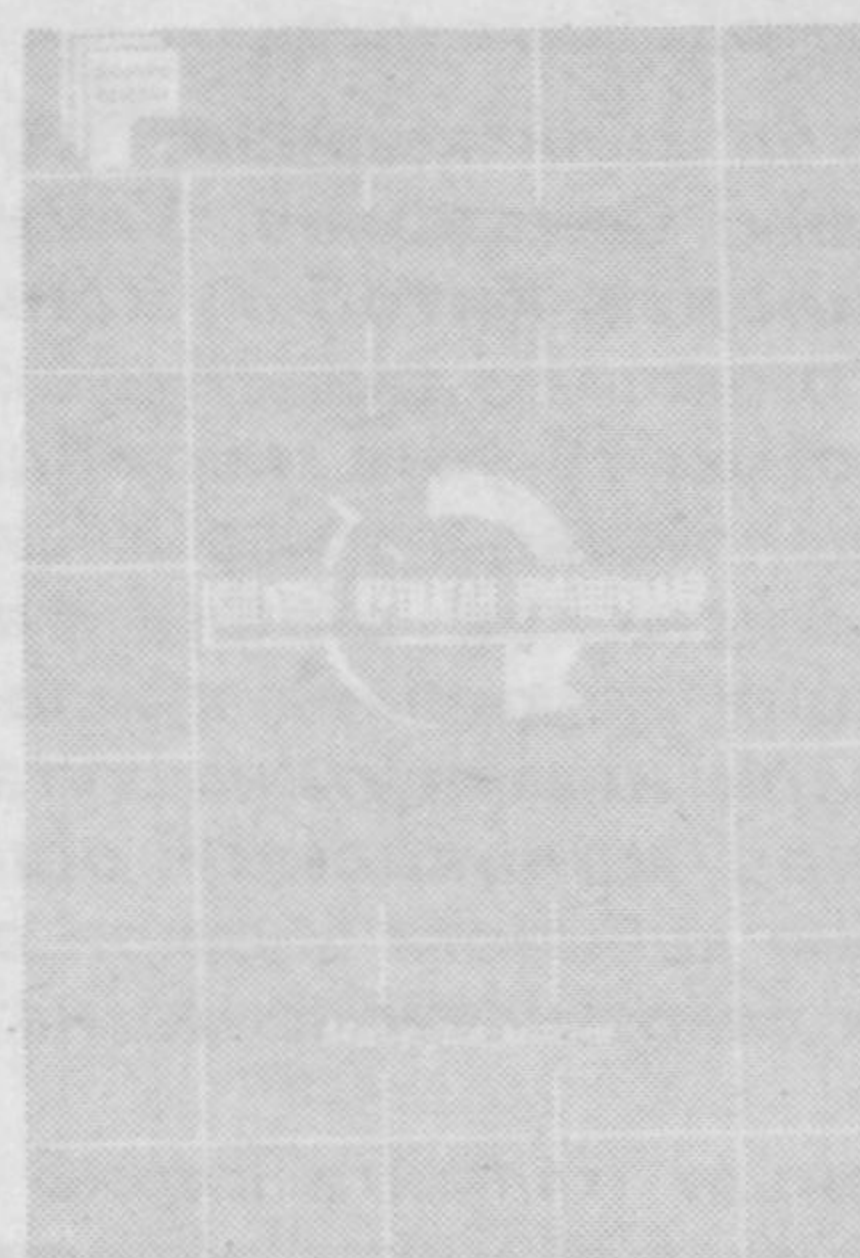
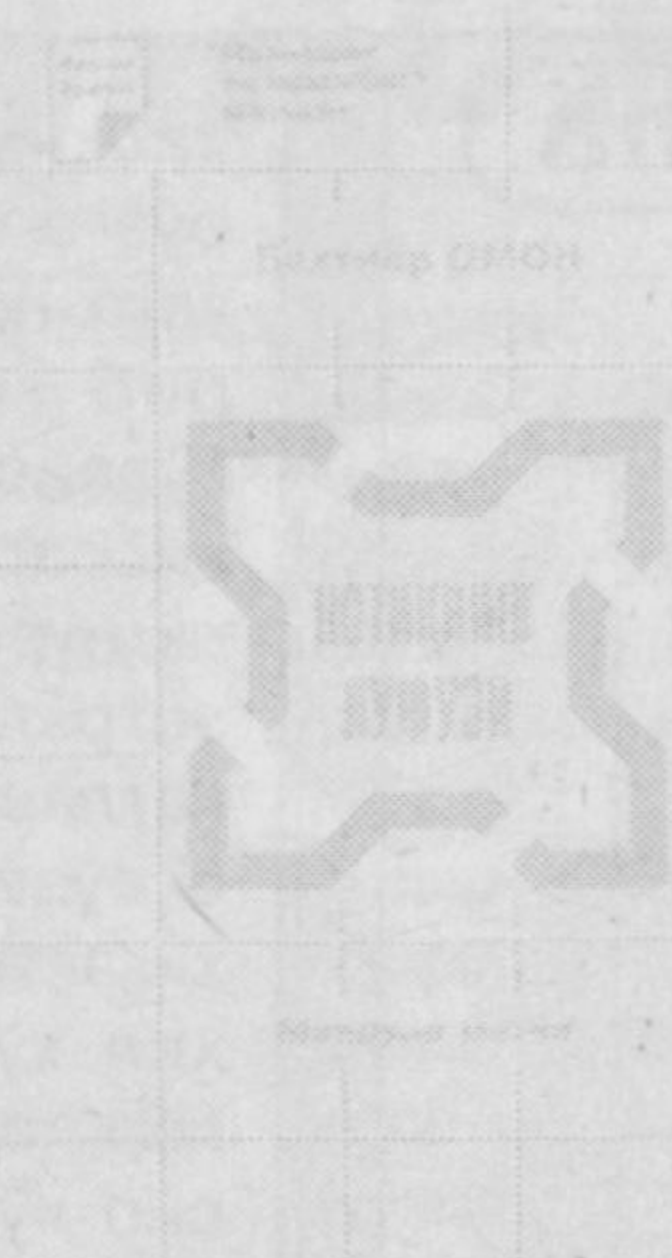
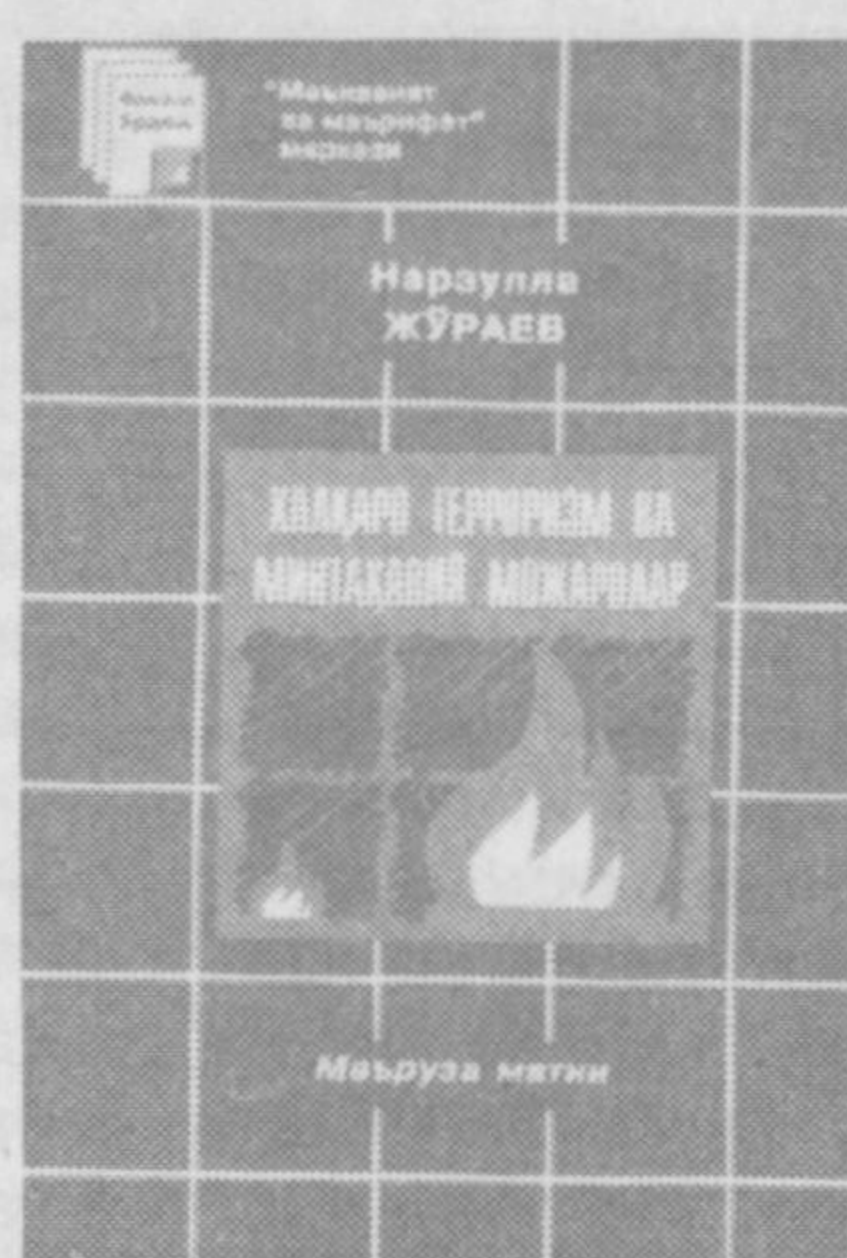
ция, Бельгия мамлакатларида бўлганман. Хорижий халқлар орасида французлар ўзбек миллий санъатини жуда ҳам севиб тинглайди. Францияда уч марта — буюк саркарда Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги, Хоразм ва Бухоронинг 2500 йиллик юбилейларида қатнашганман. ЮНЕСКОнинг қароргоҳидаги томоша залида, Одён театрида микрофонсиз концерт берилганда, Ғуломжон Ёкубов, Муножот Йўлчиева, Абдуҳошим Исмоиловлар билан бирга томошабин томонидан катта олқишга сазовор бўлганмиз. Концерт тугаса ҳам одамлар зални тарк этмади. Бу Ўзбекистон миллий санъатининг юксаклигини кўрсатади. Кўпчилик французлар ва бошқа мамлакат меҳмонлари концерт тугагач, бизни мулоқотга чорлашди. Муножот билан менинг томоғимизни ушлаб, "бу ерга микрофон қўйилганми, нахотки шу кичкина жуссадан шундай овоз таралса" деб ҳайрон қолишган.

— Бўш пайтингизда қандай китоблар мутолаа қиласиз?

— Шеърый китобларни ёқтираман. Айниқса Оғаҳий, Шерозий, Фузулий, Фурқат, Муқимийларнинг китобларини мароқ билан ўқийман.

— Инсонлардаги қайси фазилатларни қадрлайсиз?

— Асосан инсонлардаги самимийлик, ҳалоллик, поклик, кечирувчанлик каби фазилатларни қадрлайман. Атрофидаги одамларга

ВОИЗЛАРГА АМАЛИЙ ВАЪЗЛАР

Республика Маънавият ва маърифат маркази томонидан тайёрланиб, "Маънавият" нашриётида чоп этилаётган "Воизга ёрдам" рукнидаги рисолаларнинг навбатдаги туркуми босмадан чиқди. Булар— "Бунёдкор халқ ғояси" (М.Каршибой), "Халқаро терроризм ва минтақавий моҳаролар" (Н.Жўраев), "Нотикнинг нуфузи" (Б.Омон), "Тарғиботнинг психологик услублари" (Б.Каримова), "Соғинаб қутилган учрашувлар" (Р.Шералиев). Маънавият ва мафкура соҳасида ишлаётган кишилар, доимо халқ орасида юрвчи воизларга аталган бу китобчалар уларга ўзига хос мавзу ва йўналиш берувчи муҳим ёрдамчи қўлланма бўлиб қолади.

20 апрел куни Республика Маънавият ва маърифат кенгашида ушбу китобчаларнинг тақдимот маросими бўлиб ўтди. Унда китоб муаллифлари, таниқли олимлар, жамоатчилик ва оммавий ахборот воситалари вакиллари иштирок этишди.

"БУНЁДКОР ХАЛҚ ҒОЯСИ"

Миллий истиқлол ғояси халқимиз, айниқса, ёш авлод қалби ва онда соғлом этиқод, мустақил дунёқараш асосларини, мафкуравий иммунитетни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади. Ушбу рисолада миллий истиқлол ғояси асосий тушунча ва тамойилларининг бугунги ҳаётимиздаги ўрни, уларнинг тарихий-фалсафий илдизлари ҳамда ҳаётга жорий этиш йўллари ҳақида фикр юритилади.

"ХАЛҚАРО ТЕРРОРИЗМ ВА МИНТАҚАВИЙ МОҲАРОЛАР"

Мустақиллик йилларида давлатимиз раҳбари Ислам Каримов кўпгина халқаро муаммолар ва минтақавий моҳароларни тинч йўл билан бартараф этишнинг чинакам ташаббускори бўлиб чиқди.

Сиёсатшунос Нарзулла Жўраевнинг бу китобчасида халқаро терроризм ва минтақавий моҳароларнинг тинчлик-осойишталик, демократик тараққиёт,

инсоният келажагига солаётган хавфи ва таҳдидлари, унга қарши курашда Ўзбекистон юритаётган изчил ва оқилона сиёсат Президент Ислам Каримов асарлари ва чиқишлари асосида ёритиб берилган.

"НОТИКНИНГ НУФУЗИ"

Нотик сўзининг қудрати нимада? У одамлар олдига боришдан олдин қандай ахборотларга эга бўлиши керак? Нотикнинг сиёсий, психологик, интеллектуал малакаси деганда нима тушунилади? Қандай нотик бизга ўрнатқ бўла олади? Умуман, юқоридаги талабларга жавоб бера оладиган нотиклар миллий истиқлол ғоясини оммага тарқатишда нималарга эътибор беришлари керак? Рисолада ана шулар ҳақида сўз юритилади.

"ТАРҒИБОТНИНГ ПСИХОЛОГИК УСЛУБЛАРИ"

Тарғибот(рағбатлантириш) ва ташвиқот(шавқлантириш) кишилар фикрига таъсир қилиш, уларда соғлом этиқод ҳамда ёт

мафкураларга қарши иммунитетни шакллантиришнинг етакчи услубларидир. Бу услубларнинг самарадорлиги эса, уларнинг илмий асосланганлигига боғлиқ. Мазкур рисолада ҳар бир нотик, маърузачи, маънавият ва маърифат ходими учун қимматли тавсиялар жамланган.

"СОҒИНАБ ҚУТИЛГАН УЧРАШУВЛАР"

ёхуд нотиклик маҳорати нимада?

Ушбу рисола нотиклик маҳорати амалий йўналишлари билан ажралиб туради. Муаллиф бугунги кунда жамоа орасида олиб борилаётган суҳбатлар, маърузалар, мулоқотлар қайси жиҳатлари билан тингловчиларни ўзига ром этиш мумкинлиги ҳақида фикр билдиради. Рисолада фикр-мулоҳазалар умумий ишга ёрдам беради, воизга вазиятни аниқлаш ва баҳолашда кўмаклашади, деб ўйлаймиз.

Ҳ.НИШОНОВ,
«Маърифат»нинг ўз мухбири

СЕҲРЛИ ҚЎШИҚЛАР МЎЪЖИЗАСИ

Ҳар бир халқнинг ўзига хос урф-одатлари, маросим ва аънавалари мавжуд бўлганидек, ўша халққа мансуб ҳар бир кишининг ҳам ўзига хос қалб дунёси ҳамда руҳий олами, идроки ва тафаккури бор. Бу инсоннинг тиббиёт тили билан айтганда, генларига, яъни қондан қонга, авлоддан-авлодга ўтувчи юксак бадиий салоҳиятга боғлиқдир. Шу сабаб бўлса керакки, асрлар мобайнида неча авлод томонидан куйланиб, такомиллашиб, ангиланиб келаётган маросим қўшиқлари ҳам умрибоқийдир. Бу қўшиқлар бевосита оғзаки шаклда юзага келган бўлиб, қадим замонлардан буён ижро этилиб келинган маросим қўшиқлари шоирлар томонидан атайлаб ёзилмаган. Бу тафаккур чечаклари сўзга чечан момоларимиз томонидан айтилиш жараёнида пайдо бўлганидек, шу дақиқанинг ўзидаёқ мусиқага ҳам тушаверган. Фольклоршунос олим, филология фанлари доктори Маматқул Жўраев томонидан тўпланиб, нашрга тайёрланган "Ой олдида бир юлдуз" номли мажмуада ҳам халқимизнинг асрлар бўйи тилидан тушмай маънавий қадриятларимизнинг энг бой намуналарига айланган ўзбек халқ маросим қўшиқлари жамланган.

Ушбу жамламадаги фольклор асарларининг берилиш тартиби ҳаёт қонунияти асосида тўзилган бўлиб, инсоннинг дунёга келиши ва улғайиши жараёнидаги маросимларда куйланадиган қўшиқлардан бошланган. Чақалоқ ҳаётининг илк кунлари ҳақидаги мисраларда нафақат ота-она қувончи-ю, орзусининг ушалиши, балки бой тажриба эгаси бўлган момоларимизнинг

ёш оналарга маслаҳатлари ҳам қўшиқ қилиб куйланган. Уларда асосан, ёш онага насиҳатлар берилган, боланинг соғлом ўсиши ва характерининг шаклланиши ҳақидаги маълумотлар инсон онгига қўшиқ орқали нурафшон бир ёғду бўлиб киради. Бу ёғду ёш онанинг вужудининга эмас, балки унинг тафаккур оламини ҳам равшанлаштиради. Қулоқларида фарзанд тарбияси ва унинг ёруғ келажаги ҳақидаги фараҳбахш қўшиқ садоси жарағлаган она ҳам қалб гавҳарига аталган меҳрини алла тили билан ифода этади. Алла тинглаган бола қалби меҳрга лиммолим тўлади, дейди халқимиз.

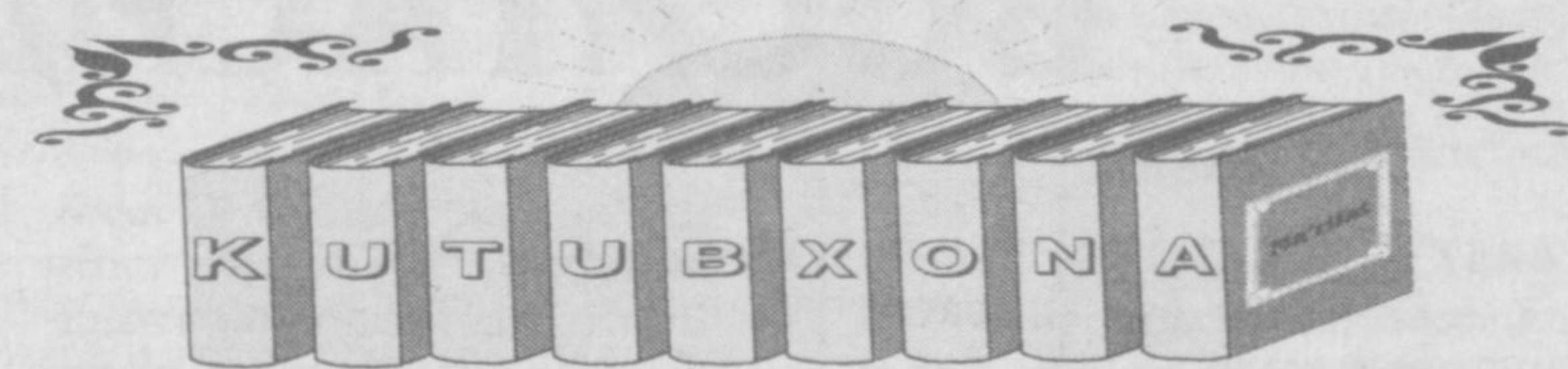
Мажмуанинг "Жарчи тўйга чорлайди" деб номланган фаслида суннат тўйи маросими қўшиқларидан намуналар берилган. Ўғил болаларнинг "қўлини ҳалоллаш" яъни суннат тўйида айтиладиган қўшиқ ва айтимлар илк бор нашр этилганлигини алоҳида қайд қилиш лозим. Шунингдек, ушбу мажмуадан ўрин олган Қашқадарё вилоятининг Касби туманида бугунги кунга қадар куйланиб келинаётган "Бола қочди", "Хай дўст" қадимий маросим қўшиқлари, Хоразм вилоятида куйланадиган "Олти халфа", "Хуш келибсиз", "Ўнглаб бўлсин тўйингиз", "Айланай келиннинг қадди бўйиннан" каби маросим қўшиқлари ҳам халқ бадиий иқтидорининг беназир поэтик ёдномалари ҳисобланади. Халқимизнинг никоҳ тўйи маросими билан боғлиқ қўшиқлари анча шўх, ўйноқ ҳазил-мутойибага бой мисралардан иборат. Бу мисраларда қизнинг гўзаллиги, йигитнинг мардлиги ва кўркемлиги мадҳ этилибгина қолмай, балки

инсон қалб дунёсининг энг инжа туйғулари нозик чизгилар орқали моҳирона акс эттирилган. Китобхонни сеҳрловчи "Олти халфа", "Сизники", "Халфалар ҳақида", "Муборак", "Хуш келибсиз" қўшиқлари фольклоршунос олим томонидан дид билан танлаб нашрга тайёрланган.

Тўпلامда келтирилган аксарият қўшиқлари М.Жўраев халқ орасида юриб йиққанлиги сабаб халқона оҳанг ва ижрочи шева-си қандай бўлса шундайлигича китобхон ҳукмига ҳавола этилган. Шу боис, ўзбек халқ маросим қўшиқларининг ҳудудий турланишлари, удумлар ранг-баранглиги ҳамда эзгу ният ила остонаси тилло уйга қадам ташлаётган келин-куёв пойига поёндоқ қилиб тўшалган халқ қўшиқларининг бетакрор нафосати табиийлигича ўқувчининг кўнгил оламига кўчади.

Ўзбек халқининг никоҳ тўйи маросимларида куйланадиган ёр-ёр қўшиқлари мавзу жиҳатидан ранг-баранглиги билан ажралиб туришини "Ишимма" қўшиғида ҳам учратиш мумкин. Бу "Ишиммажон-ишимма" айтими келин-куёв чимилдиққа кириш ва келинни олов атрофидан айланттиришда айтилган. Бу қўшиқ бугунги кунда бутунлай хотирадан кўтарилиб, истеъмоладан чиққан. Шу сабаб ҳам унинг қадимийлигини аниқлаган фольклоршунос М.Жўраев жамламага алоҳида сарлавҳа билан олиб кирган. Умуман олганда, ушбу жамлама қадимий қўшиқларни тиклаш ва халқ эътиборига ҳавола қилиш мақсадида қилинган хайрли бир ишнинг маҳсулидир.

Шоира ДОНИЁРОВА,
Шахло БАРАТОВА,
ЎЗРФА Тил ва адабиёт
институтининг илмий ходимлари

Бугун оммавий ахборот воситаларида эълон қилинаётган рекламаларда ҳақиқат қай даражада акс этади? Бу саволга ҳар кимнинг ўз жавоби бор. Афсуски, жавобларнинг аксарияти танқидий руҳда. Нега шундай? "Ёш куч" журналининг яқинда нашрдан чиққан шу йилги 3-сонида ЎЗМУ журналистика факультети талабаси Ш.Ҳайдаровнинг "Ҳолис ахборот ва реклама" мақоласи эълон

МАВЗУЛАРИ РАНГ-БАРАНГ

қилиниб, унда бу мавзу атрофлича таҳлил қилинган.

Журнал мундарижаси ҳар галгидек ранг-баранглиги билан эътиборни тортади. "Соф санъат санъат учун яратилади. Оммавий санъат эса одамларга йўналтирилган бўлади. Ҳар иккаласида ҳам санъат асарини ўзига хос интеллектуал товар сифатида тушуниш мумкин. Ҳамма бало шундаки, бу товарларнинг аслигича харидор йўқ, мундоқроғининг эса ҳамиша бозори чаққон", дейди Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Маҳмуд Номозов журналист Санжар Назаров билан суҳбатида.

Бухоролик биринчи тоифали ўқитувчи Ш.Тўраева эса журналда чоп этилган мактубида 6-синф учун чиқарилган "Ona tili" дарслиги ҳақида фикр юритади: "Дарслик ўзининг бир қанча ижобий сифатлари билан мактовга сазовор. Бироқ, назаримда, у баъзи камчиликлардан

ҳам холи эмас. Дарсликда "Сўз ясовчи қўшимчалар" мавзуси берилган. Мавзу яхши ёритилган, аммо унда негадир тилимизда қадимдан мавжуд бўлган "-ч" ясовчи қўшимчаси ҳақида маълумот йўқ. Қувонч, севинч, ишонч, таянч, соғинч... сўзларидаги каби "-ч" феълдан от ясовчи қўшимча ҳисобланади".

Киши руҳиятини билган қизиқувчи мухлислар "Нима сабабдан аёллар эркаклардан фарқли мушоҳада юри-тадилар?" мақоласини ўқиб, кўплаб саволларига жавоб олиши мумкин.

Хуллас, наслий касалликлар, Ислам маданияти, таникли жаҳон адабларининг адабиёт ва санъат ҳақида айтганлари ҳақида билмаганларингизни билмоқчи, шунингдек "учинчи ўлчамга саёҳат" қилмоқчи бўлсангиз, "Ёш куч"нинг янги сонини олиб ўқинг.

Нигина РАҲМАТОВА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МУСТАҚИЛЛИГИНИНГ 10 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

Иқтисод ҳар қандай давлат сиёсатидаги бош йўналишидир. Зотан кишилар кундалик турмушидаги моддий эҳтиёжни иқтисод илми ўрганиб, тадқиқ ва татбиқ этади. Ана шу соҳага минглаб кадрларни тайёрлаб бериб келатган Тошкент Давлат иқтисодиёт университети бугунги кунда ҳам ўз вазифасини собитқадамлик билан ўтаётир.

Саҳифамизда университет ҳаётига дахлдор энг характерли ютуқлар ҳақида ҳикоя қилинади.

ЎТМИШСИЗ КЕЛАЖАК ЙЎҚ

Университетимиз қошидаги музей 1998 йилда очилган эди. Ўқув даргоҳининг макети тўрда жойлашган. Турли стендлардан иборат 14 та бўлимда унинг тарихи билан боғлиқ лавҳалар ўрин олган.

Музейшўносликка ихтисослаштирилган "Ўтқирбек" бадий безаш фирмаси бу маънавий-маърифий марказни ташкил этишни ўз зиммасига олиб, савоб ишни бажарди. Музейга кирган жойда ажод-

Moziydan sado

ларимизнинг илк ижтимоий тузум давридаги яшаш тарзлари акс этган экспонат, "Буюк ипак йўли"нинг макети киши диққатини бир зум ўзига тортади.

Музей, аввало, талаба ёшларга ўз ўқув юртлари ҳақидаги зарурий маълумотларни беради. 1-курсга қабул қилинган талабалар ўқув йилининг бошидаёқ музейга таклиф қилинади. Қолаверса, ижтимоий-гуманитар фанлар бўйича ўтказиладиган семинар машғулотларини бу ерда олиб бориш мақсадга мувофиқдир.

Лутфулла ИЛҲОМЖОНОВ, университет тарих музейи директори

ПРЕЗИДЕНТ ЎҚИГАН ДАРГОҲ

Университетимиз 1931 йилда Тошкентда Ўрта Осиё Молия-иқтисод институти мақомида ташкил этилганлиги тарихдан маълум. Ўрта Осиё ҳудудидаги республикаларга молия-кредит, иқтисод соҳаси учун кадрлар тайёрлаб бераётган бу даргоҳда йирик иқтисодчи олимлар, академиклар, амалиётчилар тахсил олишган. Айниқса, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг, университетимизда таълим олганликлари биз учун фахрлидир.

Кейинги 10 йил давомида республикаимиз иқтисодиётини ривожлантирувчи мутахассислар тайёрлашда даргоҳнинг ўзига хос ўрнини сезиш

мумкин. Лицей, бизнес мактаби, иқтисодиёт коллежида ана шу соҳанинг эртанги мутахассислари таълим олишаётир. Бакалавриатура ва иқтисодий мутахассисликлар магистратураси, аспирантура, докторантура ташкил этилган бўлиб, таълимнинг босқичма-босқич йўлга қўйилганлиги илм-маърифат истовчиларнинг талабларини мумкин қадар қондирмоқда.

ДУНЁ САРИ ЮЗЛАНИШ

1991 йилда ташкил этилган халқаро алоқалар бўлими жаҳондаги кўплаб иқтисодий ташкилотлар, илмий марказлар, жамғармалар, компаниялар, жаҳон банки, халқаро молия корпорацияси, Европа иттифоқининг "ТАСИС" лойиҳаси, СОРОС фонди, "Проктер энд Гембл",

босмадан чиқарилди. Булар 175 та монография, 660 та дарслик ва ўқув қўлланмалари, 254 та рисола, 1906 та илмий мақолалар, 36 та илмий ишлар тўпламидан иборат. 1990 йилда 25 та дарслик нашр қилинган бўлса, бу кўрсаткич 1999 йилда 122 тага етди.

Мустақиллик йилларида 15,4 миллион долларлик ва 128 минг евро миқдоридаги чет эл сармоялари университетимизга жалб қилинди. Албатта, бу грантлар мақсадли йўналишларга, яъни иқтидорли талабаларни ривожланган давлатлар етакчи ўқув юртларида ўқишга, профессор-ўқитувчиларни қайта тайёрлашга, банк иши, маркетинг, менежмент йўналиши бўйича мутахассислар малакасини оширишга сарфланяпти.

Rektor minbari

ИСТИҚБОЛ САРИ ЮЗЛАНИШ

мумкин.

1991 йил июнь ойида Президентимиз Фармони билан халқ ҳўжалиги институти иқтисодиёт университетига айлантирилиши жамоамизга жуда катта масъулият юклади.

Республикаимиз жаҳон ҳам-жамияти сари юз тутар экан, халқаро тоифадаги иқтисодчи мутахассислар тайёрлаш мақсадида 1990 йилда "Халқаро иқтисодий муносабатлар", 1995 йилда "Халқаро бизнес", 1999 йилда эса "Халқаро туризм" факультетлари ташкил этилди. 1991 йилда Марказий Осиёда илк бор ягона "Халқаро валюта кредит муносабатлари" кафедраси очилди. Бу кафедра халқаро банк иши, халқаро молия мутахассисликлари бўйича кадрлар тайёрламоқда.

Таълим даргоҳимизда "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури" талабларидан келиб чиққан ҳолда узлуқсиз таълим тизими вужудга келди. Ихтисослашган мактаб, академик

"ЎЗВАТ", "Интер Азия Корпорейшн Лимитед", Халқаро валюта фонди ва БМТнинг Ўзбекистондаги ваколатхоналари билан доимий ҳамкорлик алоқаларини йўлга қўйди. Улар билан биргаликда ўқув марказлари, турли илмий конференциялар ва халқаро семинарлар ташкил этиляпти. Хусусан, Жаҳон банкнинг Иқтисодий ривожланиш институти билан ҳамкорликда 1993 йилда "Бирлашган Вена институтининг минтақавий маркази" очилган эди. Бу ерда МДХга аъзо давлат вакиллари малакасини ошириш бўйича ўқув дастурлари олиб борилмоқда. 1994 йилдан бери "Бирлашган банк иши ва молия ўқув маркази" фаолият кўрсатмоқда.

ИЛМ — САРЧАШМА

Университетимизнинг илмий салоҳияти йил сайин ошиб бораётганлигини рақамлар ҳам ифодалайди. 1990-1999 йиллар мобайнида 3034 та нашрлар

кўплаб замонавий техника воситалари — компьютер, принтер, нусха кўчириш машиналарини харид қилиш ҳам ана шу грантлар ҳисобидан амалга оширилди.

Маданий-маърифий ишлар ҳам эътибордан четда эмас. Битта маданият саройи, иккита фаоллар зали мавжуд бўлиб, бу ерда турли тадбирлар ўтказилади. Миллий вокал чолғу асбоблари ансамбли бундай тадбирларда ўз санъатларини намойиш этадилар.

Таълим ислохотларининг иштирокчиларидан бири бўлган университетимиз катта тарихга ва ёрқин истиқболга эга. XXI аср интеллектуал авлод асридир. Демак, жамоамиз аъзолари дунё миқёсидаги бу шиорнинг рўёби учун ўз билим ва имкониятларини ишга соладилар, деб умид билдираман.

Райимжон АЛИМОВ,
Тошкент Давлат иқтисодиёт университети ректори, иқтисод фанлари доктори, профессор

ИҚТИДОРИНГ НАМОЁН ЭТ

Ҳозирда университетимиз бўйича 3768 нафар талаба кундузги булимда тахсил олмоқда. Шундан 1390 нафари аълочи, 450 киши эса иқтидорли ҳисобланади.

Университет раҳбарияти иқтидорли талабалар билан ишлаш масаласига жиддий эътибор бермоқда. Улар билан турли мавзудаги учрашув ва давра суҳбатлари олиб борилад экан, бошқа талабаларнинг уларга ҳавас билан қарашларини илғаш қийин эмас.

Президент стипендиясини олаётган Гулчеҳра Олимжоновдан ташқари 4 киши Беруний, 1 киши Улугбек, 5 нафар тала-

Faxr

ба Банклар ассоциацияси, 10 киши эса университет собиқ ректорлари М.Турсунов, М.Қориев номидаги стипендия совриндорларидир.

Иқтидорли талабаларни аниқлашда ҳар йили факультетлараро ва умумиуниверситет олимпиадалари утказиш анъанаси қарор топган. Голиблар эса республика талабалар олимпиадасига йўлланма оладилар. Республика олимпиадасидаги голиблар ҳар йили 20 нафардан кам бўлмайди.

Илмий тадқиқот ишларида ҳам иқтидорли талабалар узларини намоён этишмоқда. "Иқтисодий ва ижтимоий тараққиётни глобallasштириш" мавзусига бағишланган талабалар илмий анжуманига тайёргарлик кураётган ёшлар, шубҳасиз, университетимиз фахридир.

Абдурахим ОРТИҚОВ,
иқтидорли талабалар билан ишлаш бўлими бошлиғи

Компьютер саводхонлигига эришишни университетнинг ҳар бир талабаси истайди.

Abiturientlar diqqatiga

Тошкент Давлат иқтисодиёт университетида қабул жараёнида 2000 йилда қуйидаги натижалар кузатилди.

Код	Таълим йўналишлари	Фанлар(балл)	Қабул режаси		Аризалар сони	Ўтиш бали	
			г	ш		г	ш
1016	Иқтисодиёт	Ўзбек тили (1,1) Чет тили (2,1) Математика (3,1) Ўзбек тили (1,1)	95	141	1280	179,6	154,6
1028	Халқаро туризм	Чет тили (3,1) Математика (2,1)	10	20	39	142,1	57,6
1035	Халқаро иқтисодий муносабатлар	Ўзбек тили (1,1) Чет тили (3,1) Физика (2,1)	40	54	480	191,7	174,6
1039	Касбга ўргатиш (иқтисодиёт йўналиши бўйича)	Ўзбек тили (1,1) Чет тили (2,1) Математика (3,1) Ўзбек тили (1,1)	30	48	87	136,2	61
1048	Банк иши	Чет тили (2,1) Математика (3,1) Ўзбек тили (1,1)	35	51	103	165,3	62,9
1049	Солиқ, сугурта	Чет тили (2,1) Математика (3,1)	35	52	100	152,3	62,6

Оби равон бирла оқар
Танда қонимиз.
Сувлар эмиб бугдой унар,
Пишар нонимиз.

Яралгандир сув, тупрокдан
Одам танаси.
Чўл бўлади сувсизликдан
Олам ҳаммаси.

Ўзбекистон—сув, нур ва дур ўлкаси,
унинг тупроғи эса бебаҳо.

Сув курраи заминдаги ҳаёт деб атал-
миш буюк неъматнинг бош асоси десак,
асло муболага бўлмас. Одам оч қолса,
бир амаллаб уни тўйдириш мумкин.
Одам ташна бўлса-чи? Ташналикнинг,
сувсизликнинг ўрнини ҳеч нарса ҳеч
қачон боса олмайди. Тенги-муқобили
йўқ сувни бўлар-бўлмасга исроф қил-
майлик. Исрофгар одамни Оллоҳ ҳам
севмайди.

Бувимларнинг айтишларича, ноннинг
онаси бугдой, бугдойнинг онаси сув
экан. Сув—яратувчи, сув яшнатувчидир.
Вақти келиб охиратда увол қилинган
ҳамма нарсанинг, жумладан, сувнинг ҳам
ҳисоби бор, албатта. Сувга ҳурматсиз-
лик — онага ҳурматсизликдир.

Файласуфларнинг таъкидлашларига
кўра, одам тўрт нарсадан—Сув, Ҳаво, Туп-
роқ ва Оловдан бунёд бўлган. Улар ўша
тўрт нарса ҳақида фикр юритганларида
биринчи ўринда Сувни санайдилар.
Ҳожа Аҳмад Яссавий ўзининг "Девони
хикмат" китобида инсоннинг Сувдан, туп-
рокдан яралганини шундай таъсирли
мисраларда ифодалаган эди:

Аҳли аёл, қариндош,
ҳеч ким бўлмайди йўлдош,
Мардона бўл ғариб бош
умринг елдек ўтаро.
Кул Хожа Аҳмад тоат қил,
умринг билмам неча йил,
Аслинг билсанг оби гил,
яна гилга кетаро.

Бу ўринда инсоннинг оби гилдан,
яъни сув ва тупроқдан яралгани ва охир
оқибатда, у яна аслига қайтишига ишора
қиланаяпти.

Одамнинг сувдан яралганини тибби-
ёт ҳам тасдиқлайди. Инсон организм-
нинг 65 фоизи сувдан ташкил топган
бўлиб, кўзининг 97 фоизи сувдан ибор-
ат экан.

Сув Марказий Осиё халқлари учун
муқаддас саналган. Ноннинг ушоғи ҳам
нон бўлганидек, сувнинг томчиси ҳам
сувдир. Ислон тарихига оид китобларда
ёзилишича, охиратда Оллоҳнинг назари
тушган бандаларига куч-қувват бахш этиш
учун, энг аввал, Ҳавзи кавсардан сув ту-
тилар экан. Гуноҳкорларга бу сувнинг бир
томчиси ҳам насиб бўлмайди.

Халқимизнинг энг қадимги маънавий
мероси "Авесто" китобида ҳам, сувнинг
муқаддас эканлиги ёзилган. Аждодлари-
миз Ардвиги Сурага, яъни Амударёга
ҳаяжонли бир умид билан боқиб мадад
сўраганлар. Амударёнинг жўшиб оқиши-
ни унинг раҳму шафқати, мўл-кўлчилик
аломати деб ҳисоблаганлар. Амударё
маъбудаси Ардвиги Сура оқ билакли, сар-

вқомат гўзалга ўхшатилади. У гўё оналар
пуштида солих фарзандлар пайдо бўли-
шига, фарзандларнинг соғлом туғилиши-
га ёрдам беради...

Сув халқимиз томонидан энг азиз ва
энг муқаддас нарсалар қаторида бўлиб
келган. Сув ҳақида айтилган ибратли
ривоят ва ҳикоятлар сон-саноксиз. Ай-
ниқса, сув ҳақида айтилган мақоллар ўзи-
нинг таъсирчанлиги ва аниқлиги билан
ажралиб туради. "Сувли ер-гулзор, сув-
сиз ер-мозор", "Сувсиз ерга қуш қўнмас,
ўтсиз ерга юрт қўнмас", "Экин экар ҳар
киши, сув келтирган мард киши", "Сув
ичсанг қудуқ қаздирганни унутма", "Ер-
ҳазина, сув-олтин", "Ер-сув — битмас
кон" каби кўплаб мақоллар яратилган-
ки, булар халқимизда сувга нисбатан ҳур-
мат, эъзоз ифодасидир.

Сув ҳақида ўз фикр-мулоҳазаларимни
ёзар эканман, беихтиёр баъзи нохуш
ҳолларга ҳаёлим кетади. Афсуски, кей-
инги пайтларда юртимизнинг ариқ ва
анҳорларини тоза сақлашга эътибор ка-
маймоқда. Мен яшайдиган жойларда ил-

иклимий ва экологик шароити учун
ҳалокатлидир.

"Сувни нобуд қилма", деб бекорга
айтишмайди. Яна шундай тарбиявий қад-
риятларимиз ҳам борки, уларнинг тари-
хий илдишлари жуда қадимий. "Сувга
тупурма", "Сувга ахлат ташлама" танбеҳ-
ларини олайлик. Булар қадим замонлар-
да сувга ихлос билан қаралганидан да-
лолат беради. Зардуштий аждодларимиз
исломга қадар эъзозлашган тўрт муқад-
дас нарсанинг бири сувдир. Сувни иф-
лос қилиш гуноҳи азим саналган. Риво-
ят қилишларича, халқ орасида: "Киши
жон таслим қилаётган вақтида сув томи-
зиш гоят савоб", деган нақл бор.

Сув—бу оби ҳаёт. Илгари тандирдан
узилган иссиқ кулча нонларни ариқлар-
да оқизоқ қилиб ейишган экан. Ҳозир эса
кўп ариқларда оқизоқ қилиб нон ейиш у
ёқда турсин, қўл ювишга ҳам одам кўрқа-
ди. Йўлда учраган ариқдаги сувларни
кузатиб, айрим жойларда чиқиндию шох-
шаббаларнинг тўлиб-тошиб кетганини
кўриб, уларни "боши берк кўчага кириб

гари деҳқончилик қилинган. Катта-катта
далаларда кўм-кўк экинзорлар бўлган.
Кишлоғимиз Ҳасанбой деб аталган. Киш-
лоқни суғорган анҳор ҳам Ҳасанбой дей-
илган. Дарвоқе, бу номнинг тарихи бе-
восита менинг аждодларим билан боғ-
лиқ. Ҳасанбой ота бизнинг оиламизга
еттинчи авлод бобокалони бўлганлар.
Ўзлари бош бўлиб, Ҳасанбой анҳорини
қаздирган эканлар. Шундан бошлаб
Ҳасанбой отанинг фарзандлари, набира-
лари, эваралари "Ҳасанбой"да оқсоқол,
мироб вазифаларида ишлаб келишган.
Менинг катта бобомни Миросоқ мироб
дейишган...

Гап нимада? Гап шундаки, мана шу ҳаёт
томири Ҳасанбой анҳори ҳам, кейинги
йилларда қаровсиз ҳолга келди. Нати-
жада сув лойқаланиб, унинг ўзани йил-
дан йилга торайиб бормоқда. Бу эса киш-
лоқ табиатига жиддий таъсир кўрсатмоқ-
да. Энди мана шу ҳолатни Ўзбекистон
бўйича, Ўрта Осиё бўйича тасаввур этиб
кўринг. Бугунги шароитда минтақамиз-
да сув муаммоси энг долзарб ҳаётий
масалага айланиб бормоқда. Собик
шўролар даврида нотўғри хўжалик сиё-
сати туфайли пахта яккахоқимлиги юза-
га келиб, сувдан фойдаланишнинг меъ-
ёрлари жиддий бузилди. Ерларнинг ме-
лиоратив ҳолати ўзгарди. Энг даҳшат-
ли ҳодиса рўй берди. Орол курий бош-
лади. Бу эса бутун минтақамиз табиий,

қолган одам"га ўхшатаман.

Ҳар доим оналаримиз, момоларимиз
"ўт балосидан, сув балосидан ўзинг асра",
деб ният қилиб дуога қўл очишларида
хикмат кўп.

Президентимиз Илсом Каримов та-
шаббуси билан мамлакатимизда мустам-
лакачилик даври қурбонлари хотираси-
ни абадийлаштириш ва "Шахидлар хо-
тираси" ёдгорлик мажмуини барпо этиш-
га қарор қилинган эди.

Бизнинг Юнусободда 12 май, мубо-
рак жума тонгида уфқдан бош кўтарган
қуёш пойтахтимиз марказидан оқиб ўтув-
чи Бўзсув соҳилида ажиб бир манзара-
нинг гувоҳи бўлди. Бир вақтлар киши
ёлғиз юришга юраги бетламайдиган хил-
ват гўшани бугун таниб бўлмайди. Бу-
ралиб оқаётган Бўзсувнинг икки соҳи-
ли кенг ва ям-яшил сайхонлик. бунда
яшил либос кийган дарахтлар, шаршара
бўлиб қуйилаётган фавворалар, саккиз
устун кўтариб турган нилий гўмбаз, те-
кис ва бежирим йўлкалар киши кўнгли-
да ҳам фарах, ҳам ҳазин бир кайфият
уйғотади.

"Шахид кетган аждодларимиз хотира-
сига бағишланган, гоят қисқа муддатда
қад ростлаган бу ёдгорлик мажмуини
айнан шу жойда — кўплаб тарихий воқе-
аларга гувоҳ бўлган қадимий Бўзсув со-
ҳилида барпо этганимиз бежиз эмас",
деди Юртбошимиз.

Insho

Не иложки, шум тарихнинг
Ўтган далласи.
Душманларнинг ханжаридан
Кетган калласи.
Маънос тугиб хотиранинг
Майдон саҳнасин.
Бўзсув ювар боболарнинг
Қонли танасин.
Сув ҳаётимизнинг мазмуни, умримиз-
нинг бир бўлагидир.

Чақалоқ ёруғ оламга келган замонок
уни сувда поклайдилар чўмилтирадилар.
Инсоннинг фоний дунёдан боқий дунё-
га сафари чоғида ҳам уни Сув кузатади.
Сувсиз инсон ҳеч ким эмас. Сув инсон-
нинг доимий ҳамроҳидир. Инсоннинг
тириклиги ҳам, ўлими ҳам сув билан-
дир. "Сувни азиз тутган одам бу дунёда
ҳам, у дунёда ҳам хор бўлмас", нақлига
амал қилайлик.

Чирчиқ ва Охангарон дарё сувлари
ҳам ифлосланган. Бунга сабаб шуки, са-
ноат, маиший-коммунал хўжалик корхо-
налари, даволаш, соғломлаштириш
ҳамда дам олиш зоналаридан оқиб чи-
қувчи чиқиндиларнинг, турли минерал
ва органик ўғитларнинг ҳамда зарарку-
нанда ҳашаротларга қарши курашда
қўлланиладиган ўта заҳарли химикатлар-
нинг сувга қўшилиши ҳам ўз таъсирини
кўрсатмоқда. Бу экологик вазиятнинг
ёмонлашишига ва аҳоли орасида касал-
ликнинг кўпайишига сабаб бўлмоқда. Сув
—бойлигимиз, унинг устидан кучли на-
зорат ўрнатиш, умуман уни ифлосла-
нишдан муҳофиза қилиш борасида кўп
ишларни бажаришимиз лозим. Мен ҳам
бу борада ўз фикр-мулоҳазаларимни
билдирмоқчиман:

— Корхоналарда олаётган сувлари би-
лан бирга улардан чиқаётган ифлос сув
миқдорига қараб ҳақ тўлашни амалга
ошириш;

— йирик шаҳарларда иккита сув қувур-
лари тизимига ўтиб, биридан сифатли
ичимлик сув, иккинчисидан саноат ва
бошқа эҳтиёжлар учун ишлатиладиган сув
беришга ўтиш;

— водопровод жўмрақларини бекор-
га очиб қўймаслик; уларнинг техник
ҳолатини мунтазам назорат қилиб туриш
каби қатор тадбирлар, сувларнинг иф-
лосланиши ҳамда ичимлик суви исроф
бўлишининг олдини олишда катта ёр-
дам беради.

Сувни эъзозласак, тоза тутсак, келгу-
си авлодларга табиатимиз гўзалликлари
кам-кўстсиз етказишга хизмат қил-
сак, ўз ҳаётимизнинг ҳам гўзал, обод ва
фаровон бўлишига кўмаклашган бўламиз.

Наргиза ИСҲОКОВА,
Юнусобод туманидаги 313-мактаб
ўқувчиси,
"Мен-онам-момом — сувнинг
аҳамияти ҳақида" иншолар танлови
II-ўрин соҳибаси

ИРМОҚЛАР БИРЛАШИБ ДАРЁ БЎЛАР

Бир бор экан, бир йўқ экан,
маҳмадона ирмоқча бор экан.

Баҳор кунлари экан. Ир-
моқлар қўшиқ айтиб йўлга ту-
шишибди. Дала, боғлардан
ўтишибди. Сўнг қум тепалик-
ка дуч келишибди. Ҳар бир
ирмоқ ўз йўлини топишга
ҳаракат қилибди.

Бизнинг ирмоқча ўйлабди.
—Эй, булар билан ивирсиб
юраманми? Мана бу томондан
ўтаман, тезда манзилимга
етаман, —дебдию, бурилиб ке-
тибди. Шунда анчагина кат-
тароқ бир ирмоқ:

—Ҳой, маҳмадона, қайт,
бир ўзинг қийналиб қоласан,—
деса-да, ирмоқча йўлда давом
этибди. У дастлаб, "шалдир-
шўлдир" оқаверибди. Кун эса
жуда иссиқ, ирмоқ суви буг-
ланаверибди. Ирмоқча секин-
аста камайибди. Охири оқиш-
га мадори қолмабди. Шунда
унинг кўзига ялтираган нар-
са кўринибди. Қараса, дарё

яқин қолган экан. Ирмоқ ҳар-
чанд уринмасин, жойидан сил-
жий олмабди:

—Ёрдам беринглар, қутқа-
ринглар! —дебди ирмоқча.

Тепалик ортидан биргала-
шиб оқиб келаётган дўстлари
ирмоқчанинг овозини эшитиб,
дарров ёрдамга келишибди.
Улар биргалашиб дарёга қуй-
илишибди. Ирмоқча ўз қилган
ишидан уялиб, дўстларидан ке-
чирим сўрабди. Шунда катта-
роқ ирмоқ:

—Биз ирмоқлар бирлашсак,
катта дарёлар ҳосил қилишга
қодирмиз, —дебди.

Шундай қилиб, дарё суви
дала, қишлоқларга оби-ҳаёт
олиб келибди.

Қиссадан ҳисса шуки:
Бирлашган ўзар,
Бирлашмаган тўзар.

Малика ҲАКИМОВА,
ижтимоий йўналишдаги
Республика махсус
гимназияси ўқувчиси

1973 yilda Toshkentda bolalar adabiyoti bo'yicha xalqaro seminar-kengash o'tkazildi. O'shanda Qozog'iston vakillari qatorida shoir Anvarbek Duysenbiyev ham kelgan va men u bilan tanishgan edim. Odatdagidek, bir-birimizga esdalik uchun kitoblar sovg'a qildik. U o'z kitobiga "Qadiri Mirazizge tuisqandiq ko'ngilden. Avtor A.Duysenbiyev, 29.06.73" deb dastxat yozib berdi. Dastxat ham, o'zi ham benihoya kamtar, kamgap edi. O'zi to'lachadan kelgan, miqtigina, ammo parishon va o'ychan edi. Yaqindan tanishmadik. Tezda o'tib ketadigan oniy uchrashuvlar o'zi shunday bo'ladi: bir-biringni bilib ulgurmayсан. "Seminar-kengash" deganlari uch-to'rt kunda, majlis va yig'inlarda o'tib ketadi. Yoshlik yugur-yugurlari bilan bo'lib, odam bir-biriga bee'tiborroq bo'lishi mumkin. Faqat bizni bir-birimizga sal bo'lsa-da bog'lab turuvchi bir holat bor edi. Ikkinchisining ijod namunalarimizni ham rus tiliga moskvalik shoir Yuriy Kushak tarjima qilgan, to'plamlarimizni ruschada

bilmay qolardi. O'zidan uyalib atrofiga qarasa, bir u emas, boshqa bolalaru kattalar ham yig'layotgan bo'lardi. Keyinchalik kunlarning birida A.Duysenbiyev: "Kim biladi deysiz, balki uyqu o'chgan o'sha tunlarda poetik san'atga ehtirom ko'nglimda ildiz otgandir, so'zga hurmat bilan qarash, uning kuchini his qilish o'shanda boshlangandir" deb yozgandi.

Har qalay, 46-49-yillarda Talgar internat-maktabida o'qib yurgan kezlarda Anvarbek o'zi ham oqinga taqlid qilib she'rlar to'qiy boshladi. 49-54-yillarda Forobiy nomli Qozog'iston Davlat Universitetining filologiya fakultetida o'qidi. Keyin, bolalar gazetasida adabiy xodim bo'lib ishlay boshladi. 1956 yilda uning "Parad" nomli she'riy to'plami ham bosilib chiqdi. So'ngra ketma-ket "Qish", "Avtobusda", "Ko'cha", "Daraxt shoxida" nomli kitoblari chop etildi. Shu tariqa o'nlaricha kitoblari tarqalib, butun

BOLALAR UCHUN YOZADIGAN OQIN

chiqarib ulgurgan edi. Men "Yosh gvardiya" (Hozirgi "Cho'lpon") nashriyotida ishlardim, o'sha yili biz "Qo'lni qo'lga berganda" degan bir to'plam chiqargandik. Men A.Duysenbiyevning "Er bolalari" she'rini o'zbekchaga tarjima qilgandim. Tarjimaning ko'rib Yuriy Kushak: "A.Duysenbiyevni tarjima qilganingdan xursandman. Yaxshi shoir. Sizlar bir-biringizni bilishingiz kerak" degandi. Biz qozoq bolalarining "Jetkinshek" degan sevimli jurnalini olardik. Unda Duysenbiyevning she'rlari doim chiqib turardi. Yillar o'tib ketdi. Men A.Duysenbiyev kitobini unutilib yubordim. Keyin birdan 1979 yilda markaziy gazetalarning birida uning vafot etgani to'g'risida ta'ziyanomani o'qidim va qattiq larzaga tushdim. U bor-yo'g'i 1931 yilda tug'ilgan edi. 48 yoshida vafot etibdi. Shunda hushyor tortib uning ijodiy faoliyati va asarlarini o'qib chiqdim. Ha, u bolalarning ruhiy dunyosini chuqur his qiladigan, ajoyib pedagog va yaxshi shoir, hech kimga o'xshamaydigan faylasuf

san'atkor edi.

Anvarbek Duysenbiyev Qozog'istonning Almati viloyati Qoratoshbek ovulida, hozirgi Jambul tumanida tug'ilgan. Buvasi Duysenbiy boba mashhur qozoq oqini Jambul Jabayev bilan jo'ra va yaqin do'st edi. 20-yillarda Duysenbiy shimoldan kelgan bosqinchilar otib ketishgan. Ammo Jambul do'stini unutilib yubor-gani yo'q. Duysenbiyning o'g'li Tajenlar oilasining bir umrlik do'sti bo'lib qoldi. Hech qachon ularning xonadonini e'tiborsiz qo'ymadi. Ham moddiy, ham ma'naviy jihatdan umr bo'yi qo'llab-quvvatlab bordi. 30-yillarda Anvarbek bolaligida, Jambul oqin uylarida ko'p mehmon bo'lar, ularnikida do'mbira sadolari tinmas edi. Donishmand oqinning o'y-xayollar bilan to'la qo'shiqlarini butun ovuldoshlar bilan birga eshitardi. Kichkina Anvarbek hammaning boshidan o'tgan voqealarni qanday qilib oddiy so'zlar bilan ifodalash mumkinligiga hayratlanar, ba'zi bir paytlar yuragi ezilib yig'lab yuborganini o'zi ham

Qozog'istonda eng yaxshi bolalar shoiri sifatida tanildi. Asarlari rus tiliga va boshqa tillarga ham tez-tez tarjima qilina boshladi.

A.Duysenbiyevning deyarli barcha she'rlari bolalarga atalgan, ammo ularni kattalar ham sevib o'qiydilar, o'zlariga chuqur ma'naviy kuch oladilar.

Hozir Qozog'istonda har qanday shoirni ham oqin deyishadi. Ammo ularning aksariyati she'rlarni do'mbira bilan aytishmaydi. A.Duysenbiyev ham o'z she'rlarini do'mbira bilan aytmagan. Lekin baribir uning she'r va balladalar, voqeaband manzumalarida qozoq xalq og'zaki ijodiyotining an'analari yaqqol aks etib turadi. Ulardagi maqolsimon o'tkir hikmatli so'zlar, xalq qochirimlari, qahqahalarga boy bandlari o'quvchini hech qachon zeriktirmaydi. Aksincha she'rxonning xayolini boyitadi, tuyg'ularini tarbiyalaydi, unga zavq va ruhiy qanoat baxsh etadi.

Miraziz A'ZAM

Anvarbek DUYSINBIEV

ER BOLALARI

Har xil bolalar bor quvnoq va do'mboq,
Har xil bolalar bor qora va oppoq,
Sariq bolalar bor biram chopag'on—
Hamma bolalarni sevar chin inson.
Kattakon bog'chaga o'xshar yerimiz,
Chuldirab-chuldirab yangrar tilimiz.
Opaga singilmiz biz har birimiz!
Og'aga inimiz, og'a-inimiz!

Hammaga tegishli bo'lsin dunyoda,
Hammada, hammada bo'lsin ziyoda—
Osmon ham,
Dengiz ham,
Daryo ham,
Tog' ham,
Sovuq ham,
Issiq ham,
Yashnagan bog' ham,
Hammaga tegishli bo'lsin lolalar.
Umrbod do'st bo'lsin
Hamma bolalar!

BAHS

Bir kun daryo bo'yida
Qoq peshin payti
Ikki do'st o'tirardi
Safsata aytib.
Olis tog'larga qarab
O'tirgan yerdan
Gap talashib qolishdi
Ikkovi birdan:
—Alp bo'lsam, anov tog'ni,—
Deb qo'ydi Sanjar,—
Cho'lga surib qo'yardim
Yelkamda dangal.
—Men esa,—dedi O'ljas
Do'st-og'oyiga—
Darhol eltib qo'yardim
Tog'ni joyiga.
Sanjar dedi: —Bir tepsam
Hovling, uyingni

Topolmay qolar eding
Ko'cha-ko'yingni.
O'ljas dedi: Qaytadan
Qurar edim uy.
Hovlimda dang'illatib
Berar edim to'y.
—Shunaqami?—der Sanjar
—Shunday—deb O'ljas,
Jangga aylanar janjal
Olovlanar bahs.
Yoqalashib ketishdi
Olishib jiqqa.
So'ng ikkovi dumalab
Tushdi ariqqa.
Shu taxlit suv bo'yida
Qoq peshin payti
Ikki do'st uylariga
Shalvirab qaytdi.
Ikkovi ham alp emas,
Ojiz, po'k edi.
Sal-pal kuchi bo'lsa ham
Aqli yo'q edi.

ALLA

Men seni sevaman, qo'zichoqqinam,
Shirinim, quvonchim, ovunchoqqinam.
Faqat endi uxla, qoraymoqda kun,
Uxlayver, qo'rqma hech, sen menga yukun.
Ko'zni yum, boshlandi qorong'i palla,
Uxlay qol, jon bolam, allayo alla.

Ko'rpaga burkandi sehrli kecha
Katta ham, kichik ham uxlasin picha.
Uysiz bedana ham bir uxlamog'chi,
Faqat chegarada uxlamas soqchi.
Ko'zni yum, boshlandi qorong'i palla,
Uxlay qol, jon bolam, allayo alla.

Senga soya solsa qanotli balo,
Xo'rsinsang, piqirlab kulsang hamki yo
Shodliging, boshingga kelgan har xatar
Onaginang qalbida yuz bor aks etar.
Ko'zni yum, boshlandi qorong'i palla,
Uxlay qol, jon bolam, allayo alla.

Hayot go'zal! Unga ochilib kirgil,
Bulbulday chahchahlab, sochilib kirgil,
O'q emas, bolari quvlasin yerda,
Tuproq portlamasin hech bir davrda.
Ko'zni yum, boshlandi qorong'i palla,
Uxlay qol, jon bolam, allayo alla.

Qanday mo'jiza bu! Senday go'dakka
Jilovini bergan Yorqin Kelajak!
Zoye ketmas orzu, biron tomchi yosh,
Bizdan bekilgan sir senga bo'lar fosh!
Ko'zni yum, boshlandi qorong'i palla,
Uxlay qol, jon bolam, allayo alla.

MUSHUK

Rosa charchaganday bekor yurishdan
Shom payti hovliga tushdi-da mushuk,
Sekingina kirdi uyga tirqishdan,
Bir g'ijirlab tindi ortidan eshik.

O'tirdi indamay borib taxmonga,
O'tirdi boshlamay miyovlarini,
Uch mo'ylov u yonda, uch mo'y bu yonda,
Yalab pardozladi mo'ylovlarini.

Keyin sarg'ish dumin baland ko'tarib
Bilanglatib qo'ydi iloniziday.
Hali-veri kuchdan qolmaydi horib—
Mushuk mamnun edi juda o'zidan.

SOY

Bulut kunni qoplashi bilan
Atrof sovub, nam bo'lib ketdi.
Birov siyoh to'kkanday, yo'lga
Qorong'ulik yoyilib ketdi.

Zumda bulut pastladi quyuq,
Bosib tushdi tomlargacha to,
—Kamash! Jala quyishi aniq,
Yugur uyga! Bo'lma shalabbo!

Kamash to'xtab,
yig'lab yubordi,
Xavotirga solib u bizni...
Dedi: —Soyam yo'qolib qoldi,
Mabodo siz ko'rmingizmi?

TAKA BILAN KO'PPAK

O'ynab yurardi taka
Ertalab, vaqtli.
O'tlab yurardi taka
Ikkita shoxli.

Shu payt kelib bir ko'ppak
Dedi: —Ey taka,
Manglayda nega kerak
Ikkita pakki?

Ko'z qirin tashlab taka,
Unga dedi: —Mm-ma!
Buning ma'nosi balki:
—Yo'lingdan qolma!

Ko'ppakning jahli qo'zib
Tashlandi narga
Taka uni bir suzib
Itardi jarga.

Ko'ppak yovuz bo'lsa-da,
O'shandan buyoq,
Ikki shoxli takadan
Yurar nariroq

Miraziz A'ZAM
tarjimalari

**Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети қошида очилган
"Иқтидорли ёшлар билан ишлаш сиртки мактаби"га математика, физика,
информатика, кимё ва биология фанлари бўйича ўқувчиларни қабул қилиш учун**

ТАНЛОВ ЭЪЛОН ҚИЛИНАДИ

Танловда умумий ўрта мактабларнинг 7—10-синф ўқувчилари, ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларининг 1-2-курс ўқувчилари иштирок этишлари мумкин.

Сиртки мактабга қабул қилинган ўқувчилар ўз таълим муассасаларида ўқишни давом эттириш билан биргаликда даврий равишда газетада эълон қилиб бориладиган топшириқларни бажариш, жавобларни таҳлил қилиб бориш жараёнида ақлий қобилиятларини мунтазам ошириб, фан олимпиадаларига, олий ўқув юртига кириш учун тайёргарлик кўриб борадилар. Сиртки мактаб ўқувчилари тегишли фан соҳаси бўйича таниқли олимлар билан учрашиш, Тошкентдаги етакчи олий ўқув юртлари ва илмий тадқиқот институтлари билан танишиш имконига эга бўладилар.

Эълон қилинган топшириқларни мунтазам ечиб борган ва иқтидорли деб топилган 9-синф битирувчилари Миллий университет қошидаги академик лицейга қабул қилинади, сиртки мактабни муваффақиятли тугатган ўқувчиларга белгиланган тартибда гувоҳнома берилади.

Танловда иштирок этиш учун "Маърифат" газетасининг ушбу ва навбатдаги сонларида эълон қилинаётган тегишли фан бўйича танлов топшириқларининг ечимларини ҳамда ўзлари ҳақидаги маълумотларни (исми ва ша-рифлари, манзиллари, таълим муассасаси, синф ёки курс) жорий йилнинг 31 майгача қуйидаги манзилга юборишлари керак: 700174, Тошкент, Талабалар шаҳарчаси, Ўзбекистон Миллий университети, Сиртки мактабга (фани бўйича).

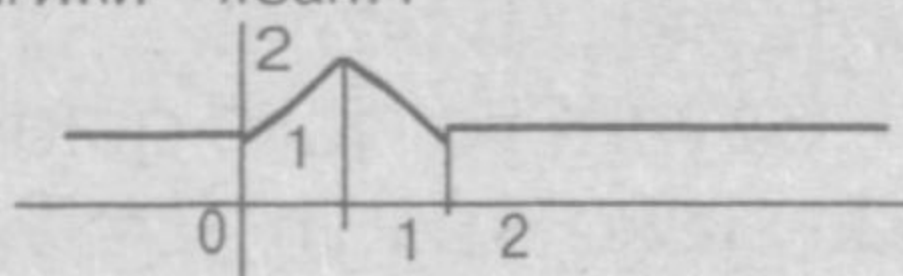
Ўзбекистон Миллий университети қошидаги «Иқтидорли ёшлар билан ишлаш сиртки мактаби»га қабул танлови учун ТОПШИРИҚЛАР

Танловда иштирок этмоқчи бўлган ўқувчилар математика, физика, информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари, кимё, биология фанларининг бири бўйича қуйида келтирилган топшириқларни бажаришлари лозим. Бунда 10-синф (2-курс) ўқувчиси тегишли фан бўйича барча топшириқларни бажаришга ҳаракат қилишлари зарур. Қуйи синф ўқувчиси, масалан, 7-синф ўқувчиси эса қобилиятига ва ёшига мос бўлган топшириқларни бажариши мумкин.

МАТЕМАТИКА

Математика фанига доир масалалар.

1. Тенгламани ечинг
 $x(x-2)^{3/2}=2-(x^2-2x)^{3/2}$.
2. Тенгламанинг барча натурал ечимларини топинг
 $x^2=2001+y^2$.
3. Бир томони ва унга туширилган медиана ҳамда медиана билан шу томон орасидаги бурчак берилган бўлса, учбурчакни қандай ясаш мумкин?
4. Агар $x+y=2$ бўлса, $xy < 1$ тенгсизлигини исботланг.
5. Тенгсизлиқни исботланг:
 $n^{n+1} \cdot (n+1)^n > 0$, ($n \geq 3$).
6. Чизмада $y=f(x)$ нинг графиги берилган $y=f(|x|)+1$ нинг графигини ясанг:

7. Текисликда қуйидаги шартни қаноатлантирувчи (x,y) нукталарни тасвирланг:
 $(-1)^x + (-1)^y = 2$.
8. Сонлар кетма-кетлиги
 $a_n = \sqrt{n^2+9-2n}$ $n \geq 1$ формула билан берилган. Бу кетма-кетлиқнинг энг кичик ҳадини топинг.
9. ABC учбурчак ташқарисида AC'B, BA'C ва CB'A тенг томонли учбурчаклар ясалган. AA'=BB'=CC' эканлигини исботланг.
10. Уч хонали сон $\overline{abc}$ ни $1+2+3+\dots+(4n-1)+4n$ шаклида ёзиш мумкинлиги маълум бўлса, a ва b нинг энг кичик умумий карралисини топинг.
11. Айяниятни исботланг:
а) $1-\cos 2\beta - \cos 2\alpha + \cos 2\alpha \cos 2\beta = 4\sin^2 \beta \sin^2 \alpha$
б) $1-\cos 2b + \cos 2a - \cos 2a \cos 2b = 4\sin^2 b \cos^2 a$
12. а) 6^{2000} сонининг охириги икки рақами топилинс;
б) 7^{2000} сонининг охириги икки рақами топилинс;
в) 8^{2000} сонининг охириги икки рақами топилинс;
г) 9^{2000} сонининг охириги икки рақами топилинс;
д) 11^{2000} сонининг охириги уч рақами топилинс.
13. УЧХБЕШ = ЎНБЕШ ребусини ечинг, бунда турли ҳарфлар, турли рақамларни билдиради.
14. Натурал n нинг қандай қийматларида n^4+n^2+1 ифода туб сонни ифодалайди.
15. ABCD қаварик тўртбурчакда P,Q,R,S томонларининг ўртаси. Агар $S_{PQRS}=1$ бўлса, S_{ABCD} ни топинг.
16. 2,3,4,5,6 га бўлганда 1 қолдиқ берадиган, 7 га эса қолдиқсиз бўлинадиган сон топинг. Бундай сонлар неча.
17. $1+2+3+\dots+n = \alpha\alpha\alpha\alpha$ экани маълум, n ва α нинг энг катта умумий бўлувчисини топинг.
18. Иккита бутун сон квадратларининг йиғиндисини 4 га бўлганда, 3 қолдиқ қолиши мумкин

эмаслигини исботланг.

19. Тенгламани ечинг:

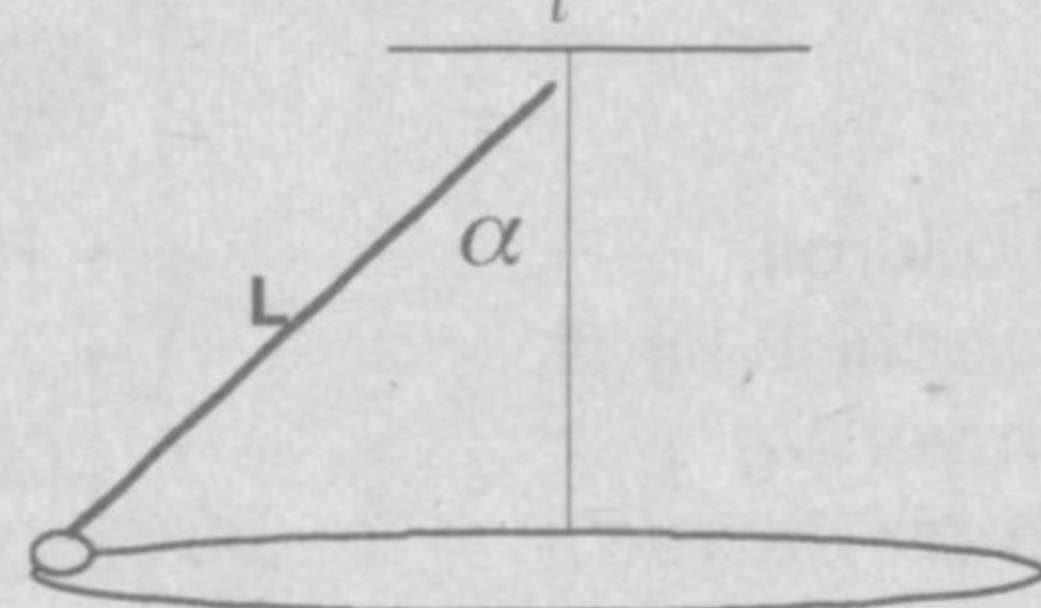
$$x^2+3x-9=\sqrt{4x^2+12x-41}$$

20. Юзи 2 см^2 асосидаги бурчакли 30° бўлган тенг ёнли трапецияга ички чизилган айлана мавжуд бўлса, бу трапеция томонларини топинг.

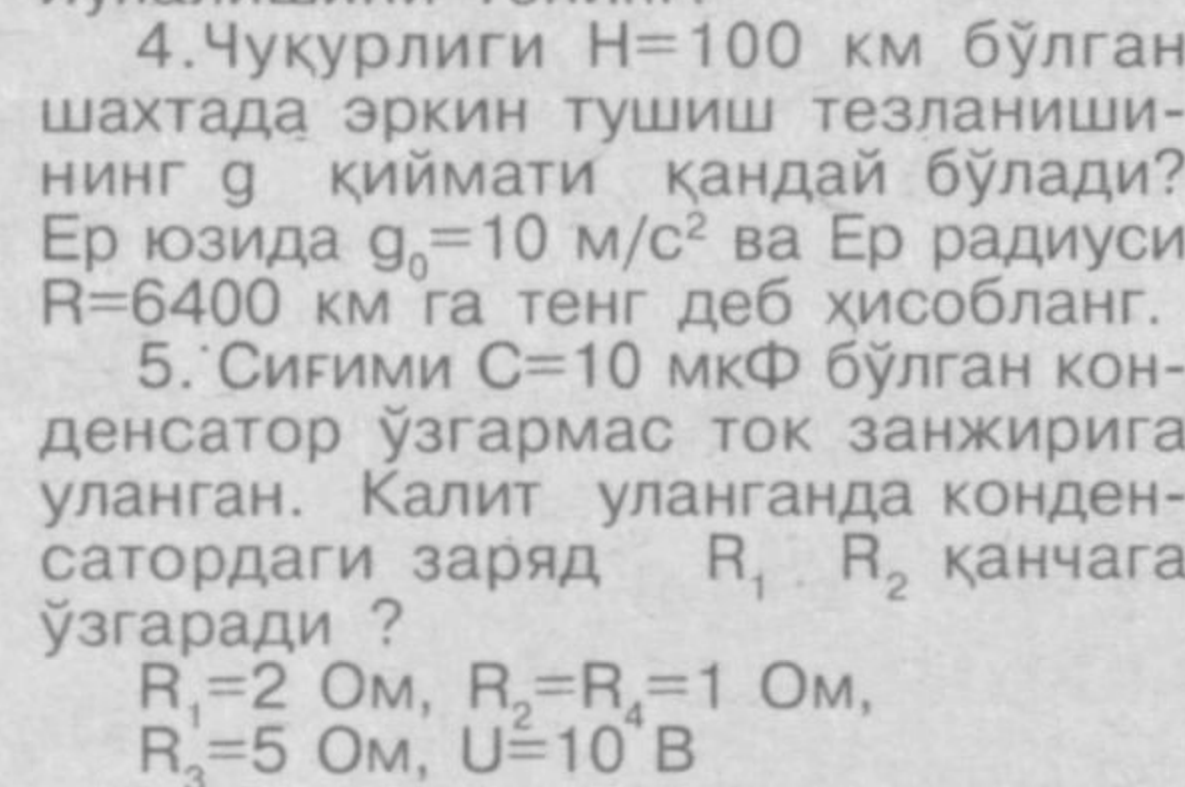
21. Тўғри бурчакли учбурчакнинг томонлари бутун сонлар билан ифодаланган. Берилган учбурчакнинг юзи ҳам бутун сон билан ифодаланишини исботланг.

ФИЗИКА

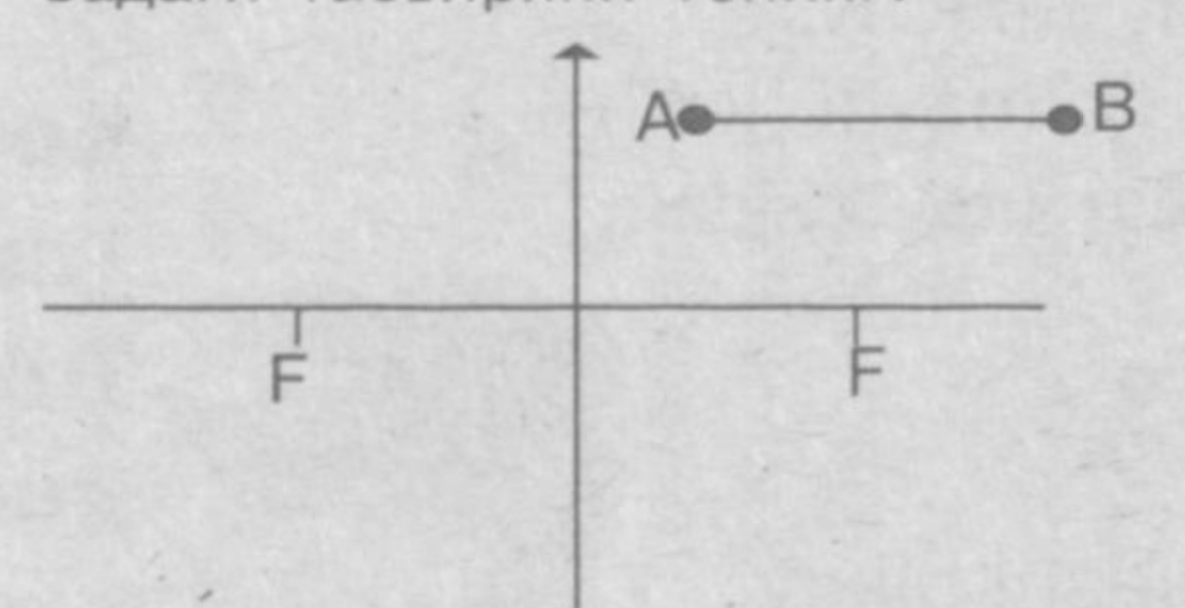
1. Горизонтга нисбатан 30° бурчак остида $V_0=40 \text{ м/с}$ бошланғич тезлик билан отилган жисмнинг $t=3 \text{ с}$ дан кейинги траекториясининг эгрилик радиуси аниқлансин. Эркин тушиш тезлигини $g=10 \text{ м/с}^2$ га тенг деб олинсин ва ҳавонинг қаршилиги эътиборга олинмасин.
2. Ўзунлиги $L=50 \text{ см}$, ипнинг вертикал билан ҳосил қилган бурчаги $\alpha=60^\circ$ бўлган маятникнинг айланиш даврини топинг.

3. $V=8 \text{ м/с}$ тезлик билан учиб кетаётган граната портлаганда иккита парча ҳосил бўлади. Граната массаси $m_1=0,2$ қисмига тенг бўлган парчаси дастлабки йўналишда 30 м/с тезлик билан ҳаракат қилишни давом этади. Иккинчи парчанинг тезлиги ва ҳаракат йўналишини топинг.
4. Чуқурлиги $H=100 \text{ км}$ бўлган шахтада эркин тушиш тезлишининг g қиймати қандай бўлади? Ер юзидида $g_0=10 \text{ м/с}^2$ ва Ер радиуси $R=6400 \text{ км}$ га тенг деб ҳисобланг.
5. Сигими $C=10 \text{ мкФ}$ бўлган конденсатор ўзгармас ток занжирига уланган. Калит уланганда конденсатордаги заряд R_1, R_2 қанчага ўзгаради?

6. АВ қаламнинг йиғувчи линзадаги тасвирини топинг.

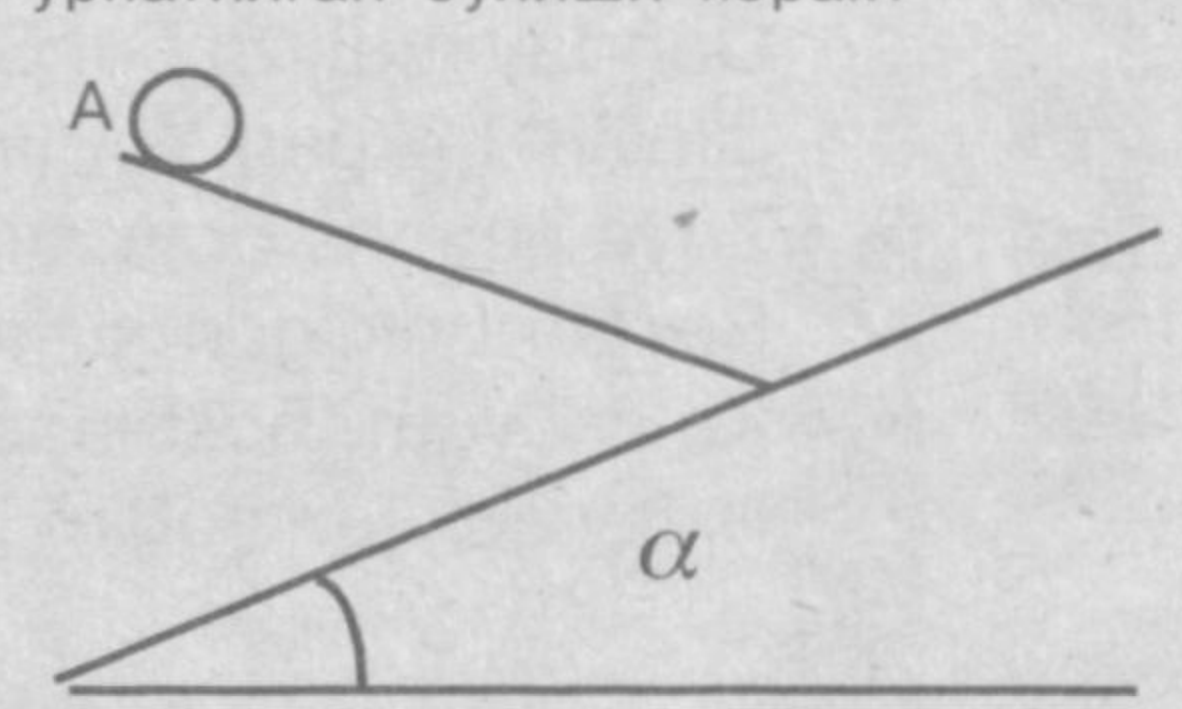
7. Массалари m_1 ва m_2 га тенг бўлган шарлар бирдай ўзунликдаги ипларга осиб қўйилган бўлиб, улар бир бирига тегиб турибди. Улардан бири α бурчакка оғдириб қўйиб юборилди. Агар тўқнашув эластик ва марказий бўлса, улар тўқнашувдан сўнг вертикал вазиятларига нисбатан қандай α_1 ва α_2 бурчакларга оғадилар? Оғиш бурчаклари кичик деб ҳисоблансин.

8. Икки бирдай сиғимли конденсаторлар бир-бирига параллел улашиб, кучланиши U га тенг бўлгунча зарядландилар. Конденсатор пластинкалари орасидаги масофа d га ва ҳар бир пластинкалар юзаси S га тенг. Агар улардан бирининг қопламаси (пластинкаси) иккинчисига V тезлик билан яқинлашса, бошқасининг қопламаси эса иккинчисидан V тезлик билан узоқлашса, конденсаторларни туташтирувчи симлардан оқиб ўтувчи ток кучи $I(t)$ нимага тенг?

9. Шаффоф бўлмаган вертикал юпка тўсиқдаги $R=2 \text{ см}$ радиусли тирқишга юпка йиғувчи линза ўрнатилган. Тўсиқнинг чап томонига, линзанинг бош оптик ўқида ундан $d=30 \text{ см}$ масофада нуктавий ёруғлик манбаи жойлаштирилган бўлиб, тўсиқнинг ўнг томонидаги экранда унинг аниқ тасвири ҳосил қилинди. Экранин унга $L=12 \text{ см}$ масофага силжитилганда унда радиуси $r=0,5 \text{ см}$ ли ёруғ-доғ ҳосил бўлди. Экран сурилмасдан олдин линзадан қандай b масофада жойлашган бўлган? Линзанинг фокус масофаси F топилинс.

10. Радиуси $r=3 \text{ см}$ бўлган шарча $R=10 \text{ см}$ радиусли цилиндрнинг ички сирти бўйлаб мувозанат ҳолат атрофида сирпанишсиз думалаб кичик тебранишлар бажаради. Бу тебранишлар даврини топинг.

11. А нуктадан шар нов бўйлаб қиялиққа α га тенг бўлган қия текисликка минимал вақтда етиб келиши учун бу нов вертикалга нисбатан қандай бурчак остида ўрнатилган бўлиши керак?

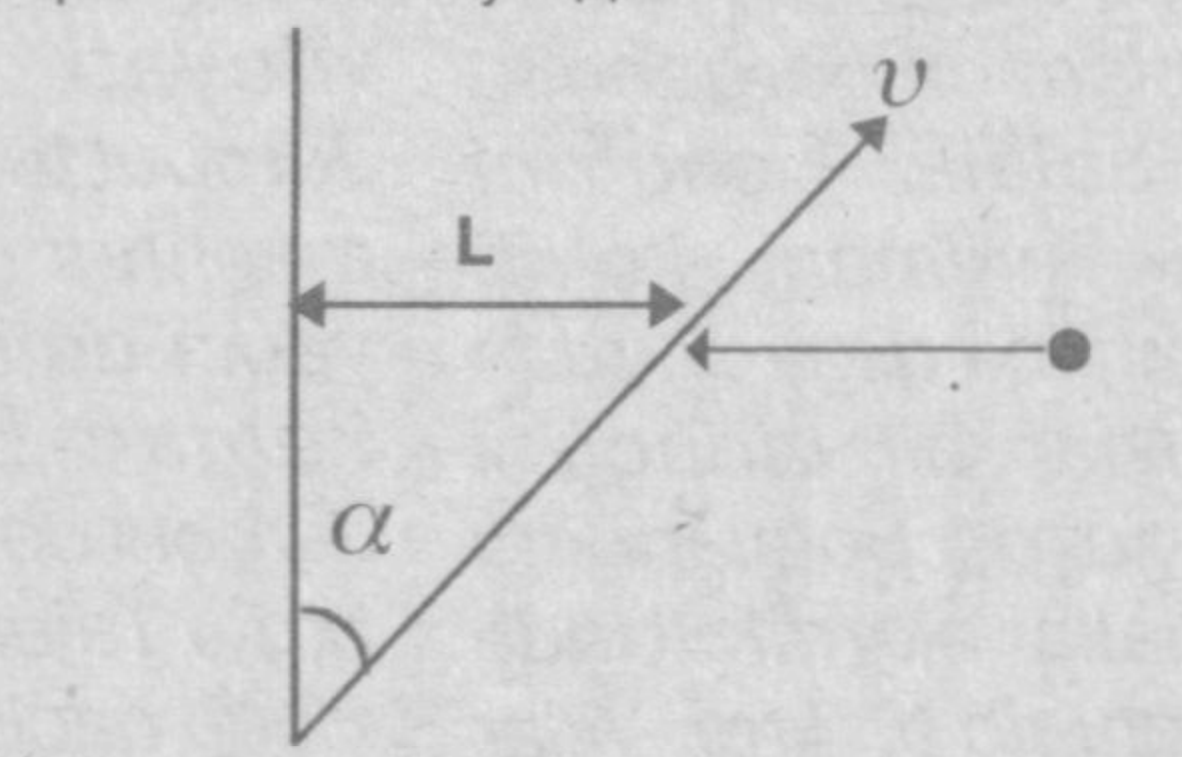
12. Поршень цилиндра идида $m=20 \text{ г}$ гелий бор. Газ жуда секинлик билан ҳажми $V=32 \text{ л}$ ва босими $P_1=4,1 \text{ МПа}$ бўлган ҳолатдан $V_2=9 \text{ л}$ ва $P_2=15,5 \text{ МПа}$ бўлган ҳолатга ўтказилди. Агар бунда газ босими унинг ҳажмига боғланиши чизикли бўлса, бу жараёнда қандай максимал температурага эришилган?

13. Ўзунлиги $L=1 \text{ м}$, ўрамлари сони $n=4000$ та ва диаметри $d=10 \text{ см}$ бўлган соленоиддан $I=1 \text{ А}$ ток ўтмоқда. Соленоид ўрамлари бир текисда $V=40 \text{ см/с}$ тезлик билан чўзилмоқда. Бунда соленоид ўрамларидаги потенциаллар фарқини ўзгартириб бориш ҳисобига ундаги ток кучи доимий сақлаб турилди. Соленоид ўзунлиги $k=2$ марта ортган пайтдаги потенциаллар фарқининг ўзгариши қандай бўлади? Соленоид диаметри бунда ўзгармас деб ҳисоблансин.

14. Шишадан ясалган синдириш кўрсаткичи n га тенг бўлган ABCD призма, икки ёкли $\angle A=90^\circ$, $\angle B=75^\circ$, $\angle C=135^\circ$, $\angle D=60^\circ$ бурчаклар ҳосил қилади. Ёруғлик нури призманинг АВ ёнига тушиб, ВС ёнидан тўла ички қайтгач, АД ёнидан чиқиб кетади. Агар призманинг чиқиб кетган нур призманинг АВ ёнига тушувчи нурга тик бўлса, нурнинг призмага (AB га) тушиш α бурчаги топилинс.

15. Автомобил девордан v тезлик билан, девор билан α бурчак ҳосил қилган ҳолда узоқлашмоқда. Автомобил билан девор орасидаги масофа L га тенг бўлганда ав-

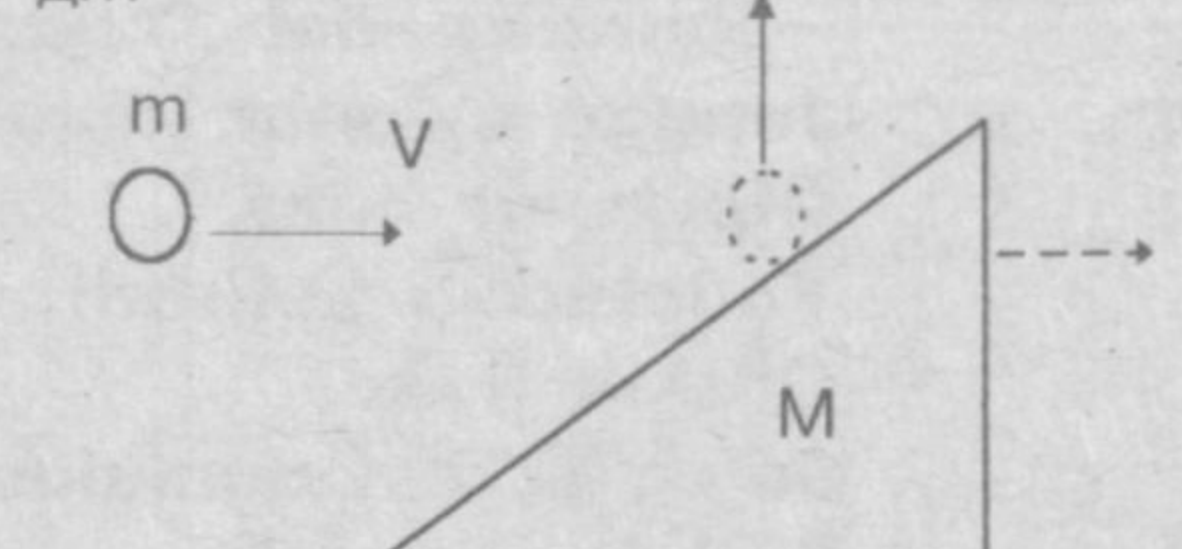
томобил қисқа сигнал берди. Шофёр девордан қайтган акс садони эшитгунча автомобил қанча масофани босиб ўтади?

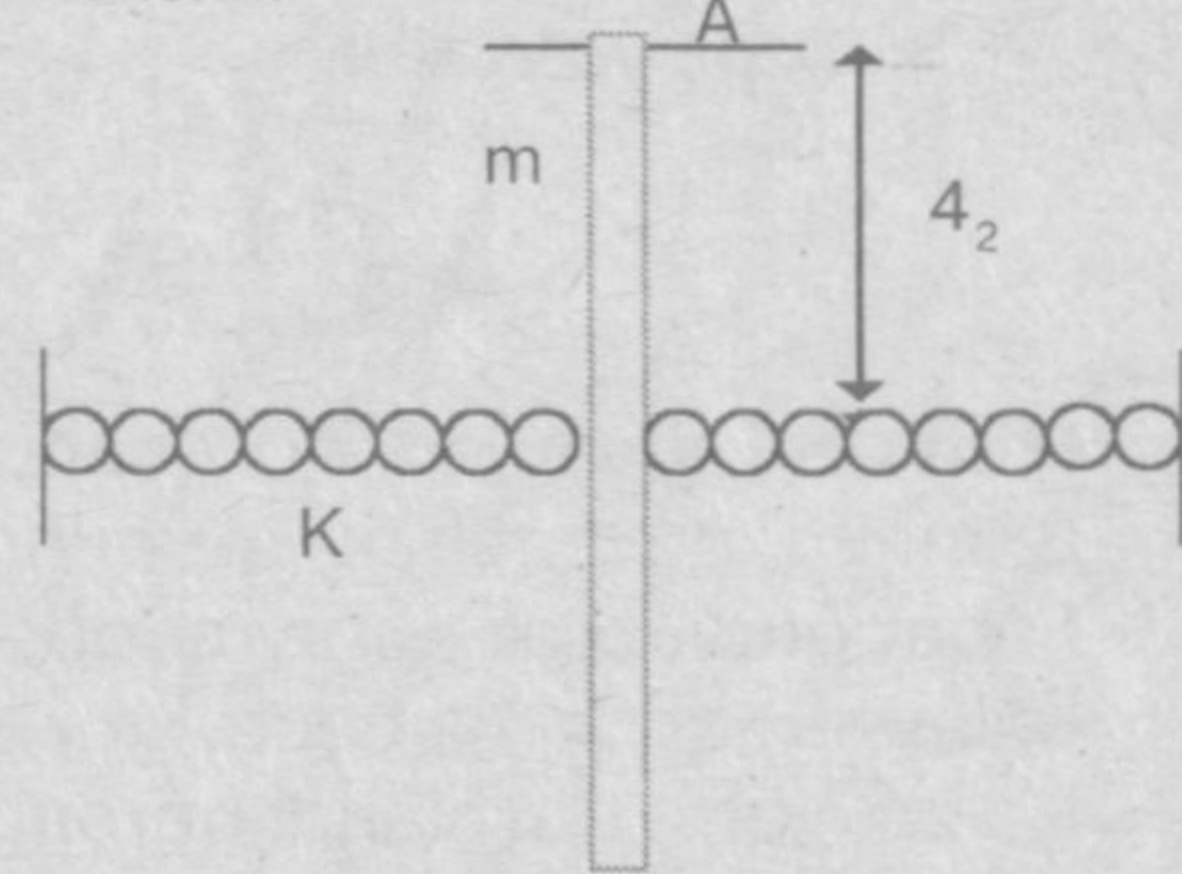
16. Заррача манбадан учиб чиқиб L масофани доимий тезлик билан босиб ўтади. Сўнгра тормозланиб α тезланиш билан ҳаракат қилади. Унинг тезлиги қандай бўлганда, тўхтагунча ҳаракатланиш вақти минимал бўлади?

17. Ер Куёш атрофида ҳаракатланадиган орбитадан бирор жисм бошланғич тезликсиз ташланса, у Куёшга қандай тезлик билан етиб боради? Масалани Ерни массаси $M=5,97 \cdot 10^{24} \text{ кг}$ ва Ернинг Куёш атрофида айланиш даври $T=365$ кун. Куёш радиуси $R=6,96 \cdot 10^5 \text{ км}$ га тенг бўлишлигидан фойдаланиб ечинг.

18. Массаси m га тенг бўлган ва горизонтал йўналишда V тезлик билан учиб келаётган шар M массали понанинг қия ёнига урилиб вертикал йўналишда учади. Тўқнашув абсолют эластик. Пона силлиқ горизонтал текисликда жойлашган бўлиб, тўқнашувдан кейин текислик бўйлаб сирпаниб ҳаракат қилади. Шар қандай баландликка кўтарилади?

19. L ўзунликдаги m массали стержен А нуктадаги горизонтал ўққа маҳкамланган. Стержен марказига иккита бир хил бирлиги k га тенг бўлган пружина маҳкамланган. Пружиналарнинг иккинчи учалари қўзғалмас. Ишқаланиш бўлмаганда бу системанинг тебраниш даври топилинс. Пружина вазнсиз деб ҳисоблансин.

КИМЁ

1. Нормал шароитда олинган 0,672 литр водород ва 0,224 литр азотдан неча литр аммиак олиш мумкин?

2. Рухнинг $6,02 \cdot 10^{22}$ та атомларининг HCl билан реакцияси натижасида ҳосил бўлган водороднинг массасини (r) кўрсатинг.

3. 20г натрий гидроксидга 49г фосфат кислотга таъсир эттирилганда қандай ва неча грамм туз ҳосил бўлади?

4. 10% қўшимчалари бўлган 200 кг охак тошдан неча кг сўндирилган охак олиш мумкин?

5. Зичлиги 1,22 г/мл, масса улу-

ши 20% бўлган NaOH эритмасининг моляр концентрациясини аниқланг.

6. 31,8 г сода тутган 1 литр эритмага 26,5 г сувсиз алюминийни хлорид қўшилганда неча грамм алюминий гидроксиди ҳосил бўлади?

7. Тўрт валентли элементнинг туз ҳосил қилувчи оксиди таркибида 30,6% кислород бор. Унинг номи ва нисбий атом массаси қиймати аниқланг.

8. Натрийдан 4,6г ва калийдан 7,8 г тутган қотишмага мўл миқдорда сув таъсир эттирилса, қанча хажм ($n.ш.ў.$) водород ажралиб чиқади?

9. 500мл ҳажмдаги 0,6 М ли KOH эритмасини тайёрлаш учун 5 М ли KOH эритмасидан неча мл олиш керак бўлади?

10. Тузнинг 20°C даги эрувчанлик коэффициенти 35 га тенг бўлса, тузнинг эритмадаги масса улушини аниқланг.

11. 28г азотдан 50% унум билан ҳосил бўлган аммиакни нейтраллаш учун талаб этиладиган 20% ли хлорид кислотга массасини ҳисобланг.

12. Температура коэффициенти 3 га тенг бўлган реакция температураси 10°C дан 70°C гача кўтарилса реакция тезлиги неча марта ортади?

13. Мис (II) хлориднинг 20°C температурада туйинган эритмасида тузнинг масса улуши 42,7%га тенг. Мис (II) хлориднинг айнаи температурадаги эрувчанлигини аниқланг.

14. 6,1 кг натрий силикат олиш учун масса улуши 0,2 бўлган аралашмани кремний оксидидан қанча олиш керак?

15. Вюрц реакцияси бўйича бирламчи галлоид алкилдан ягона маҳсулот сифатида ҳосил бўладиган, нитроланганда уламчи нитроприкма ҳосил қиладиган C_4H_8 таркибли углеводороднинг тузилиш формуласини ёзинг.

16. Изопренга 1 моль HBr бирикши реакция тенгламаларини ёзинг. ҳосил бўлган моддаларни номланг.

17. 10 г номаълум металлнинг ёнишидан 18,9 г оксид ҳосил бўлди. Бунда металлнинг оксидланиш даражаси 3 брилиққа ўзгарди. Бу қайси металл?

18. FeS₂ нинг масса улуши 0,8 бўлган 200г минералдан реакциянинг унуми 75 % бўлган FeS₂ ни қуйдириш реакциясида неча л ($n.ш.д.$) SO₂ олиш мумкин?

19. Агар гептен билан гептаннинг 0,6 г. аралашмаси 0,4 г бромни бириктирса, аралашмадаги гептеннинг процент миқдорини аниқланг.

20. Изобутиленнинг сульфат кислотга иштирокида димерланиш реакция тенгламасини ёзинг. Реакциянинг механизмини тушунтиринг.

21. 3,2 г олтингугурт концентратланган H₂SO₄ билан реакцияга киришганда неча л ($n.ш.д.$) газ ҳосил бўлади?

22. 2%ли AgNO₃ эритмасининг 170г массасига 10г Zn пластинка ботирилган. Реакция тугагандан кейин рух пластинка қандай массага эга бўлиб қолади?

23. Озонланиб озониди сув билан парчаланганда ацетон билан сирка альдегидини ҳосил қиладиган C₅H₁₀ таркибли углеводороднинг тузилиш формуласини ёзинг.

24. Дибромли ва тетрабромли бирикмалардан изопропилацетилен олиш реакция тенгламаларини ёзинг.

Газетамизнинг навбатдаги сониди биология, информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари фанларидан танлов топшириқлари билан танишасиз.

ИЛМ – ИНСОН
ЗИЙНАТИ

Ота фарзандларига сабзига жўяк олишни топширди. Ўғиллари Мамараҳим ва Ражаблар эса ишни "Уфқ" романини ўқишдан бошлашди. Асар воқеаси ака-укаларни ҳайратга солар, мутолаа қизигандан-қизирди... Қош ҳам қорайди, китоб мутолааси ҳам ўз поёнига етди... Сабзига эса жўяк олинмади...

Назаримизда, ана шу каби мустақил китоблар мутолаасига бўлган садоқат Мамараҳим Исроилонинг бутун ҳаёти, илмий педагогик фаолияти мазмунини тўла ифода этгандай... Зеро, доимо, ҳар қандай вазиятда қилиниши керак бўлган ишни бекаму кўст адо этмоқ, унинг бир умрлик шioriдир.

У "Зомин тоғ-ўрмон кўриқхонасида" оғир элементларнинг ифлосланиш даражасини ядро-физикавий усулда баҳолаш" мавзусида номзодлик ишини ҳимоя қилди. Домла биринчилардан бўлиб, атроф-муҳит назоратида ядро-физикавий услублар сардорли бўлишни нейтронли активлаш услубининг самарадорлигини ошириш, ушбу услубнинг табиий муҳитнинг барча объектларига қўлланиш даражасини ҳамда Зомин тоғ-ўрмон кўриқхонаси геокимёвий манзарасини аниқлашга истеъдод соҳибидир. Ҳозирги кунда бу илмий янгилик республикамизнинг қатор шаҳарларида ифлосланиш даражасини баҳолашда амалиётга татбиқ этилаётганлиги билан ҳам қимматлидир. Мавзу юзасидан 30 га яқин эълон қилинган илмий-методик мақолаларининг назарий ва методологик аҳамияти кўпгина мутахассислар томонидан тан олинган.

Гулистон Давлат университети қошидаги Янгиер академик лицейи директори, техника фанлари номзоди, доцент Мамараҳим Исроилон Булунғурнинг сўлим ва

сулув кишлоғида дунёга келди. Ўрта мактабни медал билан тугатиб, Тошкент Давлат дорилфунуни (ҳозирги Миллий университет)нинг физика факультетини имтиёзли диплом билан битирди. У меҳнат қилган илм масканлари физика-математика синфини тугатган ўқувчиларнинг 95 фоизи олийгоҳларга кириб кетишида домланинг хизмати таҳсинга лойиқ. У Самарқанд, Бухоро ва Ўрганч шаҳарларида ўтказилган илмий анжуманларда рейтинг ва педагогик технология бўйича долзарб ва салмоқли маърузалар билан иштирок этди ва ўзининг аниқ, тугал фикрларини ўртага ташлади. Устоз академик лицей ўқувчилари учун синф журнали, рейтинг дафтари ва рейтинг низомининг тузувчиси ва муаллифи ҳисобланади. Бир сўз билан айтганда, Мамараҳим ака касб-хунар коллежлари ва академик лицейларда рейтинг тизимини қўллаш бўйича ўз мактабини яратётган олим-педагоглардандир. Ушбу долзарб масалага бағишлаб, у қатор илмий-методик мақолалар эълон қилган.

Табиатан камтар, бағри кенг ва диёнатли инсон ўз умрини илм туфайли безаган фидойилардан ҳисобланганлиги боис унинг бундан кейин ҳам илмда беназир кашфиётлар яратишига ишончимиз қомил.

Хўжамурод МИРҲАЙДАРОВ

Мамлакатимизда амалга оширилаётган таълим ислоҳотининг маъно-мазмунини ва асосий йўналишлари Президентимиз Исроил Каримов ташаббуси билан ишлаб чиқилган ҳамда бугунги кунда ҳаётга жорий этилаётган Қарорлар тайёрлаш миллий дастурига асосланиши ҳаммамизга яхши маълум. Таълим жараёнидаги ўзгаришларда туб бурилиш ясаган ушбу ҳужжат бундан тўрт йил олдин қабул қилинган эди.

Ўтган давр мобайнида барча таълим муассасаларида улкан ўзгаришлар амалга оширилди, замонавий лицей ва коллежлар ишга туширилди, таълимнинг моҳияти тубдан ўзгарди. Бундан бугунги кунда умумтаълим мактабларида ҳамма фанлар мутлақо янги таълим стандарти талаблари бўйича

ва анъаналаримизни яхши библиши, бой ҳаёт тажрибасига эга бўлиши керак. Шундагина у ўз зиммасигаги вазифани удғалай олади. Масалан, ўқувчиларга янги бир сўзни ўргатар экансиз, унинг моҳиятини аниқлаш учун албатта ҳаётдан, тарихдан мисол келтиришга тўғри келади. Дейлик, "тўй" деган бир сўзнинг маъно-мазмунини тўлиқ аниқлаш учун ўқувчиға қанча маълумот бериш керак бўлади.

Сирасини айтганда, ўқитувчи тилни ўргатиш жараёнида дарсларни ҳаётга қанча кўп мослаштирса, ранг-баранг усул ва воситалардан қанча кўп

ди. Ўрта синфларда эса, бу гаплар иккинчи даражали бўлақлар воситасида анча кенгайтирилади: "Ойим ишдан эрта келди", "Отам ҳозир ишда", "Мен эрта туриб мактабга бордим" каби.

Баъзи машғулотларни "Ким кўп феъл билади?", "Ким кўп савол бера олади?" каби савол топшириқлар воситасида қизиқарли қилиб ўтиш ҳам мумкин.

Бошланғич синфларда ўқувчиларнинг сўз бойлигини оширишга алоҳида эътибор қаратиш талаб этилади. Бола қанча кўп сўз билса, шунча эркин гапларида, давлат тили, миллий қадриятларимиз, ўзбек характери ҳақида шунча кўп маълумотга эга бўлади, гап тузишга ҳам қийналмайди.

Бугунги кунда таълим жара-

ТАЪЛИМ

ИМКОНИЯТЛАРИ

ўқитилаётгани мисолида ҳам яққол кўрмоқдамиз.

Бу талабларнинг энг муҳим афзалликларидан бири шундан иборатки, у ўқитувчиға кўпроқ ижодий фикрлаш ва эркин ёндашиш имкониятини беради. Биз бунини, айниқса, давлат тилини ўқитиш жараёнида ўз тажрибамиз мисолида аниқ ҳис этмоқдамиз.

Бу фан устозлар зиммасига нафақат ўзбек тилининг назарий асослари ва амалий хусусиятларини, унинг гўзаллиги ва жозибасини, балки таълим жараёнида миллий қадриятларимиз, урф-одат ва анъаналаримизни ҳам ўқувчиларга ўргатиш, уларға муҳаббат уйғотиш вазифасини юклайди. Табиийки, бу вазифани удғалаш учун ўқитувчиға фақат давлат тили ҳақидаги билимларнинг ўзи етарли эмас. Бундан ташқари, у тарихимизни, миллий турмуш тарзимизни, қадрият

фойдаланса, ўқувчиларнинг фанга бўлган қизиқиши шунча ортади. Дарс шунчаки бир машғулот эмас, балки ҳаётнинг эҳтиёжга айланган.

Маълумки, ўзбек тилининг хусусиятиға кўра дастлаб эга, кейин кесим келади. Мен ўқувчилар нутқини ўстиришда аввало сўроқ сўзларни (нима, қачон, қаерда, ким, кимнинг, кимга, нечта, қанча ва ҳоказо), сўнг фаол феълларни (бормоқ, турмоқ, ўтирмақ, ёзмақ, қулмоқ, югурмоқ, таржима қилмоқ каби) ўргатдим. Хўш, бунинг қандай фойдаси бор? Бунинг фойдаси шундаки, саволларни ва феълларни яхши билган ўқувчи уларни осонгина боғлаб савол туза олади. Савол тузиш билди дегани эса, жавоб беришни ҳам билди деганидир.

Бошланғич синфларда "Ойим келди", "Отам ишда", "Мактабга бордим" каби соғда гапларни болалар тез ўзлаштира-

ёнида ноанъанавий усулларни қўллаш яхши самара бермоқда. Шундай усуллардан бири ўқувчиларни турли гуруҳларга бўлиб, улар ўртасида муайян мавзу бўйича ўзига хос мусобақа-мулоқот ўтказишдир. Шунингдек, дарсдан ташқари тўғрақлар ва машғулотларда бағий асарлар асосида турли сахна ҳамда лавҳалар тайёрлаш, болалар билан музей ва театрларга бориш, китобхоналиклар ташкил этиш ҳам давлат тилини чуқур ўргатиш, унга муҳаббат уйғотишда муҳим ўрин тутаяди.

Бошқача айтганда, кўп нарсани ўқитувчининг бугунги таълим тизими берадиган имкониятлардан самарали фойдаланиб, ишга ижодий ёндашиш, ташаббус кўрсатишга боғлиқ.

Озода БОЗОРОВА,
Тошкент шаҳридаги 175-мактабнинг ўзбек тили ва адабиёти фани ўқитувчиси

Ўқитувчи гўзаллик соҳибидир. Бу олижаноб, шарафли касб эгалари ҳақида не-не буюк инсонлар қўлларига қалам олиб, жўшқин ҳисларини, энг яхши эзгу тилаларини битмаган дейсиз... Ўқитувчи бами-соли боғбон, у ёшлик гулшанининг раҳнамоси. У ўз боғидаги меваларининг ранг-баранг ва соғлом бўлишидан умид қилади. Зеро, бирор соҳа йўқки, унга ўқитувчининг бевосита ва билвосита қўшган ҳиссаси

жавоб олмоғи лозим. Инсонни эл ҳурматиға сазовор этувчи яхши фазилатлардан бири танлаган касбиди садоқат билан ишлашдир. Касбда кўнимли бўлиш инсонни безовчи зийнат бўлибгина қолмай, ишни унумли ҳам қилади. Бир ерда, бир касбда узоқ ишлашда хикмат кўп. Д о н о халқимиз "Дарахт бир ерда кўкаради" деб бежиз айтмаган. Умуман, ҳар бир инсон бир касбда, иложи борида бир жойда

уларда билимға қизиқиш уйғота олиши, дарс ёки маърузаларда талабани ўзи билан бирга фикрлашга ўргатиши лозим. Ўқитувчи ўз касбининг устаси бўлишнинг учун дарс ёки маърузалар давомида педагогик таъсир кўрсатиш усулларида фойдалана билиши зарур. Илғор ғоялар ва янгиликларнинг тарғиботчиси бўлган зиёкор ўқитувчи энг маданийли инсон бўлиб, бу фазилат унинг юриш-туришида, феъл-атворида,

Fanimiz fidoyilari

ТИЛ БИЛГАННИ
ЭЛ СУЯР

Шундай инсонлар борки, улар тўғрисида сузлашнинг ўзи мароқли. Шогирдлар қувончида, истиқболида ўз қувончини, муваффақиятини қўрган зукко ва камтарин олимлардан бири филология фанлари доктори, профессор Владимир Болотов 1965 йилда собиқ Тошкент Давлат Чет тиллар институтига офицер шинелида кириб келган эди. Ушанда у заҳирадаги харбий таржимон бўлган, фақат инглиз тили бўйича яшигина амалий билимға эга бўлиб, тилшунослик назариясидан анча беҳабар эди.

Шундан сунг, бир неча йиллар утиб, В.Болотов узининг тиришқоқлиги, билим олишга иштиёқи орқали жуда катта муваффақиятларға эришди. У тажрибали, юқори савияли университет ўқитувчиси ва Ўзбекистонда таниқли тилшунос олим бўлиб танилди.

В.Болотов "Атоқли отларни ўрганиш ва уларнинг назариясини кашф этиш" мавзуси юзасидан номзодлик диссертациясини ва сунгра "Матнинг эмоционал таъсири назарияси муаммолари" мавзусида докторликни ҳимоя қилди. У бутун педагогик фаолияти давомида, асосан ўзбек гуруҳлари талабаларига сабоқ берди. Ўзбек тилини мукамал билганлиги қўл келди. Зеро, тил билгани эл суяр.

Унинг илмий излаишларида тилшуносликнинг долзарб масалалари асосий урин эгаллайди. Бу борада унинг қўллаб илмий ишлари фонетика, грамматика, лексика ва семантикаға бағишланганлиги билан тавсифланади. Бундан ташқари уни матндаги

тил белгиларининг хилма-хиллиги, уларни психолингвистик ва социолингвистик жиҳатдан ўрганиш қизиқтириб келди.

Уша мавзулар асосида В.Болотов иккита монография ва юздан ортиқ илмий мақолалар яратди. Унинг бу хусусидаги кўпгина мақолалари Ўзбекистонда ва чет эллардаги марказий илмий журналларда чоп этилган.

Профессор В.Болотов ҳозирги кунда ҳам республикамизда илм фаннинг ривожланиши ва ёшларни мустақил Ўзбекистон учун муносиб мутахассислар этиб тайёрлашда узининг камтарона меҳнати билан ҳисса қўшиб келмоқда. "Ўзбекистон Республикаси халқ таълими аълочили" профессор В.Болотов бугунги кунда аспирант ва докторантларға илмий раҳбарлик қилиш билан бирга Мирзо Улутбек номидаги Ўзбекистон Миллий Университетда докторлик диссертациясини ҳимоя қилиш Кенгашининг аъзоси.

Серқирра олим ва меҳрибон устоз профессор В.Болотовнинг босиб ўтган педагогик ва илмий фаолиятиға назар ташлаб, хавас қиламиз. Бундай илмий ва педагогик фаолият соҳиблари орамизда купайишини ис-таб қоламиз.

Абдузхур АБДУАЗИЗОВ,
ЎЗМУ хорижий филология факультети профессори,
Шухратхон ИМЯМИНОВА,
шу факультет катта ўқитувчиси

ЎҚУВЧИ БИЛИМДОН
ЎҚИТУВЧИНИ СЕВАДИ

бўлмасин. Ўқитувчининг билимдан, ақл-заковатидан, меҳр-муҳаббатидан баҳраманд бўлмаган киши йўқ.

"Жаҳонда бўлмаса муаллим агар, ҳаёт ҳам бўлмасди гўзал бу қадар", деб ёзади Шарқ мутафаккирларидан бири Абдурахмон Жомий.

Ўқитувчилик касбига қадам қўйиш ниятида бўлган бугунги бўлажак педагоглар ўз-ўзига: шу касбни севаманми, дилимда бу ишға ҳавас ўти борми, мен болажонлик фазилатиға эга-манми, бир умр ана шу ниҳоятда мураккаб, лекин шарафли касбнинг жозибали сеҳри билан яшай оламанми, деган саволларни бериб, ўз қалбидан

қўним билан ишлашнинг ўзи учун ҳам, жамиятимиз учун ҳам фойдалиди. Демак, ишда, касбда қўнимсизлик одамнинг ўзиға ҳам, жамоатға ҳам фойдасиз. Шу нуктаи назардан кўпгина ўқитувчилар ўзларининг касбига фидойилиги ва маданияти, гўзал маънавий фазилатлари билан эл ҳурматиға сазовор бўладилар.

Ўқитувчининг касбий маҳорати ҳақида гап кетар экан, аввало у ўз касбини севишидан ташқари, ўз фани бўйича чуқур, ёндош фанлар бўйича — кенг билимға эга бўлиши керак. Бола билимдон ўқитувчини севади. Ўқитувчи ўз билимини, энг муҳими,

кийинишида, оилада, иш жойида, одамлар билан муомала маданиятида, рўзгор юргизиши, жамоат жойларида ўзини тутари олишлиги, нутқ маданияти кабиларда ўз аксини топади. Бу фазилатлар ҳар бир олийжаноб ўқитувчининг гўзал ички дунёсини ифодалайди. Ўқитувчи ўқувчи билан муомаласида педагогик одобға риоя қилиши, ўзини тутари олишлиги, шароитни ҳисобға олиб таълим-тарбия усулини танлаш лозим. Зеро, ўқитувчи ёш қалб эгасининг дўсти ва йўл кўрсатувчи мураббийсидир.

И. МАМАЖОНОВ,
ТДТУ қошидаги Чилонзор академик лицейи ўқитувчиси

Самолёт ҳалокатга учради... Фазовий кема қутилмаганда портлаб кетди... Ер силкинди... Кимдир ўз жонига қасд қилди... Ва ҳоказо. Бу каби кўнгилсизликларнинг келиб чиқиш сабаби нимада?

Улкан планеталардан бири Ерда рўй бераётган ва одамларни бундай фавкуллоддаликлар билан ҳайратга солаётган фожиалар, Санкт-Петербург аэрокосмик қурилмалар давлат академиясининг профессори Александр Синяков тадқиқотиға кўра, муайян бир нуктадаги геофизик резонанс (таъсир) ҳодисасидир. Куйида унинг "Труд" газетаси мухбири билан қилган суҳбати тафсилотини ўқийсиз.

ЭЙНШТЕЙН ЎЙЛАБ ҲАМ КЎРМАГАНДИ

1995 йилнинг августида, "Труд" газетасига берган интервьюдан сўнг, мени фалокат рўй берган Новокузнецкдаги шахталардан бирига таклиф этишди. Бу ерда шахтёрлардан ташқари, кўмир шахтасининг директори, бош инженерлари утирарди. Мен ушбу фожида ҳеч ким айбдор эмаслиги, портлаш тасодифий равишда отилган мстан туфайли рўй бергани хусусида сузладим. Фожа сабабларини тергов қилиш шарт эмас, дея прокуратураға хулосаларини ёзиб бердим. Шубҳасиз, менга ишонилмади. Гуёки, шахта раҳбарлари ўз айбларини бекитаётган эмиш.

— **Кутилмаганда отилувчи газни бошқа мамлакатларда қандай изоҳлашади?**

— Ҳар хил. Гарчанд айнан шу суз ишлатилмаса-да, менинг фикрим билан мос тушадиган муайян нуктадаги геофизик резонанс ҳодисасига доир мулоҳазалар бор.

— **Демак, сиз Ерда содир бўладиган ҳолатга "исм" бергансиз...**

— Ерда, муайян нуктадаги геофизик резонанс бутун Кўёш системасига доир планеталарнинг узаро ҳаракатларида рўй беради. Мен бунга 15 йил муқаддам амин бўлганман. Бунга қадар коинот, хусусан, физикадаги доимий микдор ҳолати билан боғлиқ муаммоларни ургандим. Нега шундай? Бу қандай вужудга келади? Доимий микдорнинг тортишиш кучи нимада?

Бу саволларга нисбийлик назариясини яратган Альберт Эйнштейн даврида ҳам қизиқишарди. Бугунги суҳбатимизда ҳам бу мавзу муҳим. Эйнштейн физик фазовий кенликда моддаларнинг тақсимланишини тавсифлаш теңтламасини чиқарди. Бинобарин, тенгламадан "чиқолмаслик", унга ўз изланишлари бўйича қўшимча маълумотлар тушлашни талаб қиларди. 1923 йилда математик Александр Фридман бунга ўз нуктаи назарини билдириб, шундай деди: "Жаноб Эйнштейн, сиз ноҳаксиз, доимий микдорни излаш фойдасиз, ҳақиқий тенглаштириш шунинг курсатадики, галактикадаги моддалар қўшилиши ва сочилиб кетиши мумкин". Сал вақт ўтиб, 1929 йилда америкалик астроном Эдвард Хаббл юлдузлар бир-биридан йироқлашишини тасдиқловчи узиға хос қизил қоринишма дея номланган эффектни аниқлади.

Мантиқан олиб қаралганда, илгаридан, яъни миллиард йиллар муқаддам жамики моддалар оламнинг битта нуктасида жойлашган. Олимлар тахмин қила бошлашди: сайёраларнинг пайдо бўлишиға портлашнинг сабаб бўлмаганмикин? Агар шундай бўлса, ушбу портлаш нимадан келиб чиқди? Улкан портлашлар назариясини яратишда шунинг англадимки, қуриш майдонидан ташқарида ҳам фазовий кенглик мавжуд. Аммо уша бўшлиқда ер силкинилари, тўфонлар, бошқа табиий офатлар, хилма-хил техникавий фожиалар билан боғлиқ бўлган жараёнларни ҳеч ким чқур урганмаган. Фазовий бўшлиқда жонли ва жонсиз мавжудот-

ларға таъсир ўтказадиган электромагнит тўқинлар тарқалиб туради, энергиянинг тебраниши кузатилади. Мен бу маконга бир қадар тегишли бўлган физик параметрлар модулини ишлаб чиқдим. Илмий деталлар тафсилотига берилмайман, барча параметрлар, маълум бўлишича, бир-бирлари билан ўзвий боғлиқ. Содда қилиб айтганда, бир қанча планеталарнинг биргаликда ҳаракатланиши кучли энергетик тўғнага олиб келади. Икки ёки ундан ортиқ планеталарда тебранма ҳаракат тезлиги даражасининг қўзғалиши мос тушганда, **муайян нуктадаги геофизик резонанс** муқаррар равишда рўй беради. Унинг давом этиш вақти унчалик узок эмас — 10-15 дақиқа, аммо бу вақтда МНГР ҳодисаси табиий ва техник жараёнда жуда катта ва қисқа муддатда содир бўладиган вакуум параметрлари ўзгариши-

ФОЖИАЛАР МУҚАРРАРЛИГИ

ёхуд муайян нуктадаги геофизик резонанс ҳақида биласизми?

га тушиб улгуради.

— **Демак, бу бўшлиқ Ердаги барча жонотлар учун бош омил экан-да!**

— Шубҳасиз, менинг доимий хулосам шундай. Кучли вакуум (бўшлиқ) муҳитининг бузилиши барча табиий ва техник объектлардан иборат тузилмаларнинг ўз ҳолатидан чиқиб кетишига олиб келади. Биз катта қувватга эга бўлган электромагнит майдонига жойлашганмиз. Мен таҳлил қилдим ва солиштирдим. Сунгра Кўёш системасидаги планеталарнинг узаро ҳаракатда бўлишини тушунишга имкон берадиган қоидалар мажмуини ишлаб чиқдим. Ва ер силкинилари оламдаги планеталар ҳолати билан турғидан турғи боғлиқлигини аниқладим. МНГР назарияси оқибатида, авиа фожиалар, шахталарда рўй бераётган портлашларнинг сабаблари ойдинлашди.

— **Муқаррар ҳолатдан қандай қутулиш керак? — Сиз фожиаларнинг рўй бериш сабабларини тадқиқ этапсиз?**

— Экспертиза билан шуғулланаман ва олдидан айтиб бера оламан. Айтийлик, Новокузнецкдаги ҳодисадан бир йил илгари Зиряновск шахтасида ҳам қандайдир параметрларда метаннинг отилиб кетиши содир бўлган. Маҳаллий мутахассисларға шу кунни худди уша соатларда забой (кон)ға одамларни қўймаслик кераклиги ҳақида курсатма бергандим.

— **Ҳалокатларнинг олдини олиш учун эҳтиёж чоралари кўриш мумкин эмасми?**

— МНГР ҳодисаси ҳаракат қилган жойда ҳалокат муқаррар. Вазифа бунга тайёргарлик қуриб, хавфсиз жойға урнашишдан иборат.

— **Муқаррар ҳолатнинг параметрлари ҳамма жойда бир хилми?**

— Бир нечта мисоллар келтираман. "Курск" сувости кемаси портлаганда, мен аме-

рикалик ва норвегиялик мутахассис ҳамкасблардан унинг портлаш дақиқаларидаги ҳолатини миридан сиригача сўраб олдим. Ҳосил қилинган 167 рақами физик резонанснинг содир бўлиши учун етарли бўлган параметр билан айнан бир хил эди. 185,1 ва 186 каби "юқорилашган" рақамлар ҳам бор. "Курск" да нима содир бўлди ўзи?

Кема МНГР зонасига тушган, унинг пухта конструкциялари заифлашди ва кема деформацияланди. Уқув атомоходи қуйиш (пуск) аппаратиға улаиб ўқланган эди. Сувости кемасидаги нуқсонлар туфайли торпеда ташқариға чиқмай қолган бўлиши мумкин (худди самолёт гилдиракларининг қўниш арафасида чиқмай қолиши каби) ва шунда торпеданинг орқа қопқоғи тушиб кетган, сунгра портлаш, термозарба ва шундан кейин ёнғин келиб чиққан. Аминманки, бу табиатдаги МНГР ҳодисасидир.

— **Резонанс ҳақида билиб, денгизга тушмаслик мумкинми-ди?**

— Ҳа, жилла курса ракета учирлиш билан шуғулланмаган маъқул. Бундай табиий ҳолатлар учун "хавфли параметрлар" — 160 ва 120 бўлиб, у худди қўюн сингари айланувчи Ернинг тезлиги билан қатъий боғланган. Инсон учун параметрларнинг энг юқори қўққиси 208 ва 138. Бундай вазиятда биринчи галда фикрлаш ва куч-

ланиш фаолияти бузилади. Шу боис, бундай пайтда ҳайдовчиларнинг рулга утирмаслигини, спортчиларнинг мусобақаға иштирок этмаслигини, учувчиларнинг самолётда учмаслигини тавсия этаман. Бошқача айтганда, Ердаги жамики жонли ва жонсиз мавжудотнинг критик МНГРи бор. Бунинг ҳисобидан "объект"нинг молекуляр тузилиши, жойнинг географик координатаси, баландлиги (учиш аппаратлари учун), воқеа вақти ва қўёш системасидаги планеталарнинг жойланиш ҳолати урганилади.

НИМА УЧУН МАЯКОВСКИЙ ЎЗИНИ ЎЗИ ОТИБ КЎЙДИ?

— 1968 йил мартада Юрий Гагарин фожиаси ҳақидаги вазиятни тадқиқ қилганингиз ростми?

— Мен бу фожа ҳақида жуда кўп ўқидим. Экипаж учушға пухта тайёргарлик қўрган эди. Мен махсус компьютер дастурлари ёрдамида геофизик вазиятнинг экипажға таъсирини тикладим: самолёт 208 параметрли жуда қисқа лаҳзалик резонанс ҳолатига тушиб қолган, бу ҳолат купинча гайритабиий зона — номаълум учар жисм деб қабул қилинади. Натижада Сергей ва Гагарин самолётни бошқариш мувозанатини йўқотиб қўйишди. МНГР тугагандан сунг, самолётни ўз ҳолиға қайтаришға баландлик етарли бўлмаган. Мен бундай экспертизаларни жуда кўп текширдим. Ёшлигимда Маяковскийнинг ўзини ўзи қай ҳолатда отиб қўйганлиги қизиқтирарди. Бу шоирнинг машҳурлиги унинг тақдирдаги нохушлик сабабларини аниқлашға ундарди. Унинг ҳаётиға дахлдор зарурий маълумотларни кутубхоналарда сақланаётган эски манбалардан тупладим. Бу маълумотларға қўра, шоирнинг ўзини ўзи отиши 1930 йил 14 апрелда содир бўлган. Шу вақтда Москва

Ilmiy talqinlar

шаҳри 123 параметрдаги МНГР ҳолатига кирган эди. Бу вазият 9⁵⁰ дан 10²⁵ га қадар давом этган. Ораллиқдаги дақиқалар Маяковскийға етарли эди. Нега энди айнан Маяковский ўзини ўзи ҳалок этди, Москванинг ярим аҳолиси ҳам шу вақт ичида бундай ҳолатға тушмади-ку? Бу жуда оддий нарсалар эмас, маълум шароитлар бир-бириға мос тушиши керак эди. Бунга инсоннинг оғир руҳий ҳолати, МНГРнинг таъсир кучи билан муносабатға киришиб, ўз жонига қасд қилиш билан якун топади. Шу нарса маълумки, Маяковский ўзини ўзи отишдан аввал маъшуқаси Олга Полонская билан учрашиб гаплашган эди. Шундан сунг ярим соат

узи билан ўзи қолмаганда эди, муҳлиш ҳолиса содир бўлмасди. Афсуски, у уша дақиқада МНГР ҳолатига тушиб, бу ёғи ўзингиз билан фожа.

Сергей Есениннинг ўз жонига қасд қилишини ҳам айтиб беришим мумкин. У жуда хиссиётга берилган нозик қалб эгаси эди, афсуски, ичкиликка ружу қўйган эди. Кўп ҳолларда тушқун ҳолатда юрарди. 1975 йилнинг 27 декабридан 28 декабриға утар кечаси ой Меркурий, Венера ва Уран планеталари билан узаро фаол ҳаракатда бўлган. Битта МНГР ўтиб, эрталабки 4 ларға яқин 219 параметрда 2 та МНГР бошланган (Венера, Марс, Сатурн). Замондошларининг хотирлашича, Есенин уша кечаси яхшигина сайр қилган, қўлида ҳеч қанақа қўрол бўлмаса-да, ўзини ўзи ҳалок этишға имконият топди. Бугунги ҳаётимиздан яна битта мисол. Ўз эрини улдиришда айбдор деб топилган бева Тамара Рохлинанинг айтишича, бундай жиноятни содир этиш ўзининг ҳам ақлиға сиймайди. Аёл уша МНГР ҳолатига тушиб қолган ва эндиликда уша пайти ўзининг қандай ҳолатда бўлганини идрок қилолмайди. Шу тамойилға қўра, бизнинг ҳар биримиз умидсизлик ҳолатига тушамиз. Кимлардир ўзини қўлга ола билди, кимлардир "жинилик" ҳолатига тушади. Бир неча марта Давлат Думасидаги депутатларнинг ҳам шундай ҳолатға тушиб қолганларини сездим. У ёки бу қарорларнинг қабул қилиниши учун яхши кўнларни ҳисоблаб чиқиш кераклиги ҳақида ҳам уйлайман. Балки улар уша пайтда узларини яхши тутар.

— **МНГРнинг доимий зонаси борми?**

— Бундай зоналар "сузиб" юради. Лекин уларнинг қасрдалигини топиш мумкин. Бунинг учун аниқ маълумотлар керак. Менинг МНГР ҳақидаги назариямға америкаликлар жуда қизиқиб қолишди. Яқин вақтларда мияни операция қилишгаётган икки америкалик тажрибали шифокор беморнинг яримшарларини адаштириб қўйишди. Менға бундай галати воқеанинг экспертлар томонидан йиғилган маълумотларидан бир пакетини юборишди. Буни ҳал қилиш чоғида, менға аниқ бўлдики, МНГР ҳолатида 138 параметрда операция олиб борилган.

Ҳозир АҚШда менинг тадқиқотларимни қўллаш бўйича жамғарма тузилмошда. Ахир мен бу билан ўзимнинг асосий ишимдан ташқари вақтларда ҳам шуғулланаман. Мен унчалик бадавлат эмасман. Академияни ҳам ташлай олмайман.

**"Труд" газетасидан
олинди.**

Азиз газетхон, ҳукмингизға ҳавола этилган мақоладаги сингари воқеаларға сиз ҳам гувоҳ бўлгансиз. Табиатдаги бундай сирли ҳодисотлар қаршида инсон онги ҳам, тафаккури ҳам лол. Биз қисқагина қилиб, бундай воқеаларни "тақдир азал" ёки "пешонаға ёзилган" деб қўя қоламиз. Лекин сабабсиз оқибат йўқ. Эҳтимол, Синяков ҳақдир, ишонинингни ҳам, ишонмаслигининг ҳам билмайсан... Бундай фожиаларнинг содир бўлмаслигини истаб қоламиз.

А.Авлоний номидаги ХТХМОМИ 2001 йилнинг май ойида қуйидаги тоифалар бўйича курслар режалаштирилган:

1. Мутахассислиги ўзбек тили ва адабиёти бўлган директорлар ўзб 1-12
2. Мутахассислиги тарих бўлган директорлар ўзб 1-12
3. Мутахассислиги химия-биология бўлган директорлар ўзб 1-12
4. Мутахассислиги математика ва информатика бўлган директорлар ўзб 1-12
5. Мутахассислиги чет тили (рус, инглиз ва ҳ.к.) директорлар рус 1-12
6. Мутахассислиги бошланғич таълим бўлган директорлар ўзб 1-12
7. Директорлик лавозимида 5 йилгача ишлаётганлар ўзб 7-26
8. Туман (ш.) ХТБ химия-биология фани методистлари учун ДТС, УУТ ўқув дастури ва тестни таълим жараёниға тадбиқ этиш ўзб 1-12
9. Туман (ш.) ХТБ чет тиллари фани методистлари учун ДТС, УУТ ўқув дастури ва тестни таълим жараёниға тадбиқ этиш ўзб 14-26
10. Туман (шаҳар) ХТБ таълим қозоқ тилида олиб бориладиган УУТМ методистларини "Лотин ёзувиға ўргатиш" бўйича маърузачилар курси (Тошкент вилояти) ўзб 1-7
11. Туман (шаҳар) ХТБ таълим рус тилида олиб бориладиган УУТМ методистларини "Лотин ёзувиға ўргатиш" бўйича маърузачилар курси (Тошкент шаҳар) ўзб 14-19
12. Туман (ш.) ХТБ методистларини "9 синф геометрия" фани бўйича қайта тайёрлаш ўзб 21-26
13. Мактаб амалиётчи психологлари ўзб 14-26
14. ЧЕТ раҳбарлари рус 14-26
15. Спорт мактаб тренер-ўқитувчилари (енгил атлетика бўйича) курси ўзб 14-26
16. Ногирон болалар мактаб-интернатлари она тили ўқитувчилари ўзб 14-26
17. ПХМОИ қошидаги мониторинг марказлари ходимлари учун курс ўзб 21-26
18. "Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар" рисоласи бўйича маърузачилар курси (1-оқим) ўзб 7-12
19. "Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар" рисоласи бўйича маърузачилар курси (2-оқим) ўзб 14-19

ЭСЛАТМАЛАР:

"Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар" рисоласи бўйича маърузачилар курслари ўтказилиши муносабати билан "Мутахассислиги география бўлган директорлар" (6-рақамли) ва "Ўқувчилар техник ижодиёти маркази директор ўринбосарлари" (16-рақамли) курслари қисқартирилади. Шу курсларға тингловчилар жўнатилмасин.

7-12 майда ўтказиладиган курсға ПХМОИ бошланғич таълим бўлимлари методистларидан 2 киши, 14-19 майда ўтказиладиган курсға ПХМОИ ижтимоий фанлар кафедралари ўқитувчиларидан 2 кишидан юборишларингиз лозим.

Тингловчилар учун Марказий институт тасарруфидаги кутубхона, кироатхона ва бепул ётоқхона бўлади. Курс харажатлари Марказий институт ҳисобидан тўланади. Тошкентга келиш ҳақи фақат темир йўл ва автобус билетларига тўланади. Андижон, Фарғона ва Наманган вилоятлари тингловчилари учун шартнома бўйича ҳам йўл ҳақи тўланади, агарда у юридик жиҳатдан тасдиқланган ҳужжат бўлса. Курс давомида тингловчилар учун таниқли педагог-олимлар ўқув режа, дастур, стандартлар ҳақида маърузалар қиладилар, санъаткорлар, матбуот ходимлари билан учрашувлар ва Амир Темур музейи, Хотира, Шахидлар майдонлари ҳамда бошқа зиёратгоҳларға экскурсия уюштирилади.

Тингловчининг сафар гувоҳномасида қайси курсға юборилгани ҳамда лавозими аниқ кўрсатилган бўлиши керак.

Режада белгиланган муддатға етиб келмаган тингловчилар курсларға қабул қилинмайди.

Манзилимиз: Тошкент-95. Талабалар шаҳарчаси, Саидов кўчаси, 6-уй. Транспорт: Шимолий темир йўл вокзалидан 20-троллейбуснинг "Талабалар шаҳарчаси" бекатигача.

ЙИГИНЛАР МАН ЭТИАДИ

Чеченистондаги Аҳмад Қодиров маъмурияти минтақада ноаниқ муддатга қадар турли хил оммавий тадбирлар ўтказилишини тўхтатиб қўйди. Чечен фуқароларининг бундан буён кўп сонли кишилар иштирок этадиган съездлар, намойишлар, анжуманлар ва бошқа ҳаракатларни амалга оширишлари ман этилади. Бу тадбирдан мақсад - аҳолининг хавфсизлигини таъминлашдир. Мазкур оммавий йиғинларни тақиқлаш Чеченистондаги контртеррористик операциялар тугатилгунга ва ижтимоий-сиёсий вазият барқарорлашгунга қадар давом этади.

ЕР
ЮЗИДАТЎҚНАШУВЛАР
ДАВОМ ЭТМОҚДА

Яқин Шарқдаги вазиятни барқарорлаштириш мақсадида АҚШ давлат котибининг ўринбосари Эдвард Уолкер Иордания, Сурия ва Туркия давлатларида сафарда бўлди. Айни шу пайтда Исроил танклари Хеврон яқинидаги фаластинликлар яшайдиган аҳоли пунктини ўққа тутганлар ва бунинг натижасида 6 нафар фаластинлик жароҳатланган, дея хабар беради Рейтер агентлиги.

АЙБЛАР
ЕНГИЛЛАШТИРИЛДИ

Филиппин давлат прокурори Аньано Десьерто собиқ президент Жозеф Эстрадага қўйилаётган 8 айбдан 5 тасини олиб ташлашни режалаштиргани эълон қилди. Хусусан, Эстрада ўлим жазосига тортилиши мумкин бўлган порахўрлик ва давлат мулкни ўзлаштириш билан боғлиқ айблардан соқит бўлди. Ҳозирда собиқ президент гаров остида озодликка чиқарилди, аммо у ўзига қўйилаётган айбларни рад этмоқда, дейилади Рейтер агентлиги хабарида.

40 ЙИЛЛИК ТУЗУМ

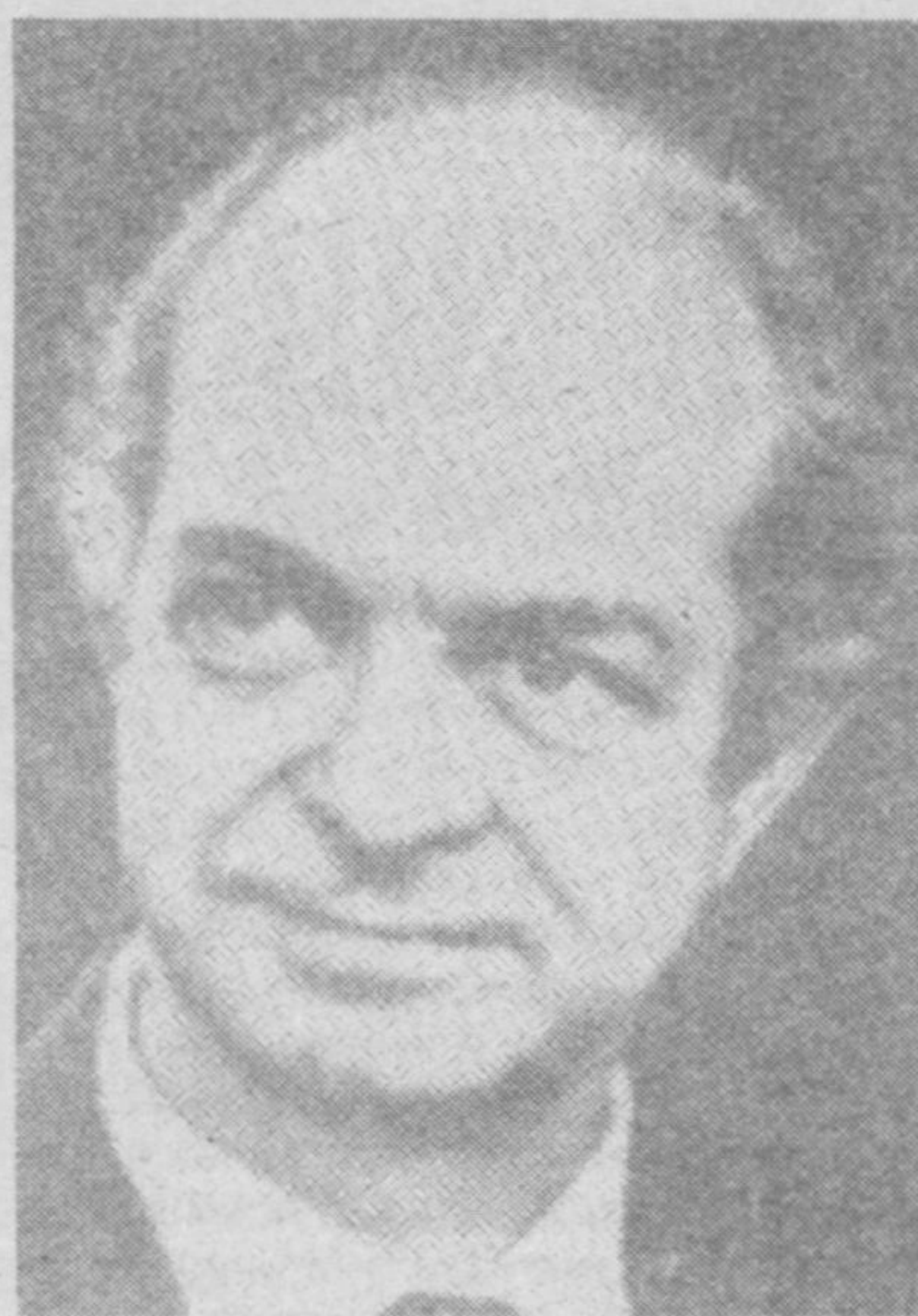
Куба президенти Фидел Кастро мамлакатдаги мавжуд социалистик бошқарув тузумига 40 йил тўлиши муносабати билан ўз тарафдорларини табриклади. Байрам кунлари ўтказилган энг катта митинг 1961 йил 16 апрел куни Кубанинг социалистик давлат, дея эълон қилиниши тўғрисидаги декларация ўқиб эшиттирилган Гавананинг марказий кўчаларидан бирида бўлди. Унда 100 мингдан ортиқ киши қатнашди.

СУД ЖАРАЁНИ
БОШЛАНДИ

Гаага халқаро трибуналининг ҳарбий жиноятлар билан шугулланувчи вакилининг билдиришича, ўтган ҳафтада ҳибсга олинган Босния сербларининг собиқ командири Драган Обренович устидан суд жараёни бошланди. Ҳозирда у олти йил муқаддам Сребреница шаҳридаги беш минг нафар босниялик мусулмонлар ўлдирилишида айбланмоқда, дея хабар беради Би-Би-Си.

Nobel mukofoti sohiblari

мини кўпинча оксиллар синоними сифатида қўлланилади. Протеидлар эса таркибда нооксил компонент-простетик группаси мавжуд бўлган мураккаб оксиллар ҳисобланади.

1951 йили Л. Полинг ва Р.Б. Корилар ўзларининг оксилларнинг молекуллар тузилиши тўғрисидаги дастлабки тугал илмий тадқиқотла-

Тиниб-тинчимас
Полинг

хассис сифатида танила борди.

Рентген нурлари моддадан ўтганда, ўзига ҳос кўринишдаги тасвирлар ҳосил бўлди, бу эса, ўз навбатида, ўша модданинг атом тузилишлари тўғрисида қимматли маълумотлар олишга имкон берди. Бу усулни қўллаш билан Л. Полинг бензол ва бошқа шу каби хушбўй моддалар бирикмаларининг кимёвий боғланишлар табиатини ўрганишга астойдил киришди.

1928 йили Лайнус Полинг ўзининг квант механикасининг тамойилларига асосланган хушбўй бирикмаларда кимёвий боғланишларни гибридлаш ёки резонанс назариясини таклиф қилди. Бу тадқиқотларнинг давоми ўларок, Л. Полингга суҳрат келтирган оксиллар биокимёси соҳасидаги изланишлар юзга келди. 1934 йили у ўз ҳамкасби А.Е. Мирски билан биргаликда оксилларнинг функцияси ва уларнинг тузилишлари тўғрисидаги машҳур назариясини яратди. 1942 йили эса ўз шогирдлари билан биргаликда дастлабки сунъий антиначалар яратиш ва уларни ўрганиш давомида қон таркибидаги баъзи оксилларнинг кимёвий тузилишини ўзгартиришга эришди.

Шу ерда оксилларга таъриф бериб кетсак. Оксиллар, юқори молекулали органик моддалардир. Улар асосан йигирма хил аминокислота қолдиқларидан ташкил топган бўлади. Улар тирик организмлар ҳаёт фаолияти жараёнларининг асосини ташкил қилади. Оксиллар асосан икки хил—оддий ва мураккаб турларга бўлинади. Оддий оксилларни "протеин"лар ва мураккаб оксилларни эса "протеид"лар деб аташ кабул қилинган. Протеинлар, фақатгина аминокислоталар қолдигидан тузилган оксиллар ҳисобланади. Кўпчилик ферментлар протеинлар таркибига киради. Протеинлар тер-

рини чоп эттирдилар. Бу илмий тўплам олимларнинг ўн тўрт йиллик меҳнатлари маҳсули эди. Рентген кристаллографияси усулини қўллаш билан соч толасидаги, мускуллардаги, тирноқ ва бошқа биологик тўқималардаги оксилларнинг тузилиши ва табиатини аниқлаш давомида оксилдаги аминокислоталар занжири бир-бири билан спиралсимон кўринишда боғланганликларни аниқланди. Оксиллар тузилишига берилган бундай уч ўлчовли таъриф биокимё соҳасида яратилган улкан ишлардан бири бўлиб қолди. Айнан шу ишларнинг натижалари бўйича Лайнус Полинг 1954 йилги кимё соҳасидаги Нобел мукофотида лойиқ деб топилди. Бундан ташқари, Лайнус Полинг томонидан яратилган бошқа ихтиро ва илмий кашфиётлар кимё ва биокимё соҳаларининг ривожига улкан ҳисса бўлиб кирди.

Лайнус Полингнинг бошқа соҳаларда кўрсатган фаолиятлари ҳам жуда ибратлидир. Айниқса, иккинчи жаҳон уруши йилларида Америка Қўшма штатлари томонидан Япониянинг Хиросима ва Нагасаки шаҳарларига ташланган атом бомбаси минглаб кишиларнинг умрига завоҳ бўлганидан сўнг, Л. Полинг бундай қирғинбарот курулларга қарши кураш компаниясига асос солди. 1945-46 йиллари миллий хавфсизлик ҳайъати аъзоси сифатида ядро курулларининг ҳалокатли асратлари тўғрисида маърузалар ўқиди ва тарғибот ишларини олиб борди. 1946 йилдан Альберт Эйнштейн ташаббуси билан ташкил этилган атомчи-олимлар фавқулодда қўмитасининг асосчиларидан бири Лайнус Полинг эди. Бу қўмитанинг асосий мақсади ядро курулларини ишлаб чиқаришни тўхлатиш ва уларни қўллашни чеклаш

ЯШИРИН ЕР ОСТИ ЙЎЛАГИ

Ҳиндистон ички ишлар вазири мамлакат парламентида ёзма баёнот билан мурожаат этди. Баёнотдан маълум бўлишича, Ҳиндистон шимолидаги Гардарспур туманида Покистондан ҳиндларнинг Панжоб ҳудуди томон олиб борувчи махфий ерости йўли борлиги аниқланган. Унинг узунлиги 123 метр атрофида бўлиб, ҳукумат Покистонни Жамма ва Кашмир штатидаги исёнчиларни қўллаб-қувватлаш мақсадида қурган, деб айбланмоқда. Покистон эса ушбу айбловни рад этди.

ҚИММАТГА
ТУШГАН БАЙРАМ

Таиланд ҳукумати будда йилномаси бўйича ўтказилган Сонгкран янги йил байрами кунлари 489 киши ҳаётдан кўз юмганлигини ҳамда 40 минг киши турли тан жароҳати олганлигини маълум қилди. Бу йилги байрам пайтида мамлакатдаги 800 та шифохонага мунтазам равишда азият чекканлар келтирилди. Деярли ҳар соатда 5 киши ҳалок бўлган ва 285 киши эса тан жароҳати олган. Таиланд соғлиқни сақлаш вазирлигининг ҳисоботида кўра, марҳумларнинг аксари яти маст ҳолда машина бошқариб, автоҳалокатга учраган. 2000 йилги байрамда эса 164 киши вафот этган эди.

ТЕРРОРЧИГА -
ОЛИЙ ЖАЗО

Синхуа агентлигининг хабар беришича, жорий йилнинг март ойида Шимолий Хитойда жойлашган Шицзячжуан вилоятида катта портлашлар содир этилиб, натижада 108 нафар киши ҳаётдан кўз юмган эди. Куни кеча ушбу жиноятларни уюштиришда айбланган Жинь Рунчао ўзига қўйилаётган барча айбловларни тан олганидан сўнг, суд ҳайъати унинг устидан ҳукм чиқарди. Унга кўра, Рунчао ўлим жазосига тортилди.

ЖИНОЯТДА
АЙБЛАНМОҚДАЛАР

Хуту қабиласига мансуб икки рухоний опасингил устидан Белгия суди суд жараёни олиб бормоқда. Боиси, Консолата ва Жулианалар 1994 йил тутси қабиласининг олти минг нафар кишисини жангарилар томонидан ўлдирилишига ёрдам беришда ва унда иштирок этганликда айбланмоқдалар.

ЖАНГАРИЛАР ЙЎҚ
КИЛИНДИ

Ҳиндистоннинг Лакхнау шаҳрининг шимолида полиция ҳодимлари Покистондаги "Jaish-e-Mohammad" жангари гуруҳининг уч нафар аъзосини ўлдирганлар. Уларнинг орасида кўп йиллардан буён Жамма ва Кашмир штатининг Покистонга қўшилиши учун курашган Селим исми жангари ҳам бор эди.

олимлар бор эдилар. Пагуош ҳаракатининг тарафдорлари ичида америкалик саноатчи-миллионер Сайрус Итоннинг ва бошқа бир қатор давлат арбобларининг ҳам борлиги бу ҳаракатнинг янада кенг кулоч ёйишига сабаб бўлди.

1961 йили июн ойида Лайнус Полинг Норвегиянинг Осло шаҳрида ядро курулларининг тарқатилишини ман этишга қаратилган Халқаро конференция ташкил қилди. Бу конференция қатнашчиларининг барча давлатлар раҳбарларига қилган мурожаатларига қарамасдан, ўша йили сентябр ойида Никита Хрушчев раҳбарлик қилаётган Совет Иттифоқида ядро курулларини синаш ишлари янгидан бошлаб юборилди. Орадан ярим йил ўтиб эса бундай синовлар АҚШда ҳам бошлаб юборилди. 1962 йилдан бошлаб Л. Полинг Ер юзидаги радиоактивликни назорат қилиш ишларини йўлга қўйди ва бу соҳадаги маълумотларни матбуотда очик ёритишга асос солди. Унинг меҳнатлари зое кетмади, 1963 йили июл ойида АҚШ, СССР ва Англия давлатлари Л. Полинг яратган лойиҳа асосида ядро курулларини синаш ишларини тўхтатиш шартномасига имзо чекдилар.

Нобел мукофоти қўмитаси Лайнус Полингнинг тинчлик соҳасидаги буюк ишларини муносиб тақдирлади ва унга 1962 йилги тинчлик соҳасидаги олий мукофот берилди.

Буюк кашфиётчи олим ва тиниб-тинчимас жамоат арбоби Лайнус Полинг 1994 йили 19 август куни 95 ёшида вафот этди.

Абдумажит ТЎРАЕВ,
физика-математика фанлари
номзоди, Ўзбекистон Физика
жамияти ҳайъати аъзоси.

Республикада музейлар кўп. Улар турли соҳаларга бўлиниб, ўз фаолиятларини олиб боришмоқда. Шулардан бири юртимиздаги кутлуг ва ягона, Ўрта Осиёдаги йирик, жаҳон миқёсида энг катта музейлар ўнлигидан жой олган даргоҳ — Ўзбекистон Давлат санъат музейи-дир. Биз музей директори Насиба Иброҳимова билан суҳбатда бўлдик.

— Музей дастлаб 1918 йилда ташкил этилиб, 56 йил давомида турли биноларга кўчиб юрган. Ушбу ҳашаматли бинонинг қурилиши эса 1967 йилда бошланиб, 1974 йилда тугалланди. Тасвирий санъат, ҳайкалтарошлик, халқ ҳунармандчилиги асарлари, нодир тангалар, зардўзлик, кулолчилик намуналари каби минглаб бебаҳо бойликларни ўзида жамлаган масканда, 50 та томоша зали, 50 мингга яқин осори-атиқалар мавжуддир. Илк маро-

чилик, яъни бир сўз билан айтганда, бутун дунё халқларига мансуб тарихий дурдоналар жамланган.

83 ёшли Ўзбекистон Давлат санъат музейи 4 қаватдан иборат бўлиб, бошқа аксарият музейлардан фарқли ўлароқ, дам олиш кунисиз ишлайди. Музей асосан 6 йўналиш бўйича фаолият юритмоқда. Булар: кўргазмалар уюштириш (ижодий иш), асарларни қайта таъмирлаш (илмий йўналиш), тарғибот ва ташвиқот йўналишлари, захираларни бойитиш ва тўлдириш, хориж билан алоқаларни мустаҳкамлаш ҳамда “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”да музей иштироки каби йўналишлардан иборат. Шунини алоҳида таъкидлаш лозимки, Маданият ишлари вазирлиги, Тошкент шаҳар ҳокимлиги музей ичини таъмирлаш ишларига катта ёрдам бермоқда. Яна шуни қувонч билан таъкидлаш-

МИЛЛИЙ МАЪНАВИЯТ МАСКАНИ

таба захирасида 500 та санъат асари билан фаолият бошлаган музей йилдан-йилга бойиб, ўзининг минглаб илҳомланишига эга бўлиб бормоқда. 1935 йилда ушбу даргоҳ Ўзбекистон санъат музейи мақомига эга бўлди.

Заҳирада, шунингдек, Қушони ва Варахша маданият ёдгорликлари, Италия, умуман Европа уйғониш даврига мансуб асарлар, кейинги минг йилликдан тортиб то ҳозирги давргача бўлган меросимизни қамраб олувчи манбалар: мисгарлик, кулолчилик, заргарлик, уй жиҳозлари, гиламчилик, наққошлик, кашта-

ни истардимки, яқинда Япония ҳукумати музейга 38,8 млн япон иени ажратди. Бу маблағ экспозиция тармоғини техник жиҳозлашга ёрдам беради. Музей ҳаётидаги яна бир янгилик, у БМТнинг Байналминал музейлар қўмитасига аъзо бўлган. Бу дегани, Ўзбекистонда жаҳон миқёсидаги ноёб музей борлиги дунёга маълумдир.

Ҳозирда Япония, Жанубий Корея, Германия, Италия элчихоналари ва маданият марказлари билан амалий ҳамкорлик ўрнатилган. Шунингдек, Эрон, Хитой, Германия, Франция, АҚШда музейда сақланаётган

турли кўргазмалар намоишини уюштирдик. Бундай тадбирлар аввало жаҳон ҳамжамиятига халқимизнинг нафақат бугунги турмуши, балки ўтмиши, ҳаёт тарзи, маданий-маърифий салоҳияти ҳақида тўлароқ тасаввур ҳосил қилишга хизмат қилади. Ўз навбатида, бундай ҳамкорликлар боис, томошабинларимиз хорижий музейларда сақланаётган турли санъат асарлари билан яқиндан танишмоқдалар. Ўйлайманки, хорижий давлатлар билан ўрнатган ҳамкорлик, томошабинларнинг қизиқиш ва интилишлари ҳеч қачон узилмайди.

Б.БОТИРОВ ёзиб олди.

КОНЦЕРТ ДЕГАНГА КОНЦЕРТ, КИНО ИШҚИБОЗИГА КИНО

Алишер Навоий номидаги санъат саройида турли бадиий фильмлар намоиши билан бирга таниқли ва севимли хонандаларимизнинг концерт дастурлари ҳам бўлиб ўтмоқда.

Санъат саройида 16 апрелда бошланган ўзбек кино ижодкорлари томонидан ишланган “Чимилдик” бадиий фильми намоиши давом этмоқда. Бу фильм Эркин Хушвақтнинг “Чимилдик” драматси асосида мелодрама жанрида суратга олинган. Фильмда соф ўзбекона урф-одатлар, миллий анъаналар, оиланинг муқаддас даргоҳ эканлиги жуда чиройли лавҳаларда очиб берилган.

Бундан ташқари ҳинд киноижодкорлари томонидан жорий йилда яратилган “Ошиқ ўғри”, “Ҳамкасблар ёки ўғри полициячилар” номли фильмлар ҳам намоиш этилади.

28 апрель куни соат 19.00 да ҳушовоз хонанда Азамат Шариповнинг “Дунё” деб номланган концерт дастури ҳам санъат саройида бўлиб ўтади. Унда “Хандалак” телеижодкорлари ҳам иштирок этиб, ўзларининг “яп-янги” кулгу томошасига мухлисларини таклиф этадилар.

«ЭРГИНАМНИНГ ОРЗУСИ»

Шу номдаги театр томошасини “Туркистон” саройида кўриб, ҳордиқ чиқаришингиз мумкин. Мустақиллигимизнинг 10 йиллиги арафасида таъмирдан чиқариш кутилаётган “Ҳамза” театри биносида таъмирлаш ишлари қизгин. Лекин театр ижодкорлари ҳам тинчгина, дам олиб ўтиришгани йўқ. Улар турли саҳна асарларини Тошкент санъат институти машғулотлар саҳнасида яратаётган бўлсалар, томо-

шаларини “Туркистон” саройида намоиш этишга ўрганиб қолишди.

Театр мухлисларини Санжарали Имомов қаламига мансуб, 2 пардали “Эргинамнинг орзуси” комедияси билан театр актёрлари ҳушнуд қилишмоқчи. Дам олиш кунлари соат 18.00 да “Туркистон” саҳнасида Ҳамза номидаги академик драма театри актёрлари билан учрашишингиз мумкин.

ЎН КҮН «ХАЛҚЛАР ДЎСТЛИГИ»ДА

Халқимизнинг севимли ва ҳушовоз хонандаси, Ўзбекистон халқ артисти Юлдуз Усмонова 18 апрелдан 27 апрелгача янги концерт дастурларини мухташам “Халқлар дўстлиги” саройида намоиш этади.

Юлдуз деганимизда барчанинг тилидан тушмайдиган кўшиқлар ижроси, ўзбек эстрадасини жаҳон саҳнасида олиб чиқаётган ижодкор, санъат билан бирга сиеват билан ҳам шуғулланаётган инсон Юлдуз Усмонова кўз олдимизга келади.

Чет эл саҳна юлдузлари ўзларининг ҳар битта чиқишларидан аввал матбуот анжумани ўтказишни одат тусига айлантириб олишган. Бу анъанани Ўзбекистонда биринчи бўлиб Юлдуз Усмонова бошлаб берди. Ўтган йили “Соғинтириб яшагим келар” деб номланган концерт дастуридан аввал биринчи бор матбуот анжумани ўтказган Юлдуз Усмонова бу йил ҳам “Бунча гузал бу ҳаёт” номли дастуридан аввал Миллий матбуот марказида яна журналистларни тўплади.

Севимли санъаткоримиз журналистлар қизиққан барча саволларга жавоб берди. Концерт дастуридан қандай мавзудаги, қанақа йўналишлардаги кўшиқлар жой олганлиги ҳақида гапирди. — Мен, — деди Юлдуз Усмонова, — саҳнага янги кўшиқ тайёрламасдан чиқмайман. Сабаби, мана шу санъаткордан ҳали ҳеч қерда айтилмаган, янграмаган кўшиқлар эшитаман, руҳий қувват оламан, деб келган мухлисларим олдида уялиб қолишдан қўрқаман. Чунки ҳар бир санъат шайдоси ўз севимли санъаткоридан доимо янги нарсани кутади.

РЕСПУБЛИКА ТАНЛОВИ САРИ

Бухорода вилоят урта махсус касб-ҳунар таълими муассасаларининг бадиий жамоалари уртасида “Ўзбекистон қўшиқ байрами”нинг вилоят қўриқ-танлови бўлиб ўтди. Мазкур қўриқ-танловда 35та уқув юртидан 2000 нафардан ортиқ бадиий ҳаваскорлар иштирок этиди.

Бухоро педагогика техникумининг хор жамоаси ва мақомчилар гуруҳи, “Шукрона” хореографик сюнтаси, Бухоро шаҳар енгил санот касб-ҳунар коллежининг омавий рақс гуруҳи ҳамда якка рақс жанрида ижро этган рақслари, Ғиждувон туман 14-, Қорақул туман 17-, Бухоро туман 6-касб-ҳунар би-

лим юртилари бадиий жамоаларининг ижро этган юртпарварлик ҳамда халқпарварлик туйғуларини тараннум этувчи куй, қўшиқ, рақс, хореографик сюнталари томошабинларнинг қалбларини қувончга тўлдирди. Мазкур қўриқ-танлов голибларига пул мукофотлари ва фахрий ёрлиқлар топширилди.

Ҳакамлар ҳайъати қарори билан Бухоро педагогика техникумининг бадиий жамоаси “Ўзбекистон қўшиқ байрами”нинг яқунловчи республика қўриқ-танловига иштирок этиш учун йўланма олди.

З.ЭРГАШЕВ,
вилоят ЎМКХТ бошқармаси
талаба-ёшлари вилоят
маданият уйи директори

Бугун сизга сўзламоқчи бўлган тарихий, моддий ва маънавий ёдгорликлар тўпланган илмий-маърифий масканлардан бири Самарқанддаги Акмал Икромов номи Ўзбекистон маданияти ва санъати тарихи республика музейидир.

Марказий Осиёдаги кўҳна ҳамда йирик маданий-маърифий ўчоқлардан ҳисобланган мажмуа 1874 йили ташкил топган. Лекин орадан биров вақт ўтгач, Туркистон генерал-губернатори М.Черняев фармойиши билан ёпиб қўйилди. Шундан сўнг музейни қайтадан очиш масаласи кўпгина

сус бино қурилиб, у қадимий ашёлар, сопол ва зеб-зийнат буюмлари билан бойитилди.

Асримизнинг 20-30-йилларида бу маданий-маърифий даргоҳ Самарқанд округ музейидан Республика Марказий Давлат музейига айлантирилди. Дастлабки йилларда атиги иккита залга эга бўлган музейда кейинчалик шинам ва ёруғ заллар кўпайиб, кенгайди. Эндиликда кўргазмалар ашёлар орасида қадимги даврдан тортиб, то ҳозирги кунларимизгача ҳикоя қилувчи 180 мингдан ортиқ турли хил ашёлар, шу жумладан, ҳайвонот ва ўсимлик олами, тангашуносликка оид минглаб ноёб

дан яратилган либослари ҳам бор. Музей залларидаги бир қисм экспонатлар ибтидоий жамоа ва ундан кейинги даврлар воқеаларини ўзида акс эттиради.

Кенг ва шинам заллар бўйлаб ёдгорликларни томоша қиларкансиз, халқ амалий санъатининг оммалашган турлари — кулолчилик, каштачилик, гиламдўзлик, тўқимачилик, заргарлик ва мисгарлик буюмлари, кашталар, палаклар, гиламлар, палослар, ўтмиш ҳамда ҳозирда ижод қилаётган ҳунар аҳлининг санъат асарлари билан яқиндан танишасиз.

КЎПЧИЛИККА МАЪЛУМ ВА МАШҲУР МАЖМУА

тортишувларга сабаб бўлди. Афсуски, даврнинг илғор фикрли олимлари ва маҳаллий ўлкашуносларининг қилган барча саъй-ҳаракатлари, елиб-югуришлари ўз натижасини бермади. Чунки улар Туркистон генерал-губернатори “вакиллари” томонидан қаттиқ сиқувга олинган эдилар.

Ниҳоят, орадан 22 йил ўтгач, 1896 йилнинг 21 июлида янги Самарқанд музейи очилди. Дастлаб у Георгиевский черкови қошидаги хоналарнинг бирида жойлашиб, “Самарқанд статистика музейи” деб ном олди. Орадан 15 йил ўтгач, музей учун мах-

материаллар музей залларида даврий тартибда тасвирланган.

Музей фондидаги фонотекада 200 мингдан кўпроқ негатив-маълумотномалар мавжуд. Шунингдек, илмий кутубхонада турли даврларда ёзилган 20 мингдан зиёд кўлөзма ва тошбосма китоблар сақланмоқда. Булардан ташқари, музей фондида 400 дан зиёд турли хилдаги либослар, 200 хил кийим-бошлар музейнинг асосий залларига жуда чиройли кўринишда қўйилган. Буларнинг аксарияти ўтган асрнинг 90-йилларига оид бўлиб, улар орасида келин-куёвларнинг Самарқанд, Бухоро, Хоразм, Ургут, Нурота ва Катта-кўрғон ҳунармандлари томони-

Музейнинг фаолиятига қисқача тўхталадиган бўлсак, ҳозирда жаҳон музейлар кенгашига аъзо бўлиб, хорижий давлатлар билан мустаҳкам алоқалар олиб бормоқда. Ҳозирда эса франциялик музейшунос ва олимлар билан турли тажриба ҳамда фикр алмашишлар ўз самарасини бермоқда.

Музей эндиликда ўз эътиборини Осиё қитъасига қаратган. Бунда Покистон, Туркия, Хитой каби қадимий тарихга эга бўлган давлатлар билан ҳам шундай маданий ҳамкорлик қилиш режалаштирилган.

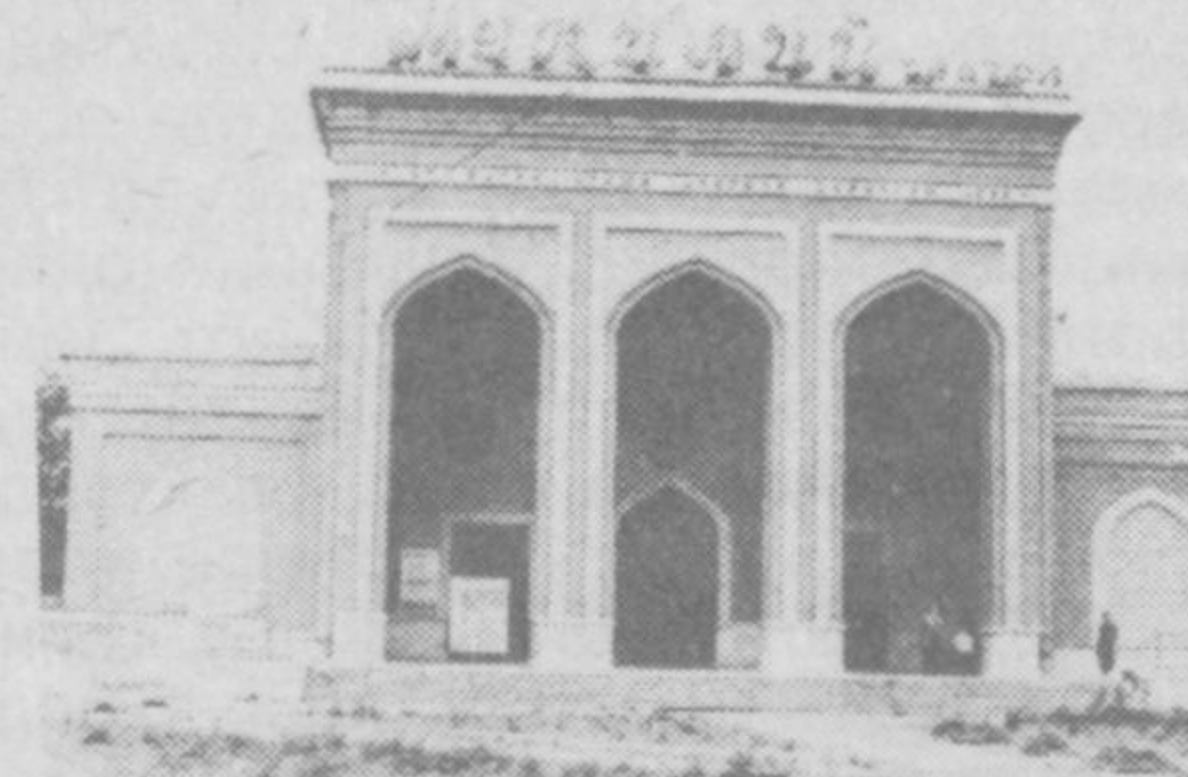
Бехбуд ДЎСТ

СУПЕРҚАЙНОНА

Муқимий номидаги муסיқали театр ижодкорлари эса дам олиш куни мухлисларини “Суперқайнона” билан кутиб олишмоқчи.

Қайнона-келин муносабати, қуёвтуранинг икки ўт орасидаги қийналишлари ва ниҳоят қайнонанинг ақл билан иштиши ушбу комедияда чиройли сюжетлар орқали очиб берилган.

Мухлислар ушбу томошада зерикиб қолишмайди.

ЎЗБЕКИСТОН ИККИНЧИ

Хитойда бўлиб ўтган ўсмирлар ўртасида оғир атлетика бўйича навбатдаги Осиё биринчилигида Ўзбекистон терма жамоаси жамоа ҳисобида иккинчи ўринни эгаллади. Биринчи ўрин эса майдон эгалари — Хитой терма жамоасига насиб этди.

ЛЬЮИС—РАХМОН

Мутлақ вазнда жаҳон чемпиони Леннокс Льюис навбатдаги жанг олдидан рақиби Хассим Раҳмонга руҳий зарбалар беришда давом этмокда. Ислоҳ динини қабул қилган Раҳмон эса унга жавобан “Льюис ҳам Худонинг бир бандаси, бошқа ҳеч ким эмас, ундан асло чўчиётганим йўқ”, демокда.

ХОТИРА ТУРНИРИ

12 нафар боксчидан иборат Ўзбекистон терма жамоаси 29 апрель — 3 май кунлари Туркияда бўладиган халқаро хотира турнирида иштирок этиш учун тайёргарлик кўрмокда. Истеъдодли боксчимиз Руслан Чагаев у ерга тўппа-тўғри АҚШнинг Лас-Вегас шаҳридан учиб келади. Турнир Русланга июнда Ирландияда бўладиган навбатдаги жаҳон чемпионати олдидан ўзига хос синов вазифасини ўтайди.

ЮЛДУЗЛАР ПОЙГАСИ

АТР ва WTA таснифида теннис юлдузлари пойгаси давом этмокда. АТР чемпионлар пойгасида Агасси, Клеман, Гембилл, 52 ҳафта яқунлари-га кўра Сафин, Куэртен, Агасси учликлари, WTA таснифида Хингис, Винус Уильямс, Дэвенпорт учлиги пешқадамлик қилаётир. Ҳамюртимиз Ирода Тўлаганова WTA таснифида 58-ўринда бормокда.

“НАВРЎЗ”ДАН
УМИД КАТТА

Спорт беллашувлари миллатимиз истикболини белгиловчи, ёшларни соғлом, баркамол инсонлар бўлиб етиштишларидаги муҳим омилдир.

Мирзо Улуғбек тумани микёсида ўтказилган мактаблараро футбол учрашувлари ана шундай мақсадга йўналтирилган тадбирлардан бири бўлди.

Баҳор мавсумидаги ушбу мусобақа марҳум мураббийи Александр Конев хотирасига бағишланди.

10 кун мобайнида давом этган футбол мусобақасида 25 та мактаб командаси қатнашиб, унда 222-ўрта мактабнинг тажрибали мураббийи Бахтиёр Шомотов раҳбарлигидаги “Наврўз” жамоаси ўқувчиларининг қўллари баланд келди, улар туман микёсида фахрли биринчи ўринни эгалладилар.

Ғолибларга туман халқ таълими бўлимининг қимматбаҳо совғалари ва пул мукофотлари топширилди.

Иккинчи ўрин 112-ўрта мактаб ўқувчиларига насиб этди.

Ўтган йилги туман “Олимпиада умидлари” кўрик танлови ғолиблигини ҳам қўлга киритган “Наврўз” келажакка катта ишонч билан қадам қўймоқда.

Н.ОТАМУРДОВ

КУЧЛИЛАР 1/2
ФИНАЛДА

Чемпионлар лигаси чорак финал учрашувларининг жавоб ўйинларидан сўнг ярим финалчилар номи маълум бўлди. Унда қуйидаги натижалар кайд этилди:

“Реал” (Испания) — “Галатасарай” (Туркия) — 3:0 (2:3).

“Валенсия” (Испания) — “Арсенал” (Англия) — 1:0 (1:2).

“Бавария” (Олмония) — “Манчестер Юнайтед” (Англия) — 2:1 (1:0).

“Депортиво” (Испания) — “Лидс” (Англия) — 2:0 (0:3).

(Қавс ичида биринчи учрашув натижалари).

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

Шундай қилиб, 1/2 финалда “Реал” — “Бавария”, “Валенсия” — “Лидс” жувтликлари учрашадиган бўлишди. Биринчи учрашув 1-2 май кунлари, жавоб ўйинлари эса 8-9 майда бўлиб ўтади.

“УМИД” КОМАНДАСИ —
РЕСПУБЛИКА ЧЕМПИОНИ

команда аъзолари ҳам катта ҳаяжонда ҳаракат қилишиб, кўплаб хатоларга йўл қўйишди ва очколарни бой беришди. Дастурнинг биринчи учрашувида (“Қирғоққа ким тез ўтади”) “Умид” командаси маррага биринчи бўлиб етиб келиб, 2 очко олди. “Кўнғирот” командасига 1 очко берилди. Иккинчи беллашувда (“Тўлдирма қоплар эстафетаси”) “Кўнғирот” 2 очко, “Умид” бир очко олди.

Ўйинлар дастуридаги

беллашувларни бирма-бир қайд этиб ўтирмай, энг муҳим жиҳатларга тўхталадиган бўлсак, “Умид” командаси аъзолари ўз “рақиблари”га нисбатан спорт маҳоратлари бир мунча юқори эканликларини кўрсатишди. “Акробатлар”, “Халқадан тўп узатиш”, “Ўрин алмашиш” баҳсларида бунинг гувоҳи бўлдик. “Кўнғирот” командаси аъзолари ҳаяжонли “Арқон тортиш” мусобақасида (ўғил ва қиз болалар) Алпомиш авлодлари эканликларини исботлашди ва 3

очко олишди. 1 тадан ўғил ва қиз болалар ўртасидаги танлов беллашувида ҳам сурхондарёлик ўқувчилар ғолиб қикиб, икки очкони қўлга киритишди.

Мурасасиз ва ҳаяжонли учрашувда 19:15 ҳисобида ғалаба қозонган Қашқадарёнинг “Умид” командаси республика чемпиони бўлди.

Мусобақа ғолиби ва совриндорларга Халқ таълими вазирлиги ва “Ёшлик” КСЖ Марказий кенгашининг биринчи даражали

19 апрель куни пойтахтимиздаги Марказий Ҳарбий спорт клуби минбарлари ҳар қачонгидан гавжум бўлди. Икки қўшни вилоят — Қашқадарё ва Сурхондарё мактаб ўқувчиларининг “Қувноқ стартлар” телемусобақаси финал беллашуви қатнашчилари тантанали мусиқа садолари остида залда саф тортишди.

Ўзбекистон “Ёшлик” кўнгилли спорт жамият Марказий кенгаши раиси Маҳаматали Ҳайдаров XVIII республика “Қувноқ стартлар” телемусобақасини очик деб эълон қилди ва мусобақа ташкилий қўмитаси раиси, халқ таълими вазири ўринбосари Усмонови Мусаевга сўз берди. Нотиқ республикамиз мустақилликка эришгандан буён жисмоний тарбия ва спортга алоҳида эътибор берилаётганлиги ҳақида, ўқувчиларнинг мазкур учрашуви “Олимпиада умидлари—2001” мусобақалари IV босқичи арафасида ўтаётганлигини таъкидлаб, ҳар икки команда қатнашчиларини самимий қутлаб, уларга омад тилади.

XVIII республика “Қувноқ стартлар” телемусобақаси қатнашчилари — Қашқадарё вилояти Ғуздор туманидаги 18-ўрта мактабнинг “Умид” ва Сурхондарё вилоятининг Музработ туманидаги 14-ўрта мактабнинг “Кўнғирот” командалари вилоят чемпионлари сифатида саралаш ва ярим финал беллашувларида ўзларининг нималарга қодир эканликларини кўрсатишди. Жумладан, “Умид” командаси иккинчи давра учрашувида Избоскан туманидаги 19-ўрта мактабнинг “Яккатут” командасини 22:15 ҳисобида, ярим финал беллашувида Янгиариқ туманидаги 1-ўрта мактабнинг “Омад” командасини 25:9 ҳисобида мағлуб этди. “Кўнғирот” командаси эса иккинчи давра учрашувида Тойлоқ туманидаги 36-ўрта

Яккасарой туманидаги 26-ўрта мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси Махфуза Муҳаммадиева! Сизни таваллудингизнинг 50 баҳори, педагогик фаолиятингизнинг 28 йиллиги билан чин қалбимиздан муборакбод этамиз.

Масъулиятли, аммо шарафли педагогик фаолиятингизда муваффақиятлар тилаб, ҳамиша эл-юрт ардоғида бўлишингизни истаймиз.

Хурмат ва эҳтиром билан, мактаб жамоаси ҳамда ота-оналар кўмитаси.

Хурматли Зиядулло Аҳмедов! Сизни 50 ёшга тўлишингиз ҳамда педагогик фаолиятингизнинг 25 йиллиги муносабати билан муборакбод этамиз.

Челак туман халқ таълими бўлими

Хурматли Норбой Эргиев! Сизни туғилган кунингиз билан чин қалбдан табриклаймиз. Таълим-тарбия соҳасида олиб бораётган ишларингизда муваффақиятлар тилаймиз.

Челак туман халқ таълими бўлими ва 16-мактаб педагогик жамоаси

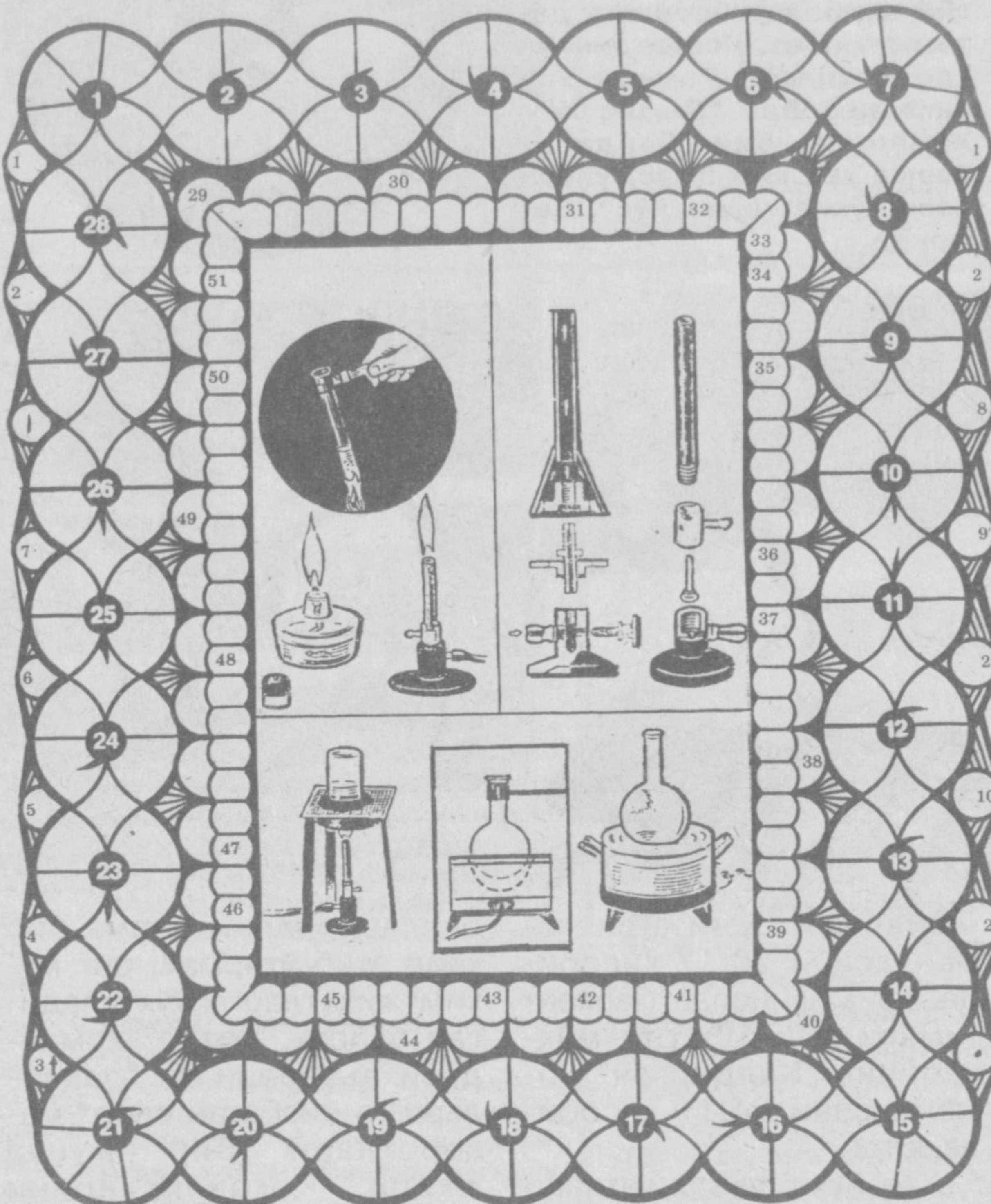
Тошкент вилояти Куйи Чирчиқ туманидаги 48-мактабдан 1999 йили Владислав Кан номига берилган ОК—Е, № 073809 рақамли аттестат йўқолганлиги сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

AYLANMA KROSSVORD, CHAYNVORD VA MUAMMONOMA - TEST

AYLANMA KROSSVORD

Belgilangan xonadan raqam atrofiga soat mili yo'nalishida: 1. Biorganik kimyo taraqqiyotiga munosib hissa qo'shgan o'zbek kimyogar olimi;

Beruniy nomidagi mukofot nomzodi. 2. Ishqoriy metall. 3. Sovutish texnikasida, azotli o'g'itlar tayyorlashda ishlatiladigan o'tkir hidli rangsiz gaz. 4. Lantanidlar oilasiga mansub kimyoviy modda, kumushsimon oq metall. 5. Biror kimyoviy modda atomlarining bir-biridan atom og'irligi va reaktivligi bilan farq qiladigan turi. 6. Sun'iy tola turi. 7. Kelib chiqishi biologik bo'lgan yuqori molekulyar polimer. 8. Tarkibiy qismining asosi ohaktosh va gillituproqdan tarkib topgan binokorlik ashyosi. 9. Sodda kimyoviy birikmalardan murakkab kimyoviy birikmalar hosil qilish. 10. Qonning suyuq tarkibiy qismi. 11. Atom yadrosidagi musbat zarra. 12. Moddaning suv biriktirib olishidan hosil bo'luvchi mahsulot. 13. Metallar yoki ba'zi metalloidlarning uglerod bilan birikmasidan iborat qattiq qotishma. 14. Kauchukni vulkanizatsiya qilish yo'li bilan olinadigan elastik ashyo. 15. Yer yuzida eng ko'p tarqalgan kimyoviy birikma. 16. Kimyoviy asbob, idishni tutib turuvchi taglik qismi. 17. Suyuq aralashmani qisman bug'lantirish va so'ng bug'ni suyuq holatga o'tkazish orqali tarkibiy qismga ajratish jarayoni. 18. Fenoldan olinadigan sun'iy tola. 19. D.I. Mendeleev nomadagi oltin medal bilan taqdirlangan o'zbek kimyogar olimi, alkoldlar kimyosi taraqqiyotiga hissa qo'shgan tadqiqotchi. 20. Toshko'mir mumidan haydash yo'li bilan olinadigan organik modda, lok bo'y oq ashyosi. 21. Muayyan harorat va bosim sharoitida kimyoviy reaksiyalar hosil qilishda ishlatiladigan qurilma. 22. Metallarning mexanik, zanglamaydigan bo'lishini yaxshilash uchun qo'shiladigan, kumushsimon-kulrang, mo'rt modda. 23. Suvli eritmasi kislotasi — ishqoriy titrlashda ishlatiladigan indikator modda. 24. Havoning berk idishdagi siyrak holati. 25. Elektr lampochkalari ishlab chiqarishda foydalaniladigan inert gaz. 26. O'g'itlar kimyosi va texnologiyasi sohasida faoliyat ko'rsatgan o'zbek olimi. 27. Kumushsimon oq qattiqliq o'rtacha

bo'lgan metall. 28. Dezinfektsiya uchun ishlatiladigan kislotasi, fenolning yana bir nomi.

CHAYNVORD

29. Kimyoviy moddalar davriy qonunini kashf etgan olim. 30. Atom yoki atomlar guruhining muayyan sindagi boshqa atomlar bilan birikish xususiyati. 31. Tarkibida vodorod bo'lgan va shu vodorod o'rnini biror metall egallaganda tuz hosil qiladigan nordon kimyoviy birikma. 32. Galoidlar oilasiga mansub kimyoviy element. 33. Taomga ishlatiladigan modda, natriy xlorid. 34. Aromatik nitrobirikmalardan aromatik aminlar olish usulini kashf qilgan rus organik kimyogari. 35. Kislotaning asos bilan o'zaro ta'sirlanishi natijasida tuz va suv hosil bo'ladigan kimyoviy reaksiya. 36. Optik diapozonning biror sohasida shaffof

bo'lgan qattiq amorf ashyo. 37. Asosan o'simliklardan olinadigan azotli organik modda. 38. Biror modda zarralarining boshqa modda orasiga asta siljib borishi. 39. Kislotalar bilan o'zaro ta'sir qilib, tuz hosil etuvchi birikma. 40. Odatdagi sharoitda suyuq holda bo'ladigan yagona metall. 41. Uglevodlarning sintezlarini amalga oshirgan termokimyo, kimyoviy

termodinamika va kinetika taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan frantsuz olimi. 42. Shaffof, yaltiroq qimmatbaho tabiiy tosh. 43. Tarkibida vodorod atomi bilan kislorod atomi birikmasi bo'lgan organik birikma. 44. Atom nomeri 26, atom massasi 55,847ga teng bo'lgan kimyoviy modda. 45. Radioaktivlik va atom tuzilishi ta'limoti asoschilaridan bo'lgan ingliz olimi. 46. Kasallikni davolash yoki oldini olish uchun qabul qilinadigan kimyoviy modda. 47. Kimyoviy tarkibiga ko'ra bir xil va kristallik xususiyati o'xshash moddalarning eritmadan kristallanib ajralib chiqish xususiyati. 48. Moddaning shu modda asosiy kimyoviy xususiyatlariga ega bo'lgan eng kichik zarrasi. 49. Kimyoviy elementlarning kislorod bilan birikmasi. 50. Temir ma'danidan cho'yan eritish inshooti. 51. XX asrga qadar bo'linmaydi deb hisoblangan kimyoviy moddaning eng mayda zarrasi.

MUAMMONOMA

Ochqich so'zlar: 1. Qadimgi yunon tilidan tarjima qilinganda "binafa" ma'nosini anglatuvchi kimyoviy modda — 8, 6, 9. 2. Neytral zarralardan bir yoki bir necha elektroni ortiqchiligi yoki yetishmasligi bilan farq qiluvchi atom — 4, 6, 10.

3. Karbonat kislotaning tuzi — 1, 6, 9, 2.

4. Ammoniy olinadigan ma'dan — 7, 6, 3, 1, 4, 5.

Endi ochqich javoblari asosida shakl aylanalardagi raqamlarni taalluqli harflar bilan almashtirib muammonomani hal eting. Ularni ketma-ket o'qish bilan o'rta asr qomusiy olimi, kimyo faniga katta hissa qo'shgan Abu Rayhon Beruniy merosiga mansub nodir asar nomini bilib olasiz.

RASMLI JUMBOQ

Shakl markazida kimyo ilmi qoid qanday jarayon va qanday asboblarni majmui tasvirlanganligini topib jumboqni hal eting.

Foziljon ORIPOV tuzdi.

GAZETAMIZNING SHU YIL 14 APREL SONIDA BERILGAN BOSHQOTIRMA JAVOBLARI:

1. Gerodot. 2. Tojik. 3. Kanada. 4. Alloma. 5. "Apollon". 6. Navbahor. 7. Ruboiy. 8. Yo'lbars. 9. Sorob. 10. "Bolalik". 11. Ko'l. 12. Laylak. 13. Kurtak. 14. Kaykovus. 15. Sumalak. 16. Ko'lob. 17. Bo'taloq. 18. Quyosh. 19. "Shashmaqom". 20. Mart. 21. Toshkent. 22. "To'maris". 23. Surxondaryo. 24. Yormatov. 25. Voha. 26. "Alpomish". 27. Shior. 28. Ring.

Олий ва Ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўрта махсус касб-хунар таълими Маркази жамоаси Ўрта махсус касб-хунар таълими Фарғона вилояти бошқармаси бошлиги Иномжон Тўхтасиновга онаси

ШАХЗОДАХОН ҲОЖИ аянинг

бевақт вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

"Маърифат" газетаси жамоаси Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот кўмитаси Нашриёт ва оммавий ахборот воситалари бошқармаси бошлиги Жаббор Раззоқовга отаси

Раззоқ ЖАББОРОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Р.Глиэр номидаги РЎМММ интернати жамоаси назарий фанлар бўлими бошлиги доцент З.Тўйчиевага акаси **Рустам ТЎЙЧИЕВнинг** вафоти муносабати билан таъзия изҳор қилади.

Тошкент мелиорация ва сув хўжалиги коллежи жамоаси коллеж ўқитувчиси Анвар Табибовга турмуш ўртоғи **Мухаррамхон ОРТИКОВанинг** бевақт вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

"ЁШЛИК" ОҚШОМЛАРИ

Яхши дам олган инсоннинг юзига разм солиб иллаганингиз, чарчокдан асар ҳам йўқлиги бўлади. Кунига 3-4 жуфтлик дарс тинглаган талаба чарчамайди деб ҳеч ким айти олмайди.

Ҳар жума бу ерда тантана. Қайсидир олий ўқув юрти жамоаси ўйин-кулгу қилиб, байрам уюштиришади. Ота-болаларимиз қадимда жума кунини муборак деб билишган ва ўша куни бўлган байрамлар файзли, тароватли кечган.

Талабалар шаҳарчасида Ўзбекистон Миллий Университети, Тошкент Давлат Техника университети, Маданий-оқартув техникуми, Кино техникуми, уч-тўрт бекат нарида эса 2-Тошкент Давлат Тиббиёт институти жойлашган. Умумий талабалар сони 10 минг нафардан кам эмас. Вилоятлардан келиб, таҳсил олаётган ва 39 та ётоқхонада истиқомат қилаётган талаба-ёшларнинг "жума оқшомлари" 1996 йилдан бери ўтказилиб келинмокда. Ҳозирга қадар 184 та турлитуман тадбирлар уюштирилди. Бу йил

эса 52 маротаба ёшлар дунёқарашини ҳар жиҳатдан кенгайтирадиган тадбирлар ўтказиш режалаштирилган.

—Йўналишлар кўп. Биз ҳеч қайси соҳадан холи эмасмиз. Ҳукукий маданият, санъат, таъобот, спорт, адабиёт соҳаларидаги тадбирларда таниқли кишилар тақлиф қилинган, савол-жавоб қизғин тус олади. Аҳмаджон Мелибоев, С.Ғуломов, Эргаш Каримов, Махмуд Номозов, Анвар Санаев каби таниқли шахслар билан учрашув, айниқса, талабалар хотирасида қолди,—дейди "Ёшлик" талабалар шаҳарчаси ҳокими ўринбосари С.Хикматов.

Дарҳақиқат, жума оқшомидagi тадбирларнинг тенгқурларимизга ёқиб тушаётганлиги ҳақида эшитиб қолдим. Демак, мақсадга маълум даражада эришилмокда.

Гулбаҳор СОЛИЕВА,
ЎЗМУ талабаси

Ma'rifat

ТАБСИС ЭТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Таълим ва фан ходимлари касба уюшмаси Марказий Кўмитаси.

Бош муҳаррир: Ҳалим САИДОВ

Таҳрир хайъати: Йўлдош АҲМЕДОВ, Жуманазар БЕКНАЗАРОВ, Икром БҮРИБОЕВ, Шукур ЖОНБОВ, Фахриддин КАРИМОВ (масъул котиб), Қурбонбой МАТҚУРБОНОВ, Нўмонжон РАҲИМЖОНОВ, Йўлдош САИДЖОНОВ, Абдусамат РАҲИМОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Хулқар ТҲИМАНОВА, Саъдулла ҲАКИМОВ, Уткир ҲОШИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акционерлик компанияси босмахонаси.
Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси 41-уй

Рақам ва далиллар ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдирлар. Фойдаланилмаган мақолаларга жавоб қайтарила-майди. «Маърифат»дан материалларни кўчириб босиш таҳририят рухсати билан амалга оширилиши шарт.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб—136-56-42, хатлар ва оммавий ишлар бўлими—136-54-23.

Газета материаллари таҳририятда терилди
IBM компьютерида

Лилия БИНАШЕВА ва Малоҳат ТОШОВА саҳифалади.

Навбатчи муҳаррир: Хулқар ТҲИМАНОВА,
Навбатчи: Фарҳод ЭРДОШЕВ.

Газета Ўзбекистон Респуб-ликаси Давлат Матбуот Кўмитасида № 20 рақам билан 12 июнь 1998 йил рўйхатга олинган.

ИНДЕКС: 149, 150.
Г-2317. Тиражи 38.105.

Г. 1 2 3 4 5 6
Ҳажми 4 босма табак,
Офсет усулида босил-ган, қоғоз бичими А-3.

Босишга топшириш вақти — 20.00.
Топширилди — 20.00